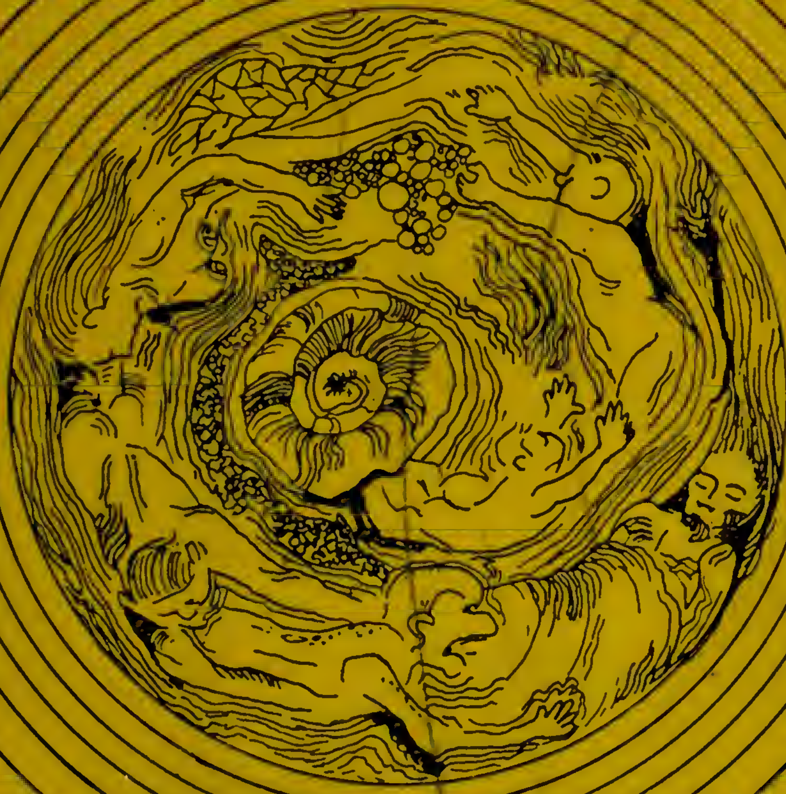

อนุสรณ์
ในงานฌาปนกิจศพ
นาย สงวน ศีลศร

ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม

วันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๙

เวลา ๑๗.๓๐ น.

เรื่อง

– พ่อของลูก – ใจงาม – เมื่อข้าพเจ้า
ตายแล้วเกิดใหม่ – สภาพเมืองนรก
– พุทธสังเวชนียสถาน ๔

คณะบุตรธิดา

พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในการฌาปนกิจศพ

คุณพ่อ สงวน ศีลศร

๔ ธันวาคม ๒๕๑๔

[illegible]

2274

พิมพ์ที่ ร.พ. เลียงเชียงจงเจริญ เลขที่ ๒๕๓ สำราญราษฎร์ นายเคียวจุ้ย แซ่เคียว
ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา พระนคร ๒๕๑๔

คำนำ

ในงานฌาปนกิจศพคุณโยมสงวน ศีลศร บิดาคุณเสาวภา กฤษณะ-โลม เจ้าภาพได้ปรึกษาเกี่ยวกับการจัดพิมพ์หนังสือที่เห็นว่ามีประโยชน์แจกในงานสักเล่มหนึ่ง โดยขอให้อาตมาภาพช่วยจัดหาหนังสือที่มีสาระเหมาะสมกับชนทุกชั้น หนังสือนั้นขอให้เป็นไปตามแนวธรรมของพระ-พุทธเจ้า ซึ่งไม่ลึกซึ้งจนเกินไปนัก อาตมาภาพได้พิจารณาเห็นว่า หนัง-สือใจงามเคยพิมพ์แจกเมื่อคราวไปจำพรรษาที่วัดถ้ำแกลบ จังหวัดเพชรบุรี พ.ศ. ๒๕๐๒ เป็นหนังสือที่สอนใจตัวเองให้มีความงาม เหมาะกับชนทุกชั้นทุกวัย ใครได้อ่านและนิยมชมชอบ เกิดความสุขทางใจ มีผู้ขออนุญาตพิมพ์หลายครั้งแล้ว และได้อ่านหนังสือประสบการณ์ในยมโลกของพลตรีสมาน วีระไวทยะ ก็เป็นหนังสือมีประโยชน์อีกเล่มหนึ่ง สำ-หรับผู้กำลังสงสัยในปัญหาชาตินี้และชาติหน้า จึงได้ให้เจ้าภาพนำหนัง-สือไปขออนุญาต ซึ่งท่านเจ้าของก็ได้อนุญาตให้ด้วยความเต็มใจ จึงขอขอบคุณอย่างมาก

เมื่อครั้งก่อนงานศพที่มีเกียรติจะเห็นว่าผู้ใหญ่มากท่านสวมใส่เครื่องแต่งกายชุดเสื้อนอกสีขาว ผูกเนคไทสีดำ สวมทุกข์สีดำ ปัจจุบันจะกลับเห็นน้อยไป ผู้ใหญ่ส่วนมากจะเปลี่ยนแปลงแต่งกาย เป็นชุดสีต่าง ๆ ที่เรียบร้อย คงไว้แต่เนคไทดำ และสวมทุกข์สีดำเท่านั้น ทำให้คิดว่าหนังสือแจกงานศพจัดพิมพ์ขึ้นเพื่อให้คนที่อยู่อ่าน หากจะเปลี่ยนแปลงรูปเล่ม

สีสรรน่าอ่านขึ้นจะมีประโยชน์มาก บังเอิญได้พบ คุณ ท. เลียงพิบูลย์ จึงได้รับหนังสือที่ได้เขียนขึ้นเล่มหนึ่งเล่าไว้เกี่ยวกับจัดทำปกสีว่า "ถ้าเราพิมพ์หนังสือปกสีดำ หยิบขึ้นมาครั้งใดใจมันนึกเศร้าทุกครั้งไป เพราะรู้ว่าเป็นหนังสืองานศพ "และกล่าวไว้อีกว่า" ควรอย่างยิ่งที่จะเขียนไว้ลูกหลานต่อ ๆ ไปกับ ยกเลิกปกสีดำหนังสือไว้ทุกข์เสียที ถึงอย่างไรก็ดี การเปลี่ยนหน้าปกจากดำมาเป็นสีแดง สีเหลือง สีเขียว ก็มีผู้เห็นชอบมากที่ไม่ชอบมีส่วนน้อย" อาตมาภาพก็มีความเห็นด้วยกับ คุณ ท. เลียงพิบูลย์ จึงแนะนำให้เจ้าภาพพิมพ์หนังสือแจกงานศพเป็นสีต่าง ๆ และจะได้แนะนำให้เจ้าภาพอื่น ๆ อีกเพื่อสนับสนุน คุณ ท. เลียงพิบูลย์ ด้วยผู้หนึ่ง

คุณโยมสงวน ศีลศร ผู้วายชนม์ ได้มีความคุ้นเคยกับอาตมาภาพมาเป็นเวลานานปี การจากไปไม่กลับครั้งนี้ นับว่าได้สูญสิ้นบุคคลผู้คุ้นเคยไปอีกคนหนึ่ง ขอให้กุศลผลบุญที่เจ้าภาพได้ร่วมกันบำเพ็ญตั้งแต่วายชนม์จนถึงวันนี้ และด้วยผลแห่งธรรมวิทยาทาน อุทิศให้คุณโยมสงวน ศีลศร โดยจะได้รับโดยญาณวิถีใด ๆ ก็ตามจงรับอนุโมทนา เพื่อสำเร็จเป็นปัตตานุโมทนามัยกุศลในสัมปรายิกภพเทอญ

พระครูศรีพรหมโสภิต
เจ้าคณะอำเภอท่าช้าง

วัดพิกุลทอง สิงห์บุรี
๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๑๔

คำปรารภ

ในการมรณะกรรมของ คุณพ่อสงวน ศีลศร บิดาผู้บังเกิดเกล้า ดิฉันและญาติได้รับความเมตตาปราณีจากท่านผู้ใหญ่ มิตรสหายอย่างมากมายและอบอุ่นอย่างยิ่ง รวมทั้งท่านที่ให้เกียรติมาในงานฌาปนกิจศพครั้งนี้ จึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้ หากมีสิ่งใดบกพร่อง ขอกราบขออภัยในความบกพร่องนั้นด้วย

หนังสือเล่มนี้ ได้รับความกรุณาจากหลวงพ่อพระครูศรีพรหมโสภิต (หลวงพ่อแพ) วัดพิกุลทอง จังหวัดสิงห์บุรี ซึ่งท่านได้แนะนำเรื่องที่มีสาระประโยชน์ ดิฉันและญาติจึงได้รวบรวมพิมพ์เป็นที่ระลึกในการฌาปนกิจศพคุณพ่อของดิฉันครั้งนี้ จึงขอกราบขอบพระคุณ หลวงพ่อพระครูศรีพรหมโสภิต ไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย และขอขอบคุณ คุณโกวิท เพ็ชร์แสงศรี ปลัดอำเภอโท อำเภอท่าช้าง จังหวัดสิงห์บุรี ที่ได้กรุณาเป็นที่ปรึกษา และให้ความช่วยเหลือเป็นอย่างดี

เสาวภา กฤษณะโลม

๗๙ หมู่บ้านปฐวิกรณ์
อ. บางกะปิ พระนคร
๑ พย. ๒๕๑๔

อาลัยคุณพ่อ

วันที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๔ เวลา ๑๗.๔๕ น. เป็นวันและเวลาที่ลูกทุกคนได้รับความเศร้าโศกเสียใจอย่างสุดซึ้ง เพราะคุณพ่อได้จากลูกที่ท่านเป็นผู้ให้ความรัก และเมตตาปราณีอย่างเสมอต้นเสมอปลาย เฝ้าห่วงใยในทุกข์และสุข สู้อดทน เหน็ดเหนื่อยเสียสละทุกอย่าง อุตสาหะพ้นผ่าอุปสรรค์ทั้งมวล เพื่อลูกของท่านทุกคน ท่านเป็นพ่อพระอันประเสริฐของลูก เป็นประดุจร่มโพธิ์ร่มไทรปกปักรักษาให้ลูก ๆ ได้มีความสุขตลอดมา ลูกทุกคนมีความอาลัย และมีความทุกข์อย่างสาหัสที่สุดในชีวิต เมื่อท่านได้มาจากไปอย่างไม่มีวันกลับเช่นนี้

ด้วยจิตบริสุทธิ์ระลึกถึงพระคุณอันยิ่งใหญ่นี้ ขอดวงวิญญาณของคุณพ่อ ซึ่งสถิตอยู่ ณ แห่งใด ได้โปรดรับทราบถึงความรักและความอาลัยจากลูกทุกคนด้วย บุญกุศลทั้งมวลที่ลูกทุกคนได้กระทำแล้ว กำลังกระทำอยู่ และที่จะกระทำในกาลต่อไป ลูกทุกคนขอตั้งจิตอธิษฐานให้กุศลผลบุญนั้นได้โปรดดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของคุณพ่อผู้บังเกิดเกล้าจงไปสู่สุคติภพ และให้ถึงซึ่งพระนิพานในอนาคตกาล เทอญ.

จากลูก

นายสงวน ศีลศร

ชาตะ ๑๙ ส.ค. ๒๔๔๒

มตะ ๒๕ ม.ค. ๒๕๑๔

ประวัติ

คุณพ่อสงวน ศีลศร เกิดเมื่อวันที่ ๑๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๔๒ ที่ตำบลบ้านแป้ง อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงบุรี เบ็นบุตรคนที่ ๑ ของ นายสูน นางกลื่น ศีลศร มีพี่น้องรวม ๓ คน คือ

๑. นายสงวน ศีลศร

๒. นายธงชัย ศีลศร

๓. นายเจริญ ศีลศร

เมื่อวัยเด็กคุณพ่อสงวนได้เรียนหนังสือโดยอาศัยวัดเบ็นสถานศึกษา จนอ่านออกเขียนได้ นับว่าเบ็นผู้มีความรู้ ทางภาษาไทย และวิชาเลขดีคนหนึ่งในสมัยนั้น และได้ช่วยบิดามารดาประกอบอาชีพค้าขายเรื่อยมา

อายุได้ ๒๑ บีบริบูรณ์ ได้เข้าอุปสมบท ณ พัทธสีมาวัดพยัคฆาราม (วัดเสือ) อำเภอท่าวุ้ง จังหวัดลพบุรี อุปสมบทอยู่เบ็นเวลา ๒ พรรษา ได้ศึกษาพระธรรมวินัย และปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานและปฏิบัติต่อมาจนถึงอายุขัย

หลังจากนั้นได้ลาสิกขาบท มาประกอบอาชีพค้าขาย และได้สมรส กับคุณแม่สังวาลย์ ที่ตำบลบางน้ำเชี่ยว อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงบุรี มีบุตรธิดารวม ๕ คน คือ

๑. นางสาววิไลวรรณ ศีลศร

๒. นางสาวมัณฑนา ศีลศร

๓. นางเสาวภา กฤษณะโลม

๔. นางสาวนันทกา ศีลศร

๕. นายสุรศักดิ์ ศีลศร

คุณพ่อสงวน มีความถนัด และความชำนาญ ทางด้านกิจการโรงสีไฟ เพราะได้ทำงานด้านนี้ในโรงสีไฟของญาติมาก่อน ภายหลังมีฐานะดีพอสมควร จึงได้ชักชวนน้อง ๆ ให้รวมทุกกันจัดตั้งโรงสีไฟ "ศิลปชัย" ขึ้นที่ตรงข้ามตลาดปากบาง อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี กิจการได้เจริญขึ้นเรื่อยมา และได้อาศัยกิจการนี้ส่งลูกให้ศึกษาจนสำเร็จ ต่อมาเมื่อมีอายุมากขึ้น ประกอบกับสุขภาพไม่ค่อยจะดีอยู่พักหนึ่ง เนื่องจากได้ทำกิจการนี้มาเป็นเวลานาน ด้วยความเหน็ดเหนื่อยยาก และมีอุปสรรคมากมาย จึงได้ตัดสินใจยกหุ้นทั้งหมดให้แก่ นายเจริญ ศีลศร ผู้เป็นน้องชายสืบต่อไป หลังจากนั้นแล้ว ลูก ๆ ก็ได้แยกย้ายกันประกอบอาชีพค้าขาย ด้วยความอดทน ซื่อสัตย์ สุจริต ตามที่คุณพ่อสงวนเคยอบรมสั่งสอนไว้

ในด้านอุปนิสัย คุณพ่อสงวนเป็นคนใจเย็น หนักแน่น สุขุม อดทน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โอบอ้อมอารี และเสียสละเพื่อส่วนรวม เข้าหลักสังคหวัตถุ ๔ คือ ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา และ สมานัตตตา โดยมีจิตศรัทธา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อบุคคลทั่วไป มีวาจาน่านับถือ เป็นผู้บำเพ็ญต่อประโยชน์ส่วนรวม และวางตัวเสมอต้นเสมอปลาย

ในด้านการกุศล คุณพ่อสงวน มีจิตศรัทธายึดมั่นในหลักพุทธศาสนา ได้ทำบุญสละทรัพย์ เพื่อการกุศลทุกอย่างอยู่เสมอตลอดมา

ถึงแม้คุณพ่อสงวนจะได้สร้างกุศลไว้มากเพียงใดก็ตาม แต่ก็หนีความตายไม่พ้น ครั้นเมื่อวันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๑๔ เวลา ๒๑.๐๐ น. คุณพ่อสงวนได้เข้ารับการรักษาพยาบาล ที่โรงพยาบาลภูมิพลอดุลยเดช แพทย์ได้ตรวจร่างกายอย่างละเอียดลงความเห็นว่า เป็นโรคหัวใจอย่างร้ายแรง และแพทย์ได้พยายามเยียวยาอยู่เป็นเวลา ๑๐ วัน อาการก็ไม่ดีขึ้นเลย ในที่สุดคุณพ่อสงวนได้จากไป เมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๑๔ เวลา ๑๗.๔๕ น. ท่ามกลาง ภรรยา บุตร ธิดา และญาติมิตร รวมอายุได้ ๗๒ ปี

พ่ อ ข อ ง ลู ก

ของ พระพรหมโมลี

วัดกลางธนรินทร์ จังหวัดสิงห์บุรี

พ่อ เป็นคำพูดสั้น ๆ แต่เป็นคำพูดที่ตรึงใจ ชื่นฉ่ำ และปลอบประโลมใจของผู้ที่ถูกเรียกให้เต็มเปี่ยมด้วยพรหมวิหารธรรม อุทิศทุกอย่างที่ท่านมีอยู่และจะมีต่อไปคราวหน้า ยอมแม้กระทั่งชีวิตให้แก่ผู้เรียก คือลูกของท่าน เป็นคำพูดที่ซึ้งเข้าถึงส่วนลึกของหัวใจ ไม่มีคำใดอีกแล้วที่ผู้ถูกเรียกจะยินดี พอใจยิ่งไปกว่าคำพูดที่ถูกเรียกว่า พ่อ พ่อคำนี้แหละเป็นคำพูดที่ลูก ๆ ไม่ยอมเรียกคนอื่นนอกจากผู้ให้กำเนิดเกิดมาแก่ตน คือพ่อ แม้ลูกจะเรียกคนอื่นว่าพ่อ ก็เรียกโดยความเคารพในฐานะที่ผู้นั้นให้ความรักและความเมตตาปรานีเสมือนพ่อ หรือเป็นเพื่อนของพ่อ หรือมีอายุรุ่นราวคราวเดียวกับพ่อ แต่เนื้อแท้แล้วชายผู้ให้กำเนิดแก่ลูก จะชั่วช้าสามานย์ประการใด ก็ยังพอใจเรียกได้เต็มปากเต็มคำว่า พ่อ ถึงจะโทโสโกรธาท่านอย่างไร ก็ยังพอใจเรียกท่านว่า พ่อ อยู่อย่างนั้นไม่เปลี่ยนแปลง

ฉะนั้น ควรรู้จักคำว่า พ่อ เสียก่อนว่า พ่อคือใคร ในมงคลสูตรท่านแสดงไว้ว่า ชายใดยังสัตว์ (ลูก) ให้เกิด หรือยังสัตว์ (ลูก) ให้

เจริญขึ้น ชายนั้นชื่อว่าบิดา (พ่อ) เป็นผู้ชี้ (แสดง) โลกนี้ให้ลูกเห็น ถึงคำว่าแม่ก็มีนัยเช่นเดียวกับพ่อ เมื่อพูดถึงพ่อก็ต้องพูดถึงแม่ พูดถึงแม่ก็ต้องพูดถึงพ่อด้วย เพราะท่านทั้งสองนั้นเป็นเหมือนคน ๆ เดียวกัน เกี่ยวพันธ์กับลูกด้วยกัน แต่งานฌาปนกิจคราวนี้เป็นงานที่ลูกทำให้พ่อ จึงเอาแต่เรื่องของพ่อมาพูดฝ่ายเดียว แต่ให้พึงเข้าใจว่าพูดถึงแม่ด้วย เมื่อทราบแล้วว่าพ่อคือใคร ก็ควรทราบต่อไปอีกว่า พ่อนั้นมีคุณอย่างไรแก่ลูก พระคุณของพ่อนั้นสุดจะประมาณ จะพรรณนาคุณของท่านก็ไม่รู้จักหมด ท่านเปรียบพระคุณของพ่อว่าเหมือนอากาศ ผู้จะพรรณนาพระคุณของท่านคือลูก เปรียบเหมือนนกที่บินไปในอากาศ เพราะอากาศนั้นเวิ้งว้างกว้างขวางสุดลูกหูลูกตายากที่จะมองให้เห็นได้ ถึงจะเอากล้องมาส่องมองหาที่สุดของอากาศก็คงไม่พบ นกคือลูก จะบินไปในอากาศสักกี่วันกี่เดือน กี่ปี ก็บินไปไม่ทั่วอากาศฉันใด พระคุณของพ่อก็ฉันนั้น ลูกจะมารำพันบ่นถึงพระคุณของท่านตั้งแต่เกิดจนตายก็คงบ่นรำพันพระคุณของท่านไม่จบ เป็นอันว่าพระคุณของท่านเหลือหลายสุดจะบรรยายให้หมดสิ้นได้ แต่พระคุณส่วนใหญ่ ๆ ของท่านมีอยู่ ๔ ประการ คือ

๑. ท่านเป็นพรหมของลูก

๒. ท่านเป็นบุรพเทวดาของลูก

๓. ท่านเป็นบุรพาจารย์ของลูก

๔. ท่านเป็นอาหุเนยยะของลูก

ที่จัดพ่อเป็นพระพรหม ก็เพราะท่านตั้งอยู่ในหลักธรรม ๔ ข้อ คือ พรหมวิหารธรรม ได้แก่ ๑. เมตตา ๒. กรุณา ๓. มุทิตา และ

๔. อุเบกขา เมื่อลูกเกิดอยู่ในครรภ์ บิดามารดาทั้งสองท่านประกอบด้วยเมตตา อยากจะให้ลูกเติบโตเจริญวัยปราศจากภัยพิบัติ เมื่อคลอดจากครรภ์แล้วท่านก็ทะนุถนอมกล่อมเกลี้ยงเลี้ยงดู ด้วยความรักความสงสาร เห่กล่อมให้หลับนอน ป้อนข้าว อาบน้ำ ให้ดูดเลือด (น้ำนม) ในอกของท่าน ระวังมิให้มดไต่ ไรตอม แดดลมมิให้มาต้องกาย คราวใดที่ลูกของท่านไม่สบาย เกิดความทุกข์ร้อน ท่านก็เอาใจใส่เยียวยาเที่ยวหาหมอหายามาบำบัด อมยาพ่นฝนยาทา ถึงท่านจะยากจนค่นแค้น ท่านก็เสาะหาเที่ยวกู้หนี้ยืมสินเขา ขออย่างเดียวแต่ว่าให้ลูกหายจากโรคภัยไข้เจ็บเท่านั้น ยากลำบากแค่ไหนท่านไม่คำนึง เมื่อลูกเจริญวัยเติบโตขึ้น ยังไม่รู้เดียงสาอะไร เกิดความไม่พอใจขึ้น บางคราวกัดท่านบ้าง หยิกข่วนบ้าง ทุบ ตีบ้าง ดึงกระชากผมท่านบ้าง พ่อแม่กลับหัวเราะชอบใจ ไม่เคยเสียใจกับการกระทำของลูก เพราะความไร้เดียงสา หากท่านทั้งสองคือพ่อและแม่เกิดไม่พอใจทะเลาะวิวาททุ่มเถียงกัน ถึงกับดึงกระชากผมของกันและกัน อย่างที่ลูกกระทำต่อพ่อแม่แล้ว ต้องเกิดบ้านแตกสาแหรกขาดเป็นแน่ บางทีถึงกับเลิกร้างหย่าขาดจากกันไปเลย แต่ท่านทั้งสองยอมให้ทำได้แก่ท่านก็เพียงลูกของท่านเท่านั้น ดูซิความเอ็นดูรักใคร่ของพ่อแม่มีต่อลูกเพียงใด สถานที่ใกล้เคียงเขามีหนังมีละคร ลูกอ้อนจะไปดู ไม่ยอมหลับนอน ท่านก็ตระเวนพาลูกไปเพื่อปลอบประโลมใจ ลูกหิวอยากกิน กระหายอยากดื่ม ท่านก็จัดหาซื้อให้ อยากได้ของเล่นก็หาให้เอาใจทุกอย่าง จะหาใครอีกเล่าที่จะดีเลิศประเสริฐเกินกว่าพ่อแม่ อาหารคาวหวานต่าง ๆ ที่ท่านพอจะกินให้สะดวกสบาย แต่เมื่อมองเห็น

ลูกตาดำ ๆ นั่งกระจองอแงอยู่ท่านกลืนไม่ลง ต้องหัก บิป้อนลูกให้ได้กินอิ่มหนำสำราญเสียก่อน เหลือเศษอันเป็นเดนของลูก ท่านจึงจะรับประทานได้เต็มปาก และในขณะที่ท่านยังรับประทานอยู่นั้น บังเอิญลูกอุจจาระปั๋สสาวะรดผ้านุ่งผ้าห่มออกมา ท่านต้องละมือจากการรับประทานมาทำความสะอาดให้ลูกเสียก่อน แล้วจึงกลับไปรับประทานใหม่ ท่านไม่เกลียดต่อสิ่งโสโครกที่ลูก ๆ ถ่ายรดออกมา เอามือเช็ดเอามือกวาดถูล้างได้ ที่ท่านทำได้ก็เพราะความรักความสงสารลูก อยากเห็นลูกมีความสุขและเมื่อลูกเติบใหญ่เจริญวัยขึ้น ท่านก็มีความปีติยินดี หาทางที่จะให้ลูกได้รับการศึกษาเล่าเรียนตามสติกำลังของท่าน สรรหาครูที่ดี ๆ โรงเรียนที่เหมาะ ๆ ให้ เพื่อความเจริญในอนาคต บรรเทาความโง่เขลา เพื่อเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ เป็นพลเมืองดีและเป็นกำลังของประเทศชาติต่อไป ทั้งสรรหาคู่ครองที่เหมาะสมให้ ตลอดจนมอบทรัพย์สมบัติที่ท่านพยายามเก็บหอมรอมริบสะสมไว้ให้เป็นมรดกแก่ลูก ๆ เพื่อจะได้เป็นกำลังเลี้ยงตัวเลี้ยงครอบครัวให้มีความสุข นี่พระคุณของท่าน (พ่อ แม่) ยากที่ลูกจะมองเห็น และเมื่อลูกได้ดิบได้ดีอย่างไรท่านไม่มีจิตริษยา พลอยมีมุทิตากับการได้ดีของลูก เมื่อลูกปกครองตัวเลี้ยงตัวเองได้ ท่านก็เบาใจวางใจลงได้ คราวลูกเดือดร้อนท่านก็เอาใจใส่วิ่งเต้นช่วยเหลือจนสุดความสามารถเท่าที่ท่านจะช่วยได้ เมื่อช่วยไม่ไหวท่านก็วางเฉยเสีย แล้วแต่กรรมจะบันดาล

พ่อเป็นบุรพเทวดา เพราะให้การดูแลพิทักษ์รักษาลูกมาก่อนกว่าเทวดาทั้งหลาย นับตั้งแต่ลูกอยู่ในครรภ์จนถึงคลอดออกมาแล้ว ลูกจะไปสารทิศใด ท่านก็เอาใจจดจ่อถามข่าวทุกข์สุขและรอการมาของลูก

พ่อเป็นบุรพาจารย์ เพราะท่านสอนลูกทุก ๆ อย่าง ให้รู้จักทางดำเนินของชีวิต รู้จักบาปบุญคุณโทษประโยชน์ และสิ่งไม่เป็นประโยชน์ ให้ลูกรู้จักวัน, เดือน, ปี, ที่ตนเกิด รู้จักยืน, เดิน, นั่ง, นอน, กิน, ดื่ม รู้จักอุจจาระปัสสาวะ และให้รู้จักเรียกคนนั้นคนนี้ว่า พ่อ, แม่, พี่, ป้า, น้า, อาว์ เป็นต้น ให้รู้จักสิ่งใดควรสิ่งใดไม่ควร ได้ให้โอวาทสั่งสอนลูกมาก่อนกว่าอาจารย์ทั้งหลาย

พ่อเป็นอาหุเนยยะนั้น คือท่านเป็นคนควรที่จะได้รับของคำนับจากพวกลูก ๆ ที่นำมาบูชา เพราะท่านมีอุปการะมาก่อน โดยที่ลูกควรนำข้าวปลาอาหารเครื่องนุ่งห่ม ยาแก้ไข้เป็นต้น มาบูชา โดยสำนึกรู้สึกในพระคุณของท่าน การบูชาคุณของท่านด้วยวิธีนี้ แม้พระภิกษุในพระพุทธ-ศาสนาก็ทำได้ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า "ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอได้อาหารบิณฑบาตมาแล้ว แม้จะยังมิได้บริโภคอาหารนั้น จะให้แก่โยมก็ควร และไม่เป็นอาบัติเพราะไม่ทำศรัทธาทัยของชาวบ้านให้ตกไป" ดังนี้

พ่อมีพระคุณเหลือหลายคล้ายพระอรหันต์ เพราะเหตุนั้น บุตรบูชาคุณของพ่อแม่ ก็เหมือนกับบูชาพระอรหันต์ บุตรที่ทุบตีด่าพ่อด่าแม่ ด่าพระอรหันต์ มีโทษเท่ากันให้ถึงอเวจี จัดเป็นอนันตริยกรรม ผู้นับถือพระพุทธศาสนาไม่ควรทำเป็นอันขาด เพียงแต่ดูหมิ่นเหยียดหยาม หรือทำให้ท่านเจ็บใจจนถึงน้ำตาเช็ดหัวเข่า ก็ยังถูกคนเขาเรียกว่าคนอกตัญญู ไม่รู้จักคุณคนจะหาความสุขความเจริญไม่ได้ ใช่แต่เท่านั้นยังเป็นคนที่อันใคร ๆ ไม่พึงปรารถนาที่จะคบค้าสมาคมด้วย ไม่เป็นที่เคารพรักใคร่ของ

คนทั้งหลาย ฉะนั้น ลูกควรอุปัฏฐากบำรุงท่านทั้งสองด้วยวิธี ๒ ประการ คือ อย่างสูง ๑ อย่างต่ำ ๑

บำรุงอย่างสูงนั้น ได้แก่บิดามารดาเป็นผู้ไม่มีศรัทธา ไม่มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ในคุณของพระรัตนตรัย ก็แนะนำให้ท่านเกิดศรัทธาความเชื่อ ปสาทะความเลื่อมใสในคุณของพระรัตนตรัย ดำรงตนอยู่ในไตรสรณคมน์ ๑

ท่านทั้งสองเป็นผู้ไม่มีศีล คือไม่มีวิรัติงดเว้นจากการทำชั่ว ให้มีสังวรการสำรวมระวังรักษา มิให้มีความเสียหายเกิดขึ้นทางกายวาจาได้ ให้เคร่งครัดอยู่ในศีล ๕ ศีล ๘ เป็นประจำอยู่ในสันดาน ๑

ท่านทั้งสองไม่เคยได้สดับตรับฟังพระสัทธรรมเทศนา เป็นคนมืดมนอนธกาลด้วยอกุศล เป็นคนพาลสันดานหยาบ ก็พยายามให้ท่านได้สดับรับรสของพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าบ้างตามเวลาและโอกาสอันสมควร เพื่อจะได้รู้จักบาปบุญคุณโทษ จะได้แสวงหาประโยชน์เพื่อเป็นเสบียงต่อไปภายหน้า ๑

ท่านทั้งสองถูกมัจฉริยะตระหนี่เหนียวแน่นเข้าครอบงำจิต คิดแต่ได้ฝ่ายเดียว ไม่แลเหลียวถึงความทุกข์ความเดือดร้อนของคนอื่น หวงแหนทรัพย์ไว้ไม่กล้าบริจาคทาน อันเป็นการเฉลี่ยเจือจานความสุขที่ตนมีอยู่แล้วให้เป็นประโยชน์แก่คนอื่นบ้าง ชี้แจงเหตุผลของความตระหนี่และการบริจาคทาน ให้เห็นคุณและโทษตามความเป็นจริง จนท่านทั้งสองเห็นผลของการเสียสละ เพราะให้ถึงความเป็นผู้อันใคร ๆ พึงรักใคร่ และยึดมั่นน้ำใจคนไว้ได้ ๑

และประการสุดท้าย ท่านไม่มีปัญญาพิจารณาเห็นสังขารว่าตกอยู่ในพระไตรลักษณ์ ถูกอวิชชาและโมหะบีดบังหุ้มห่อจิตไว้ ไม่สามารถจะยกจิตขึ้นสู่พระกัมมัฏฐาน ทั้งที่เป็นสมถะและวิปัสสนา อบรมให้มีปัญญาเห็นโลกตามความเป็นจริง ด้วยวิธีให้มี สุตะ การฟังบ้าง จิตตะ ความนึกคิดบ้าง ภาวนา การอบรมมีการศึกษาเล่าเรียนบ้าง จะได้สละเสียซึ่งกิเลสให้หมดสิ้นไป หรือให้เพียงเบาบางลง การบำรุงดังกล่าวมา ชื่อว่าบำรุงอย่างสูง เป็นการบำรุงขั้นปฏิบัติบูชา จัดเป็นมงคลอันประเสริฐอย่างสูงสุด

การบูชาอย่างต่ำ คือ อามิสบูชา ได้แก่เมื่อลูก ๆ มีกตัญญูรู้คุณของบิดามารดา แล้วก็ทำการอุปัฏฐากบำรุงท่านด้วยอามิส มีให้ข้าวปลาอาหาร ผ้านุ่งผ้าห่ม ยาแก้ไข้เป็นต้นแก่ท่าน หรือยามเมื่อท่านป่วยไข้ช่วยหายาหาหมอมาให้ บีบคั้นนวดฟั้นบาทาให้ท่านมีความสุขกายสุขใจอันนี้ก็จัดเป็นมงคลอันประเสริฐสุดเหมือนกัน แต่ทั้งสองอย่างดังกล่าวมาการบำรุงด้วยปฏิบัติบูชาประเสริฐกว่า เพราะเป็นการบูชาขั้นอุกฤษฏ์เป็นที่สรรเสริญของบัณฑิต มีพระพุทธเจ้าเป็นต้น

ลูกบางคนเลี้ยงบิดามารดา ไม่มุ่งเลี้ยงด้วยเจตนาดี เลี้ยงโดยเสียไม่ได้ เลี้ยงเหมือนคนเลี้ยงเป็ดเลี้ยงไก่ หวังที่จะกินไข่ ลูกที่เลี้ยงบิดามารดาโดยมุ่งหวังอยากจะได้ทรัพย์สมบัติของท่านจึงพยายามที่จะเลี้ยง หาได้นึกถึงโอวาทที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนไว้ว่า "มารดาบิดาเลี้ยงเรามาแล้ว เราจะเลี้ยงท่านตอบ ๑ จะต้องทำกิจของท่าน ๑ จะต้องบำรุงวงศ์ตระกูล ๑ จะต้องประพฤติตนให้เป็นคนควรรับมรดก ๑ เมื่อท่าน

ล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ท่าน ๑" ไม่ ถ้าหากลูกคิดได้ตามโอวาทที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนไว้ ก็จะทราบได้ว่าท่านทั้งสองเป็นบุพการีชน คนที่มีอุปการะแก่ลูกมาก่อน ด้วยเหตุนั้น พระพุทธเจ้าจึงได้ตรัสลักษณะของลูกไว้ ๓ จำพวก คือ ๑. อภิชาตบุตร ๒. อนุชาตบุตร ๓. อวชาตบุตร

อภิชาตบุตร ได้แก่บุตรที่มีอุปนิสัยใจกล้า กอร์ปด้วยศรัทธาความเชื่อ ปสาทะความเลื่อมใสในคุณของพระรัตนตรัย เชื่อกรรม เชื่อผลของกรรม เชื่อในทาน ศีลภาวนา ว่าให้ประโยชน์และความสุขแก่ผู้ประกอบได้จริง และดำเนินชีวิตอยู่ในกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ มีสุตะ การสดับตรับฟังธรรมเทศนา มีจาคะ การบริจาค มีปัญญาพิจารณาวิถีชีวิตให้เป็นไปโดยชอบ ทั้งคดีโลกคดีธรรม ยิ่งกว่าบิดามารดา

อนุชาตบุตร ได้แก่บุตรที่มีคุณธรรมเสมอด้วยบิดามารดา ไม่ยิ่งไม่หย่อนกว่ากัน มีแนวปฏิบัติอย่างเดียวกัน เช่น มีศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ และปัญญา ก็มีเหมือน ๆ กัน อนุวัตรคล้อยตามบิดามารดา

อวชาตบุตร ได้แก่บุตรที่ต่ำช้าเลวทราม มีความประพฤติเสียหาย ไร้ศีลธรรม เป็นคนพาลว่ายากสอนยาก มากไปด้วยความโลภ โกรธ และหลง ไม่ดำรงตนอยู่ในศรัทธา ศีล ภาวนา ไม่สนใจในการฟังธรรม เป็นคนลักฉ้อล่อลวง ตี ด่า ว่า บิดามารดา หยาบคายในท่านผู้หลักผู้ใหญ่ ไม่ตั้งอยู่ในโอวาทของท่านทั้งสอง ๆ ลูกคนที่ ๑ เป็นลูกที่ดีชั้นอุดม ลูกคนที่ ๒ เป็นดีชั้นมัธยม ส่วนลูกคนที่ ๓ เป็นลูกที่เลวทรามต่ำช้า ไม่มีใครคบค้าสมาคมด้วย ลูกจะเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ได้ จะต้อง

พยายามสร้างความเบาใจ สร้างความหวังให้เกิดแก่ท่านทั้งสอง เป็นคนรู้คุณของท่านผู้มีคุณ ช่วยเหลือเจือจุนสนับสนุนท่านผู้มีพระคุณตามสติกำลังความสามารถที่ตนจะช่วยได้ ไม่ดูดาย มุ่งฉลองพระเดชพระคุณท่านตามสมควร

ฉะนั้น ลูกจะเป็นชนิดไหนของพ่อแม่ ก็ขึ้นอยู่ที่การประพฤติปฏิบัติที่ลูกจะพึงกระทำแก่ท่านทั้งสอง ไม่ได้ขึ้นอยู่ที่คนอื่นเขาพูด ถึงเขาจะพูดว่าเราเป็นคนดี เป็นคนชั่ว เขาก็พูดไปตามความพอใจของเขา และการบำรุงเลี้ยงบิดามารดา ท่านยังจำแนกออกไว้อีกเป็น ๒ ประการ คือ เลี้ยงภายนอก ๑ เลี้ยงภายใน ๑

เลี้ยงภายนอก ได้แก่การเลี้ยงที่พวกลูก ๆ กระทำกันอยู่โดยมากเหมือนการเลี้ยงการบำรุงอย่างต่ำ เป็นการเลี้ยงที่ทำกันได้โดยง่าย เพราะทำตามกำลังฐานะของลูกที่มีอยู่ ส่วนการเลี้ยงอีกอย่างหนึ่งเป็นการเลี้ยงที่ลูกกระทำได้โดยยาก เพราะไม่ค่อยสนใจจะทำ คือ **การเลี้ยงภายใน** ได้แก่การเลี้ยงจิตใจของท่าน การเลี้ยงชนิดนี้ต้องอาศัยลูกเป็นคนดีจริง ๆ เชื่อฟังตั้งอยู่ในโอวาทของบิดามารดาที่ท่านแนะนำสั่งสอน อย่าให้ท่านหนักใจในการประพฤติปฏิบัติของตน พยายามสร้างฐานะ เก็บหอมรอมริบทรัพย์สมบัติที่ตนเองหามาได้ ไม่สุรุ่ยสุร่าย มีปัญญารู้จักใช้ทรัพย์ให้เป็นประโยชน์ เลี้ยงตัวเลี้ยงครอบครัวให้มีความสุข รู้จักแบ่งปันทรัพย์ให้เป็นส่วน ๆ คือ ๑. ใช้หนี้ ๒. ให้เขากู้ ๓. ฝังไว้ ๔. ทิ้งเหว โดยมีเรื่องเล่าว่า

พระพุทธเจ้าของเราทั้งหลาย เสวยพระชาติเป็นพญานกแขกเต้าโพธิสัตว์ อาศัยอยู่ในป่างิ้วแถบชายเขาแห่งหนึ่ง นกแขกเต้าพระโพธิสัตว์

มีบริวารมาก ครั้งนั้นมีพราหมณ์ชาวนาผู้หนึ่ง ชื่อโกสิยะ อาศัยอยู่ในบ้านชื่อสาลินทิยคาม พราหมณ์เจ้าของนาใช้พวกทาสีไปไถและหว่านนาข้าวสาลี และให้อยู่เฝ้ารักษานาข้าวสาลี วันหนึ่งพญานกแขกเต้าพาบริวารออกหาอาหาร แล้วพากันลงไปในนาข้าวสาลีของโกสิยพราหมณ์ ฝูงนกพากันกินข้าวสาลีที่เหลืองอร่ามจนอิ่มหนำสำราญแล้ว ก็พากันบินกลับแต่ปากเปล่า ส่วนพญานกแขกเต้าโพธิสัตว์เมื่อกินอิ่มแล้ว ก็คาบรวงข้าวสาลีติดปากไปทุกวัน ๆ เพื่อเลี้ยงบิดามารดาของตนเป็นประจำ ฝ่ายทาสทาสีที่เฝ้ารักษานาข้าวสาลีเห็นพฤติการณ์ของพญานกแขกเต้า จึงนำความไปบอกแก่พราหมณ์ผู้เป็นเจ้าของนา พราหมณ์ผู้เป็นเจ้าของนาจึงสั่งให้จับนกแขกเต้า ทาสผู้รักษานาจึงทำบ่วงทำเร้วดักนกโพธิสัตว์ เมื่อจับได้จึงผูกมัดมาให้พราหมณ์ พราหมณ์จึงได้ไต่ถามไล่เลียงถึงการลงกินข้าว และคาบเอารวงข้าวสาลีไป

นก เห็นนาข้าวสาลีที่นั้นอุดมสมบูรณ์ ทั้งมีรวงเหลืองอร่าม จึงได้พากันลงกินและคาบเอารวงไปด้วย

พราหมณ์ ดูก่อนปักษี เจ้ามาคาบเอารวงข้าวสาลีของเราไปทุกวัน ๆ เจ้ามีความโกรธเคืองเรา หรือว่าเจ้านำไปใส่ยุ้งใส่ฉาง

นก หามิได้ ด้วยความจำเป็นและเป็นเรื่องที่หลีกหนีไม่พ้นข้าพเจ้าจึงได้ทำอย่างนั้น

พราหมณ์ เจ้ามีความจำเป็นอย่างไรลองว่ามาซิ

นก รวงข้าวที่ข้าพเจ้าคาบไปนั้น เอาไปแบ่งสรรเป็นส่วน คือส่วนที่ ๑ เอาไปใช้หนี้เก่า ส่วนที่ ๒ เอาไปให้เขากู้ ส่วนที่ ๓ เอาไปฝังไว้ ส่วนที่ ๔ เอาไปทิ้งเหว ไม่ได้คาบเอาไปด้วยโลภโมโทสันอะไร

พราหมณ์ ที่เจ้าพูดมานี้ ข้า ฯ ไม่เข้าใจอะไรเลย เจ้าเกิดมาเป็นปักษี ไปกู้หนี้ยืมสินอะไรของใครมา ไหนลองว่ามาซิ

นก ข้า ฯ เป็นปักษีก็จริงแหล่ แต่ว่าเป็นลูกของพ่อแม่ พ่อแม่ทั้งสองเลี้ยงข้า ฯ มาด้วยความยากลำบากอาบเหงื่อต่างน้ำ ท่านทั้งสองทำทุกอย่างเพื่อลูก คือข้า ฯ อยากจะให้ลูกของท่านมีความสุขความเจริญ ช่วยประคบประหงมเลี้ยงดู ระแวดระวังภัยอันตรายต่าง ๆ มิให้เกิดขึ้นแก่ลูก ช่วยแนะนำตักเตือนสั่งสอนให้รู้จักดีรู้จักชั่ว เมื่อยามป่วยไข้ท่านก็พยายามกกกอดไว้ในอ้อมอก คอยบำบัดทุกข์ภัยที่เกิดขึ้นให้หมดไป เมื่อลูกยังเล็กไม่มีขนปีกขนหาง ท่านก็พยายามโผผินบินหาอาหารมาเผื่อ คาบเหยื่อมาป้อน ไม่ให้ลูกของท่านอนาทรร้อนใจ มดไรมาไต่ตอมท่านก็เอาจะงอยปากไซ้ขนปีกขนหางให้ พระคุณของท่านเหลือหลายสุดที่จะพรรณนาได้ ท่านทั้งสองเปรียบเหมือนเจ้าหนี้ บัดนี้ท่านทั้งสองก็เฒ่าชะแรแก่ชราหูตาก็ไม่ค่อยจะดีแล้ว จะออกหากินเช่นปักษีทั้งหลายก็ไม่ไหวแล้ว ปีกหางก็ล้าแล้ว เรี่ยวแรงก็น้อยลงสุดกำลังที่จะหาอาหารมาเลี้ยงตัวของท่าน เฝ้าอยู่แต่ในรัง โรคภัยก็เบียดเบียนด้วยอำนาจของชราให้มีอันจะเป็นไปต่าง ๆ นานา ข้าพเจ้าเป็นลูกของท่าน เปรียบเหมือนลูกหนี้ ต้องหาเลี้ยงท่าน ต้องสงเคราะห์ท่าน ตามสติกำลังเท่าที่จะทำได้ โดยมานึกว่าบิดามารดาได้เลี้ยงเรามาแล้ว เราจะต้องเลี้ยงท่านตอบ ดังนี้เป็นต้น ด้วยความจำเป็นดังกล่าวจึงทำให้ข้าพเจ้าต้องทำอย่างนี้แหละ ขอได้โปรดเมตตาข้า ฯ ด้วยเถิด ถ้าพ่อแม่ขาดข้า ฯ ซึ่งเป็นผู้เลี้ยงท่าน เมื่อท่านไม่ได้รับความช่วยเหลือจากข้า ฯ แล้ว ท่านจะต้องลำบากมากและอดอยาก

ตายแน่ แม้แต่เพียงข้า ฯ ออกจากรังไปหากินกลับผิดเวลา ท่านก็เฝ้าชะแง้คอยหาด้วยความเป็นห่วง นั่งน้ำตาไหล เกรงลูกจะมีภัยอันตราย พอข้า ฯ กลับถึงรัง ท่านก็ดีใจกางปีกโอบลูกของท่านด้วยความรักความเอ็นดูและความเป็นห่วง ความห่วงไม่มีใครอีกแล้วที่จะห่วงลูกเกินพ่อแม่ พ่อแม่พลีแล้วอุทิศแล้วทุกอย่างเพื่อลูกโดยแท้ ลูกเป็นเหมือนบ่วงติดคอพ่อแม่ ถึงจะเป็นบ่วงที่หย่อนยาน แต่ก็แก้ได้ยาก ทำลายยาก ไม่เหมือนเครื่องจองจำพันธนาการมีโซ่ ตรวน เป็นต้น เป็นเครื่องจองจำที่แน่นหนา แต่ก็ยังทำลายหนีรอดออกไปได้ ส่วนบ่วงคือลูกที่พ่อแม่มีเมตตากรุณารักใคร่หวงแหนนี้ซิมันแก้ได้ยาก ทำลายยาก ถึงลูกจะมีความประพฤติเหลวไหลเสียหาย กลายเป็นโจรเป็นเสือไป น้ำคือเมตตา กรุณาของพ่อแม่ก็ยังไหลบ่าท่วมท้นไปถึงลูกทุกคน เป็นคุณธรรมที่พ่อแม่ตัดไม่ขาด ท่านยังรักยังเอ็นดูอยู่นั่นแหละ นายท่านเมื่อจับข้าพเจ้าได้แล้ว ท่านจะฆ่าให้ตาย ข้า ฯ ก็ยินดีพอใจ เพราะข้า ฯ ได้ทำกิจการตามหน้าที่ของลูกแล้ว

พราหมณ์ ข้า ฯ เห็นความจำเป็นของเจ้า เท่าที่เจ้าทำไปก็เพื่อแสดงออกซึ่งกตัญญูกตเวทีต่อผู้มีพระคุณของเจ้า และที่เจ้าว่า เอาไปให้เขากู้นั้นเจ้าทำอย่างไร

นก เอาไปให้เขากู้นั้น คือเอาไปเลี้ยงลูก ธรรมดาคนก็ตามสัตว์ก็ตามก็ต้องมีลูกมีเมียเหมือนกัน ข้า ฯ เป็นหัวหน้าครอบครัว ต้องรับผิดชอบในความเป็นอยู่ของผู้อยู่ร่วมกัน เมื่อลูกยังอ่อน ปีกหางไม่แข็งบินออกหากินยังไม่ได้ ผู้เป็นพ่อเป็นแม่ก็ต้องออกหา เพื่อให้ได้มาซึ่ง

อาหารเพื่อเลี้ยงตัวเลี้ยงครอบครัวให้มีความสุข ตากแดดกรำฝนก็ทนเอา ขออย่างเดียวให้ได้มาเท่านั้นเพื่อเลี้ยงลูกให้เจริญเติบโต และใช่แต่จะเลี้ยงด้วยอาหารอย่างเดียวก็หาไม่ ยังต้องพร่ำแนะนำตักเตือนทุกอย่าง ทั้งในความประพฤติและวิธีหากิน ต้องคอยดูแลเป็นหูเป็นตาแทนลูก ต้องป้อนอาหารกกกอดให้ความอบอุ่น พยาบาลรักษาเมื่อโรคภัยไข้เจ็บเกิดขึ้น ต้องสอนบิน สอนเดิน สอนนั่ง (เกาะ) สอนวิธีหลบหลีกศัตรู สอนพูด สอนทุกอย่างกว่าลูกจะเติบโตเจริญวัย ออกหากินแยกบ้าน (รัง) ได้ก็เป็นเวลานาน ความเหนื่อยยากลำบากที่พ่อแม่มีต่อลูกนั้นมากมายเพียงใดเห็นจะไม่จำเป็นต้องพูด เพราะนายท่านก็เป็นหัวหน้าครอบครัวมีลูกมีเมียเช่นข้า ฯ เหมือนกัน มันทุกข์แค่ไหน ลำบากแค่ไหน อย่างที่โบราณท่านว่า "ทุกข์พ่อบ้านแม่เรือน ทุกข์สมภารเจ้าวัด ทุกข์พระมหากษัตริย์" ท่านก็รู้ได้ดี ๆ แล้ว ความจำเป็นอย่างนี้มันมีแก่ข้า ฯ ข้า ฯ ถึงได้ดิ้นรนเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ข้า ฯ ต้องการเพื่อประโยชน์แก่ลูก ๆ ขอนายท่านได้โปรดเห็นใจและเมตตาด้วยเถิด ถ้าสิ่งจำเป็นทั้งหลายเหล่านั้นไม่ผูกมัดข้า ฯ แล้ว ข้า ฯ จะไม่รบกวนนายท่านเลย แต่ด้วยเหตุดังกล่าวขอท่านได้เป็นที่พึ่งของข้า ฯ เถิด การกระทำดังกล่าวเป็นการให้ด้วยดีโดยชอบ เมื่อข้า ฯ แก่แล้วหมดเรี่ยวแรงที่จะหากินได้ ลูกเหล่านั้นแหละเมื่อนึกถึงคุณของข้า ฯ ได้ ก็จะช่วยอนุเคราะห์สงเคราะห์ข้า ฯ ตามสมควรแก่กำลังของเขา เหมือนเจ้าหนี้มีเงินให้ลูกหนี้กู้ยืมใช้สอย ถ้าลูกหนี้ลืมคุณของเจ้าหนี้แล้ว จะได้อาศัยใครเล่าเป็นที่พึ่ง ต้นก็ไม่ใช้ กำไร (ดอกเบี้ย) ก็ไม่ส่ง ผู้ใดทำตัวให้เป็นอย่างนี้ ผู้นั้นได้ชื่อว่าเป็นผู้อกตัญญูไม่รู้จักคุณของผู้มีพระคุณ

พราหมณ์ ข้อที่ว่าฝังไว้นั้น เจ้าทำอย่างไร ?

นก การฝังของข้า ฯ คือเมื่อข้า ฯ คาบรวงข้าวสาลีจากนาของท่านไปแล้ว ก็เอาไปแบ่งปันให้ปักษีทั้งหลายที่เจ็บป่วยบ้าง ที่มีขนปีกอ่อนยังออกหากินไม่ได้บ้าง เฉลี่ยให้เป็นประโยชน์แก่เขาเหล่านั้น เป็นการสละความสุขที่ข้า ฯ มีอยู่แล้วให้แก่ผู้อื่น หาไม่แล้วเขาเหล่านั้นจะทนอยู่ต่อไปไม่ได้ การทำอย่างนี้เท่ากับเป็นการฝังทรัพย์ไว้เพื่อประโยชน์ในอนาคตต่อไป หากข้า ฯ เป็นผู้ตกอยู่ในอำนาจของชรา ถูกความแก่ความคร่ำคร่าบีบคั้น ขาดลูกขาดเมีย จะได้อาศัยปักษีเหล่านั้นช่วยเลี้ยงดูให้ความสุขอย่างที่ข้า ฯ ได้กระทำแล้วแก่เขา

พราหมณ์ ข้อสุดท้ายที่ว่าทิ้งเหวนั้น เจ้าทำอย่างไร ?

นก รวงข้าวสาลีที่ข้า ฯ คาบเอาไปจากนาของท่าน ข้า ฯ ได้แบ่งไว้ส่วนหนึ่งต่างหากจากสามส่วนดังกล่าวแล้วข้างต้น คือยามใดที่ข้า ฯ ป่วยไข้ ไม่สามารถออกหากินได้ตามปกติ หรือฝนตกหนัก จะได้อาศัยรวงข้าวนั้นบริโภคพอประทังชีพ เท่ากับเป็นการทิ้งเหว (ทิ้งลงไปในท้อง) เพียงเพื่อบำรุงอัตภาพให้ทรงอยู่ได้วันหนึ่ง ๆ เท่านั้น โบราณท่านกล่าวไว้ว่า "ผู้ใดหาเช้ากินเช้า หาเย็นกินเย็น อนาคตของผู้นั้นตกอยู่ในความมืด แต่ผู้ใดหาเช้าไว้กินเย็น หาเย็นไว้กินในวันรุ่งขึ้น อนาคตของผู้นั้นยังแจ่มใส" ไม่ต้องดิ้นรนจนเกินไป หากหาเวลาไหนกินเวลานั้น ปะพลาดท่าเสียทีความเดือดร้อนย่อมถึงแก่ผู้นั้นโดยแท้ นี่แหละนายท่าน ข้า ฯ ได้เล่าความจริงตามที่ข้า ฯ ได้ปฏิบัติมา ขอท่านได้โปรดเห็นใจเถิด

เมื่อพราหมณ์เจ้าของนาได้ฟังถ้อยคำของพญานกแขกเต้าพูดดังนั้น ก็มีความโสมนัสยินดีในการประพฤติปฏิบัติของพญานกแขกเต้าผู้เป็นพระ-โพธิสัตว์ ชอบใจในจริยาวัตรของสุวโปดกเป็นอย่างมาก ถึงกับเอ่ยวาจากล่าวว่า **อิโต ปฏฺฐาย** จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป เจ้าจงมีความยินดีพอใจพาบริวารของเจ้ามารับประทานข้าวสาลีในนาของข้าพเจ้าเถิด แล้วก็แก้ปล่อยพญานกแขกเต้าไป สุวโปดกนกแขกเต้าเป็นผู้รู้ประมาณในการบริโภค จึงรับเอานาข้าวสาลีเพียงพอแก่อัตภาพของตนและบริวารเท่านั้น

ตามเค้าโครงเรื่องสุวโปดกนกแขกเต้าผู้เป็นพระโพธิสัตว์ ที่บรร-ยายมานี้ พอเป็นเนติของบุคคลผู้เป็นพ่อเป็นแม่และลูกได้เป็นอย่างดี เพราะเป็นเหตุแห่งอุดมมงคลอย่างประเสริฐ เป็นอาการบ่อเกิดแห่งความสุขความเจริญทั้งแก่ตนและทั้งแก่คนอื่น ขอท่านผู้เป็นลูกที่จะเป็นพ่อคนแม่คนในอนาคต จงดำเนินตามแนวของสุวโปดกผู้เป็นพระโพธิสัตว์นั้นเถิด ฯ

คำนำของผู้เรียบเรียง

ใจงาม เป็นเรื่องที่ชี้แจงให้ทราบชัดถึงคุณค่าของใจให้เห็นว่า ใจเป็นสิ่งสำคัญเพียงไร และลึกลับมหัศจรรย์เพียงไร ใจซึ่งมิได้รับการอบรมฝึกฝนให้รู้จักสภาพเดิมของใจแล้วให้โทษเพียงไร และจำเป็นอย่างไรจึงจะต้องศึกษาธรรมชาติของใจ เมื่อศึกษาอบรมจนรู้จักใจแล้วมีคุณประโยชน์อย่างไร

เรื่องเหล่านี้ ได้อธิบายไว้ตามหลักเหตุผลทางพระพุทธศาสนา ฉะนั้นขอท่านพี่น้องทั้งหลายโปรดวินิจฉัยตามหลักแห่งเหตุผลที่กล่าวแล้ว

ข้าพเจ้าเป็นผู้เห็นภัยในการเวียนเกิดไม่สุดสิ้น เห็นว่าสรรพสัตว์ทั้งหลายต่างแสดงละครแห่งชีวิตอยู่เนืองนิตย์ เปิดฉากขึ้นด้วยความเกิดและปิดฉากลงด้วยความตาย (ชาติ, ชรา, พยาธิ, มรณะ) ชีวิตหน้าฉากของมนุษย์และดิรัจฉาน เห็นอยู่เฉพาะหน้าดูไม่ลึกลับอัศจรรย์ แต่หลังฉากแห่งชีวิตนั้นสิช่างเป็นเรื่องลี้ลับอัศจรรย์เสียจริง ๆ ความพินิจชอบตามหลักแห่งเหตุผล ทำให้ข้าพเจ้าเบื่อต่อความเกิดแก่เจ็บตาย เห็นว่าใจเป็นทาสของความโลภ, ความโกรธ, ความเกลียด, ความกลัว, ความรัก, ความหลง รู้สึกสงสารใจที่ตกอยู่ในภาวะอันทรามมักจะถูกรบกวนให้เดือดร้อน ไม่ประสบความสุขอันแท้จริง จึงได้ตั้งใจศึกษาอบรมใจตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เพื่อให้ใจบรรลุสันติภาพและสันติสุข และไม่ต้องเวียนว่ายในวัฏฏสงสารสืบไป ได้พยายามพากเพียรปฏิบัติมา ๑๐ ปี

เศษ รู้สึกว่าได้รับความสุขใจมากขึ้นตามลำดับ จึงเห็นคุณค่าของพุทธศาสนาว่า มีอยู่อย่างล้ำเลิศเป็นที่พึ่งทางใจได้แน่แท้

ข้าพเจ้าได้รับความสุขใจอันเกิดแต่การอบรมใจดังกล่าวแล้วสถานใดก็ย่อมปรารถนาให้ท่านพี่น้องทั้งหลายได้รับผลสถานนั้น ความเมตตากรุณาเป็นมหานุภาพ บันดาลให้ข้าพเจ้าเขียนเรื่องนี้ขึ้น เพื่อประโยชน์แก่ท่านพี่น้องทั้งหลาย แต่ข้าพเจ้าเป็นผู้ศึกษาน้อย ฉะนั้น เมื่อมีถ้อยคำที่ผิดพลาดบกพร่องด้วยประการใด ๆ ขอท่านพี่น้องทั้งหลายผู้ปรีชาสามารถโปรดกรุณาทักท้วงด้วยจะเป็นพระคุณอย่างยิ่ง

ขอได้รับความนับถือ

สัมฤทธิ์ สังขสุวรรณ์ (อุบาสิกา)

๒๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๓

ใจงาม

ใจมีค่าสูงสุด

ใจ เป็นสิ่งที่มีค่าสูงสุด ร่างกายคงเป็นเพียงทาสของใจ ใจเป็นสิ่งที่มีอำนาจเหนือกาย โดยเป็นผู้บังคับกายให้แสดงอากัปปกิริยา ยืน, เดิน, นั่ง, นอน, พูดได้, หัวเราะได้ ฉะนั้น ร่างกายที่มีใจครองจึงดูประหนึ่งว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าสูง แต่หากจะพิจารณาให้ซึ้งแล้ว ก็จะเห็นได้ว่า กายคงมีค่า เพราะมีใจครองอยู่เท่านั้น ถ้าใจพรากจากกายในขณะใด กายมีค่าเพียง "ศพ" และร่างกายที่ปราศจากใจครองย่อมเป็นที่รังเกียจของคนเป็น ในที่สุดก็ต้องนำร่างอันปราศจากใจครอง คือ "คนตาย" ไปเผาหรือฝังเพื่อพ้นจากความอุจาด ฉะนั้น เมื่อเปรียบเทียบคุณของใจและกายในแง่นี้แล้ว จะเห็นได้ชัดว่า กายมีค่าน้อยกว่าใจอยู่มาก.

ใจถาวรที่สุดและสำคัญที่สุด

ร่างกายซึ่งเป็นประดุจเรือนของใจ ประกอบขึ้นด้วยธาตุ ๔ ชนิดคือ ดิน, น้ำ, ลม, ไฟ, ย่อมตกเป็นรังของโรคนานาชนิดไม่ถาวรและแปรปรวนเสื่อมสิ้นไปตามวัย ในที่สุดก็ถึงกาลทำลายไป แต่ใจนั้นเป็นสิ่งที่ถาวรที่สุด

เพราะใจไม่รู้จักตาย หากใจจำเป็นต้องพรากไปจากกายแล้วไซร้ ก็ย่อมจักไปถือกำเนิดใหม่โดยพลัน ฉะนั้น ใจที่เศร้าหมองย่อมไปถือกำเนิดในคติชั่ว ส่วนใจที่ผ่องแผ้วสดใสย่อมจะไปถือกำเนิดในคติดี.

ส่วนที่ว่าใจเป็นสิ่งสำคัญที่สุด ก็เพราะว่าใจเท่านั้นเป็นผู้สร้างกายขึ้นเป็นที่อาศัย และรับผิดชอบในฐานที่เป็นผู้ปกครองกายอยู่เนืองนิตย์ เช่นคิดสร้างบ้านเรือนให้กายได้พักอาศัย กันแดดกันฝนและสรรพภัยทั้งมวล แสวงหาอาหารมาเลี้ยงกาย หาซื้อผ้ามาปกปิดกาย, เมื่อกายป่วยไข้ได้พยาธิก็แสวงหายามาเพื่อบำบัดโรค สรุปความว่า การปกครองบริหารกายทุกสิ่งทุกอย่าง ใจเท่านั้นเป็นผู้บัญชางาน, สั่งงาน ให้กายกระทำเพื่อกาย กายเป็นเสมอธาตุ ๔ ซึ่งลำพังตนเองแล้วไม่สามารถจะรู้อะไรได้เลย, ยิ่งกว่านั้นใจยังเป็นผู้รับผิดชอบในกิจการที่กายได้กระทำมาแล้ว กายจะทำชั่ว, ทำดีหรือทำผิดทำถูก ใจต้องเป็นผู้รับรู้และสนองในกิจการนั้น ๆ กายเป็นเพียงบ่าวไพร่รับใช้นาย ถ้านายดีก็ใช้บ่าวไพร่ทำความดี ถ้านายไม่ดีก็ใช้บ่าวไพร่ทำความชั่ว.

ใจเป็นสิ่งลึกลับอัศจรรย์ที่สุด

ร่างกายที่มีใจครองอยู่ ถ้ามองแต่เพียงเผิน ๆ ก็ดูเป็นที่ไม่ลึกลับอัศจรรย์แต่ประการใดเลย หากได้พิจารณาให้ซึ้งจะรู้สึกว่า เป็นสิ่งที่ลี้ลับมหัศจรรย์ยิ่ง ทั้งนี้ก็เพราะใจเป็นสิ่งที่มีอยู่ในเรือนกายซึ่งไม่มีใครสามารถมองเห็น และไม่สามารถทราบได้ว่ามีรูปลักษณะอย่างไร หากจะรู้ได้ว่า

ใจชั่วดีอย่างไร ก็พึงสำเหนียกได้จากการบงการของใจให้กายกระทำขึ้นเท่านั้น

การที่บุคคลกระทำการต่าง ๆ กัน ไม่เหมือนกันไปหมดก็เพราะใจเป็นผู้สั่งงาน ใจชอบให้ทำอะไรก็บังคับกายให้กระทำอย่างนั้น นี่แหละเป็นเหตุให้บุคคลบางคนทำชั่ว แต่บางคนทำดี ผิดแผกกันไป ก็เพราะใจนี่เอง.

ใจมีมาแต่ครั้งไหน

ถ้าจะตั้งปัญหาขึ้นว่า ใจมีมาแต่ครั้งไหน ? อะไรสร้างใจให้มีขึ้น ? หรือใจสร้างใจเอง ? ปัญหาเช่นนี้ เมื่อส่งไปให้คนสัก ๑๐๐ คนเป็นผู้ตอบ คำตอบก็จะต่างกันไปทั้ง ๑๐๐ เพราะต่างก็จะตอบตามความคิดเห็นของตนบ้าง จากลัทธิศาสนาที่ตนได้ศึกษาอบรมมาบ้าง จากเรื่องที่ตนได้ยินได้ฟังมาบ้าง แต่เมื่อคิดแล้วคิดอีกก็ดูจะเวียนวกเป็นก้นหอย และความฉงนงงงวยก็จะเข้าครอบคลุมใจท่านเอง เป็นต้นว่าใจเกิดจากอะไรแน่ ทำไมใจจึงเป็นเจ้าของความคิดต่าง ๆ นั้น ใจคิดขึ้นเอง หรืออะไรทำให้ใจคิดขึ้น ทำไมจึงคิดชั่วบ้าง คิดดีบ้าง และทำไมจึงคิดได้เสมอไม่รู้จักหมดจักสิ้น แต่ครั้นเมื่อหลับสนิททำไมจึงไม่คิดอะไรเลยทั้งไม่จำสิ่งใดไม่รู้สิ่งใด ไม่มีความสุข ความทุกข์ในขณะนั้น แต่ขณะตื่นอยู่ ทำไมจึงคิดอะไรมีอะไรตลอดวันมีความสุขบ้าง ทุกข์บ้าง สลับกันไป และลงท้ายก็จะกลับฉงนว่า การหลับและตื่นนั้นเป็นอาการของรูปหรือของใจ

เมื่อท่านได้วนไปเวียนมาถึงขั้นนี้แล้ว บางทีท่านก็จะไม่ตอบปัญหานี้เสียเลย เพราะชวนปวดศีรษะ หรืออาจเห็นเป็นปัญหาโลกแตกอย่าง "ไก่เกิดจากไข่" หรือ "ไข่เกิดจากไก่" ก็ได้ ฉะนั้น ขอให้เป็นหน้าที่ของข้าพเจ้านำท่านผ่านปัญหานี้ไปเถิด.

ตามปกติคนเราเมื่อตื่นอยู่ ใจก็ต้องคิดอยู่เสมอ ใจเสวยทุกข์บ้างเสวยสุขบ้าง จดจำสิ่งต่าง ๆ บ้าง รู้สิ่งต่าง ๆ บ้าง ใจจึงต้องรู้สึกเหน็ดเหนื่อยเพราะมีงานให้ทำอยู่เสมอส่วนกายก็ต้อง นั่ง, นอน, ยืน, เดิน ทำงานต่าง ๆ สิ้นเปลืองกำลังไปตลอดวัน เพราะฉะนั้นจึงมีกฎธรรมชาติบังคับให้มีการหลับบ้าง เป็นโอกาสให้ใจและกายได้รับความพักผ่อนเพื่อความวัฒนาถาวรแห่งกายและใจนั้นเอง ท่านย่อมจะเห็นได้จากการพิจารณาสังขารของท่านว่า กายนี้ประกอบขึ้นด้วย ดิน, น้ำ, ไฟ, ลม อันเป็นธรรมชาติ ซึ่งไม่มีความรู้อะไรเลย ฉะนั้นการหลับและการตื่นจึงตกเป็นเรื่องของใจโดยเฉพาะ ใจ, เมื่อหลับสนิทจะไม่รู้อะไรเลย คล้ายคนตาย ต่างแต่ว่ากายยังคงมีลมหายใจเข้าออกในขณะหลับโดยสรีรยนต์ภายในกายกระทำหน้าที่ประจำ และหน้าที่นี้เป็นหน้าที่พิเศษ ซึ่งนอกเหนือไปจากการบังคับบัญชาของใจ

เมื่อใดตื่นขึ้น ใจก็คิดอะไรต่ออะไรไปอีกมิรู้จบรู้สิ้น ใจรู้เรื่องที่คิดขึ้น รู้ความสุขความทุกข์ รู้สิ่งที่จำไว้ได้ ใจรู้สิ่งสารพัดที่ควรจะรู้ แต่ใจไม่รู้จักใจเองสักที ใจรู้แต่เพียงว่า ขณะนี้ใจดีหรือใจร้าย ร้อนหรือเย็นเท่านั้น แต่การรู้ดี, ร้าย, ร้อน, เย็น, เป็นอาการของใจ มิใช่ธรรม

ชาติแท้ของใจ ใจเป็นสภาพลึกลับอัศจรรย์ที่สุด ไม่มีการเรียนรู้วิชาใด ๆ ในโลก, สำคัญเท่ากับการเรียนรู้ถึงภาวะอันแท้จริงของใจ ซึ่งเป็นเรื่องลึกลับที่สุด.

ผู้ศึกษาวิชาแพทย์จนสำเร็จปริญญาสามารถตรวจค้นแยกธาตุต่าง ๆ ได้และเข้าใจว่ามนุษย์เกิดขึ้นเพราะการสืบพันธุ์อย่างเดียว ธาตุของบิดาและมารดาผสมกันได้ส่วนจึงเกิดเป็นมนุษย์ขึ้น นั่นคือเขาพิสูจน์ได้เพียงรูปธาตุเท่านั้น อำนาจความรู้ทางวิทยาศาสตร์สามารถคิดค้น และประดิษฐ์กล้องจุลทัศน์ขึ้นส่องดูให้เห็นได้จนถึงสามารถค้นตัวสเปอร์มาโตซอยซึ่งมีอยู่ในเพศบุรุษ และต่อมาได้มีโอกาสผสมกับไข่ซึ่งมีอยู่ในเพศสตรี เพราะแพทย์มีความรู้ในเรื่องรูปกายตั้งแต่แรกกำเนิดถี่ถ้วน จึงชวนให้แพทย์สำคัญว่า ร่างกายเกิดขึ้นเพราะธาตุผสมกันได้ส่วนจึงมีใจครองร่าง ฉะนั้นต้องนับว่า ความเห็นของแพทย์ที่กล่าวแล้วนี้เห็นว่า ธาตุทั้ง ๔ สร้างใจขึ้น ข้าพเจ้าขอวิงวอนให้ท่านทั้งหลายพิจารณาให้ซึ้งลงไปอีกสักหน่อยว่า ในตัวสเปอร์มาโตซอย เมื่อยังมิได้ผสมกับไข่นั้นก็มีใจครองอยู่แล้ว นี่ข้าพเจ้ายกเอาความรู้ในตำราแพทย์นั้นเอง ขึ้นมาเป็นบทยันเพราะว่า ถ้าตัวสเปอร์มาโตซอย ไม่มีใจครองอยู่ก่อนแล้ว จะแหวกว่ายเข้าไปอาศัยสืบชีวิตอยู่ในไข่ของเพศสตรีได้อย่างไร ใจในตัวสเปอร์มาโต-ซอยนั้นมาจากไหน แพทย์จะตอบได้อย่างไร เพราะจะเอากล้องจุลทัศน์ส่องดูใจของตัวสเปอร์มาโตซอย ก็ไม่สามารถจะเห็นได้ ฉะนั้นแพทย์แม้ชำนาญในเวชศาสตร์ แต่หากมิได้ศึกษาในทางใจแล้ว จะทราบซึ้งถึง

ภาวะของใจที่แท้จริงได้อย่างไร ที่ข้าพเจ้าหาญกล่าวเช่นนี้ เพราะเห็นว่าใจเป็น "อรูปธาตุ" คือเป็นธาตุซึ่งไม่มีรูปร่าง จึงไม่สามารถจะพิสูจน์ด้วยความรู้ทางรูปธาตุแห่งวิทยาศาสตร์ได้.

ข้าพเจ้าจำเป็นต้องกล่าวยืดยาวเช่นนี้ ก็เพราะข้าพเจ้าต้องการให้ท่านที่ต้องการศึกษาเรื่อง "ใจ" ได้ทราบซึ้งถึงแก่นจริง ๆ ต่อไปนี้ ข้าพเจ้าขอเชิญท่านหาความรู้ทางใจต่อไป.

ใจเป็นธาตุรู้ซึ่งไม่ดับศูนย์

ใจเป็นธาตุรู้ชนิดหนึ่ง และเป็นธาตุล้วน ๆ คือ ไม่ใช่รู้สิ่งนั้นสิ่งนี้โดยเฉพาะความรู้สึกทางตา, หู, จมูก, ลิ้น, และกาย คือ ตารู้รูป, หูรู้เสียง, จมูกรู้กลิ่น, ลิ้นรู้รส, กายรู้ความเย็นร้อนอ่อนแข็ง, ใจรู้ความคิด ความจำ ความสุข, ความทุกข์เหล่านี้เรียกว่าความรู้สึกทางด้านอารมณ์ และทุก ๆ ประการเป็นวิญญาณ มีชื่อเรียกตามภาษาบาลีว่า "อายตนะ" เช่นจักษุวิญญาณ โสตวิญญาณ ฆานวิญญาณ ชิวหาวิญญาณ กายวิญญาณณ มโนวิญญาณ.

มโนวิญญาณ คือรู้ธรรมารมณ์ด้วยใจ และธรรมารมณ์ก็คืออารมณ์ที่เกิดขึ้นกับใจ ได้แก่ความสุข, ความทุกข์ ความเฉย ๆ ความคิด ความจำ, ความรู้ที่รู้สึกความคิด รู้สึกในความจำ, รู้สึกในความสุข ความทุกข์ ความเฉย ๆ ความรู้ในสิ่งเหล่านี้เรียกว่า มโนวิญญาณ ความรู้อารมณ์ทั้งภายนอกและภายใน จัดเป็นวิญญาณทั้งสิ้น วิญญาณ

เป็นธาตุรู้ที่เป็นเครื่องใช้ของใจ "ใจที่แท้เป็นธาตุรู้ล้วน ๆ" ใจกับวิญญาณมิใช่อันเดียวกัน ส่วนความรอบรู้ คือรู้ว่านั่นดีนั่นชั่ว สิ่งใดควรและไม่ควร ความรู้นี้เป็นปัญญา และปัญญาเป็นคุณสมบัติของใจ ธาตุรู้ซึ่งเป็นใจนั้น มิใช่รู้อะไรทั้งหมด ธาตุรู้ล้วน ๆ นี่แหละเป็นธาตุรู้ที่ไม่ดับศูนย์ ความรู้ทางหู ทางตา ฯลฯ รู้รูปรู้เสียงนั้นเกิดขึ้นแล้วดับไป วิญญาณทางทวาร ๖ เป็นสิ่งที่เกิดดับได้ ส่วนใจเป็นประธานอยู่เสมอไม่รู้จักดับศูนย์ ฉะนั้นเห็นอะไรไม่ยากเท่ากับเห็นใจ ใจซึ่งเป็นธาตุรู้ล้วน ๆ มิใช่รู้อะไร ๆ นี่แหละเป็นสิ่งที่เห็นยากที่สุด รู้จักอะไรที่ยากก็ไม่ยากเท่ากับใจรู้จักใจ ใจเป็นธาตุรู้ก็จริง แต่ธาตุรู้นี้ไม่รู้จักตนเอง คือใจไม่รู้จักใจ ใจไม่เห็นใจ ใจจึงโง่เขลา ชอบกล่าวอยู่โดยมากว่า คนตายแล้วศูนย์ ดิน น้ำ ไฟ ลมแยกจากกัน ใจก็ดับศูนย์ ไม่มีภพชาติภายหน้า เห็นว่าตายแล้วหมดเรื่อง จริงอยู่ ดิน, น้ำ, ไฟ, ลมแยกกันไป และความสุขความทุกข์ ความจำ ความคิด ความรู้ทางหูตา ไม่มีในรูปกายของคนตาย เรื่องของเด็กเป็น ๆ เป็นเรื่องลึกลับมิใช่น้อย แต่เรื่องของคนตายกลับเป็นภาวะที่ลึกลับที่สุด เป็นเรื่องสำคัญที่สุด ซึ่งมนุษย์ทุกคนควรศึกษาให้ทราบชัดในเรื่องของคนเป็น และเรื่องของคนตายไม่ควรจะเชื่อง่าย ๆ ว่า ตายแล้วศูนย์ ตายแล้วเกิด

เรื่องตายศูนย์ ตายเกิดนี้ มีชนหมู่มากถกเถียงกันอยู่เสมอ ต่างฝ่ายต่างถือว่าความเห็นของตนถูก จึงลงโทษผู้เห็นตรงข้ามกับตนว่าผิด ความจริง ผู้เห็นว่าตายแล้วศูนย์ก็ผิด ผู้เห็นว่าตายแล้วเกิดก็ผิด เพราะอะไร ก็

เพราะต่างฝ่ายยังเห็นว่าเป็นคนตายคนเกิด เห็นเป็นตัวตนเราเขาอยู่ทั้งนั้น ใจยังไม่เห็นใจ ใจไม่รู้จักใจ ใจจึงคิดเห็นไปอย่างนั้นอย่างนี้ ความเห็นทุกประการ เป็นผลมาจากความคิด ใจเป็นผู้คิดขึ้น เมื่อตกลงเห็นอย่างไร ใจก็ยึดถือความเห็นนั้นว่าถูกว่าชอบ จึงลงโทษกันจนเกิดขัดใจกันขึ้น และต่างก็ดูถูกดูหมิ่นซึ่งกันและกันว่าโง่เขลา ที่แท้ก็โง่เขลาทั้ง ๒ ฝ่าย ใจซึ่งมีความเห็นอย่างใด แล้วยึดมั่นว่าตนเห็นถูกเห็นชอบ มิใช่จะพ้นจากอำนาจของอวิชชา อวิชชาความไม่รู้แจ้ง ยังเป็นสิ่งที่มีอำนาจเหนือใจร่ำไป.

ใจพรากจากกาย

ร่างกายนี้เมื่อเจ็บป่วยหนัก หรือถูกฆาตกรรม เช่นถูกฟันคอเป็นต้น ใจไม่สามารถพำนักอาศัยในกายนั้นแล้วใจคือธาตุรู้นั้น ก็ต้องพรากจากกายไป ใจต้องไปถือกำเนิดมีรูปกายต่อไปอีก (ใจมิได้เกิดเป็นแต่ถือกำเนิดเท่านั้น) รูปกายเกิดใหม่ ใจก็อาศัยอยู่ในกายต่อไป เปรียบเหมือนไฟไหม้บ้านเรือน เจ้าของหนีจากเรือนไปแล้ว ก็ไปสร้างเรือนอยู่ใหม่เท่านั้น เมื่อกายทรุดโทรมลงในที่สุด ใจก็ต้องละทิ้งกายไปถือกำเนิดต่อไป ใจถือกำเนิดได้รูปกายเป็นสัตว์ดิรัจฉาน ก็เพราะกรรมชั่วที่ได้กระทำไว้ ใจถือกำเนิดได้รูปเป็นมนุษย์ ก็เพราะกรรมดี ใจหรือธาตุรู้คิดชั่ว เรียกว่าบาป ใจคิดดีเรียกว่า บุญ บาปแปลว่าธรรมชาติที่ทำใจให้เศร้าหมอง บุญแปลว่าธรรมชาติที่ทำให้ใจผ่องใส ใจเสวยทุกข์เพราะคิดชั่ว ใจเสวย

สุขเพราะคิดดี ความทุกข์เป็นผลของบาป ความสุขเป็นผลของบุญ ใจสร้างบาปมากย่อมมีความทุกข์ เดือดร้อน อึดอัดคับแคบ โศกเศร้าเหงาหงอยฟุ้งสร้านรำคาญ ใจสร้างบุญมาก ใจย่อมผ่องใสสดชื่น เบิกบานเยือกเย็นตลอดเวลา.

ใจควรสร้างบุญไม่ควรสร้างบาป สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์รอบรู้ในภาวะของใจอย่างสุขุมลึกซึ้งถี่ถ้วน พระองค์เห็นใจทั้งหลายเป็นใจโง่เขลา หลงสร้างความคิดชั่วขึ้นอเนกประการ ใจต้องเสวยผลของความคิดชั่วทั้งปัจจุบันและอนาคต พระองค์ทรงตรัสชี้แจงแสดงโทษของความคิดชั่วไว้ต่าง ๆ นานา เพื่อให้เห็นโทษจะได้ระวังไม่ให้คิดชั่ว เมื่อเคยคิดแล้วจะได้พยายามละเสีย คิดชั่วเช่นคิดโลภ, คิดโกรธ, คิดเกลียด คิดอิจฉา, คิดพยาบาท, คิดกลัว, คิดดูถูกดูหมิ่น, คิดโอ้อวด, คิดลบหลู่คุณท่าน, คิดแข่งดี ฯลฯ ความคิดทั้งหลายเหล่านี้ ล้วนเป็นเหตุร้ายที่เกิดกับใจ เป็นข้าศึกของใจ ทำให้ใจต้องรับผลเป็นความทุกข์ พระองค์ปรารถนาให้ใจมีความสุขสำราญ จึงสอนให้คิดแต่สิ่งที่ดี คือคิดเมตตากรุณาต่อเพื่อนมนุษย์และดิรัจฉานทุกหมู่ทุกเหล่า ให้เห็นร่างกายที่มีใจครองนั้น ล้วนเกิด แก่ เจ็บ ตาย เสมอกันหมด มนุษย์ทุกคน สัตว์ดิรัจฉานทุกชนิด ล้วนปรารถนาความสุขเช่นเดียวกัน เกลียดกลัวต่อความทุกข์เช่นเดียวกัน พระองค์สอนมิให้คิดเบียดเบียน เพื่อนมนุษย์และสัตว์ดิรัจฉานด้วยกายวาจาใจ แต่การเบียดเบียนด้วยกายและวาจาเป็นผลสืบเนื่องมาจากใจ ถ้าใจไม่คิดเบียดเบียนแล้ว ก็ย่อมไม่ละเมิดทาง

กายและวาจาได้ ใจที่ได้รับการอบรมฝึกฝนให้รู้จักเหตุของความทุกข์ เหตุของความสุขแล้ว ก็ย่อมมาด้วยความเมตตากรุณาโอบอ้อมอารีต่อเพื่อนมนุษย์และสัตว์ดิรัจฉาน ไม่เบียดเบียนด้วยกาย วาจา ใจ เป็นใจที่มีศีล ๕ ประจำชีพ ใจรักศีลยิ่งกว่าชีวิต แม้จะเสียชีวิตก็ไม่ยอมล่วงศีล ๕.

ผู้มีศีลมิได้ถ่วงความเจริญของชาติ ผู้มีศีล ๕ ประจำชีพเป็นผู้ผดุงชาติศาสนาได้ทุกด้าน เป็นพลเมืองดี ของประเทศชาติ ไม่ทำความยุ่งยากให้เกิดแก่รัฐบาลผู้ปกครองประเทศ ผู้ไร้ศีล ๕ เท่านั้นที่ถ่วงความเจริญของประเทศชาติ ผู้ต้องโทษติดคุกติดตะราง ก็เพราะล่วงศีลข้อใดข้อหนึ่งซึ่งตรงกับกฎหมายฝ่ายอาณาจักรในบางข้อ ศีล ๕ แต่ละข้อ ๆ ล้วนมีความหมายลึกซึ้ง ผู้รักษาศีล ๕ ที่กอปร์ด้วยปัญญาพินิจตามหลักแห่งเหตุผลนั้น เป็นผู้มีศีล ๕ มั่นคง มิได้รักษาเพื่อให้โลกสรรเสริญ มิใช่เพื่อให้สมกับวัยหรือตระกูลของตนเท่านั้น แต่มีอำนาจเมตตากรุณาในตนเองและผู้อื่นสัตว์อื่น ๆ เป็นเหตุมิให้คิดเบียดเบียน ใจของผู้นั้นย่อมเป็นผู้หนักแน่นรอบคอบจริง ๆ ปรารภธรรมเป็นใหญ่ บูชาธรรมเป็นใหญ่เหนือสิ่งทั้งปวง ใจรักบุญคือความดี เป็นผู้รู้ค่าแห่งชีวิตของมนุษย์และสัตว์ดิรัจฉาน ผู้ล่วงศีลเป็นผู้ทำลายตนเองให้ตกต่ำ ใจที่ล่วงศีลเป็นใจอยู่ในภาวะอันต่ำทราม ไม่รู้จักค่าแห่งชีวิตของตน และค่าแห่งชีวิตของผู้อื่นและสัตว์อื่น ใจรักการสร้างบาปมากเพียงใด ก็ย่อมมีความทุกข์มากเพียงนั้น แม้จะประกาศตนว่าเป็นพุทธมามกะ มีพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งที่ระลึกแต่ก็มิได้ความสุขแท้ เพราะมิได้เคารพจริงเลื่อมใสจริง การเป็นพุทธ

มามกะแท้ สำเร็จด้วยการปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา อย่างน้อยที่สุด มีศีล ๕ เป็นนิตย์ เป็นผู้ปกครองตนเองด้วย "ระบบวธรรมาธิปไตย" ผู้มีศีล ๕ ตลอดชีพเป็นผู้ดี เป็นชนชั้นสูง ในวงแห่งเหตุผล เป็นผู้ไว้วางใจตนเองได้ และเป็นที่ไว้วางใจของผู้อื่น เป็นผู้นับถือตนเอง ใจที่มีศีล ๕ ประจำเป็นนิตย์ เป็นใจที่อยู่ในภาวะอันสูง ผู้มีศีลแม้จะไร้ยศศักดิ์ตระกูลต่ำ ยากจนโลกิยทรัพย์ แต่ก็เป็นผู้ที่น่าเคารพนับถือได้สนิทใจ ส่วนผู้มีตระกูลสูงบริบูรณ์ด้วยโลกิยทรัพย์ กอปร์ด้วยยศศักดิ์ ทั้งได้รับการศึกษาสูงเสียอีก แต่ปราศจากศีล ๕ ประจำใจ โลกก็มักนิยมยกย่องว่าเป็นผู้ดี เป็นชนชั้นสูงเพราะอำนาจและยศศักดิ์บ้างเพราะความมั่งมีบ้าง ประชาชนส่วนมากเห็นผู้มั่งมีปราศจากศีลธรรม มีราคาสูงกว่าผู้ยากจน แต่มีศีลธรรม ผู้ดีและชนชั้นสูง ตามความนิยมของชาวโลกมักจะตรงกันข้ามกับผู้ดีและชนชั้นสูงในพระพุทธศาสนา ผู้ดีในทางพระพุทธศาสนาเป็นผู้ดีแท้ ไม่คิดชั่วทางใจ ไม่กล่าวชั่วทางวาจา ไม่ทำชั่วทางกาย เป็นผู้ดีทั้งในที่ลับทั้งในที่แจ้ง เมื่อเทียบกันแล้วจะเห็นได้ว่า ผู้ดีทางไหนมีค่าสูงกว่ากัน ผู้ดีในทางโลก ที่เป็นนักเลงหญิง เป็นนักดื่ม เป็นนักเลงการพนันฟุ้งเฟ้อเห่อเหิม เหยียบหยามผู้ที่ยากจนต่ำกว่าตนโดยฐานะ โดยความรู้โดยตระกูลนั้น จะรู้สึกตนได้ว่า ตนมิใช่ผู้ดี แต่เป็นผู้ร้าย ทำลายตนเอง ก็ต่อเมื่อทรัพย์สมบัติพินาศไป หรือเป็นกามโรคเพราะความเลวทรามของตน หรือเมื่อถูกถอดยศลดตำแหน่งอะไรเหล่านี้ ผู้มีคติธรรมประจำใจย่อมจะมองเห็นได้ชัดว่า "ค่าแห่งคำว่าผู้ดีและชนชั้นสูง" นั้นเหมาะสำหรับผู้ที่เป็นพุทธมามกะเท่านั้น บิดามารดา

ซึ่งเป็นพุทธมามกะแท้ สมควรจะต้องแนะนำบุตรและธิดาให้รู้จักศีล ๕ ให้รู้ค่าของการรักษาศีล ให้เห็นโทษของการล่วงศีล ๕ เสียตั้งแต่บุตรธิดายังเยาว์วัยอยู่ สอนให้บุตรมีเมตตากรุณาสงสารเอ็นดูสัตว์ดิรัจฉาน ชี้แจงให้บุตรเข้าใจชัดว่า สัตว์ดิรัจฉานก็รักชีวิตของมันเช่นเดียวกับมนุษย์ ต้องการความสุขเหมือนมนุษย์ เมื่อบิดามารดาคอยเอาใจใส่แนะนำบุตรธิดาอยู่เสมอแล้ว บุตรธิดาก็จะเป็นผู้มีศีลวัตรตั้งแต่เยาว์วัย หัดให้เคยชินเป็นนิสัย บิดามารดาควรสอนให้บุตรกราบพระบูชาพระก่อนนอนทุกคืน ทุกบ้านเรือนซึ่งเป็นพุทธมามกะ ควรมีที่บูชาและมีการสวดมนต์กราบพระเป็นนิตย์ ถ้าบิดามารดาทั้งหลาย ต่างเอาใจใส่อบรมบุตรหลานของตนทั่วไปทุกบ้านเรือนแล้ว บุตรธิดาก็จะเป็นเด็กที่ว่าง่าย ไม่ประพฤติชั่วให้บิดามารดาหนักใจ บิดามารดาซึ่งมีปัญญาแท้ จะเห็นความจำเป็นยิ่งในข้อนี้ การให้บุตรธิดาศึกษาในโรงเรียนจนสำเร็จชั้นสูง และบางท่านมีทุนมาก ก็ยอมเสียสละให้บุตรธิดาไปศึกษาวิชา ณ ต่างประเทศจนสำเร็จจากมหาวิทยาลัยกลับมาประเทศไทย สมมติว่าบุตรคนนั้น เมื่อเรียนสำเร็จมาแล้ว กลับทะนงตัวเย่อหยิ่งดูถูกดูหมิ่นบผู้ที่มีศีลธรรมในพระพุทธศาสนาหาว่าผู้มีศีลโง่ทึ่ม ครึ ไม่ทันสมัย เช่นนี้ ก็น่าจะเป็นเพราะแต่เล็ก ๆ บิดามารดาไม่เอาใจใส่ แนะนำเรื่องศีลธรรมในทางพระพุทธศาสนาให้เขาเข้าใจ เขาจึงมิได้ทราบว่าพระพุทธศาสนา คือ "ดวงประทีปแห่งการครองชีพของมนุษย์" ผู้ไม่ประพฤติตนตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไม่รู้จักเหตุแห่งหายนะ เหตุแห่งวัฒนะ จึงประพฤติตนเป็นนักเลงการ

พนัน นักเลงหญิง นักดื่มสุรา ใช้จ่ายฟุ่งเฟ้อ ไม่รู้จักประมาณ ผู้ประพฤติเช่นนี้ ชื่อว่าเป็นผู้ไม่เคารพต่อพระพุทธเจ้า ไม่นับถือพระพุทธศาสนา แม้เขาจะเป็นผู้รับการศึกษาสูงก็จริง แต่ก็ไม่รู้จักค่าแห่งความเป็นมนุษย์ และหลงทำลายตนเองให้ตายจากความดี แม้จะมีตำแหน่งหน้าที่สำคัญได้เงินเดือน ๆ ละมาก ๆ แต่ก็ไม่มีความสามารถจะสร้างตนเองให้ก้าวขึ้นสู่ความดีขั้นสูงได้ เป็นผู้ปราศจากวัฒนธรรมทางใจ ขาดจรรยาทางใจ ผู้มีความรู้สูง ๆ แต่เอาตัวไม่รอดจึงมีอยู่มาก บิดามารดาควรพิจารณาถึง คุณค่าแห่งพระพุทธศาสนาให้เห็นชัดว่า พระพุทธศาสนาเท่านั้น "พุทธมรดกชิ้นเอก" ซึ่งสมเด็จพระบรมศาสดาทรงโปรดประทานไว้ให้แก่พุทธ-มามกะ สมควรหรือไม่ ที่พุทธมามกะทั้งหลายจะนับถือพระพุทธศาสนาแต่เพียงกล่าวด้วยวาจาเท่านั้น แต่ไม่ประพฤติตามพระพุทธโอวาท พุทธมามกะที่แท้จะต้องเห็นคุณค่าของพระพุทธศาสนายินดีประพฤติตามด้วยตนเอง และแนะนำบุตรหลานให้ประพฤติตามด้วย มิใช่ถือแต่เพียงว่าเรามีทรัพย์มากแล้ว ให้การศึกษาแก่บุตรหลานเพียงพอแล้วเท่านั้น ทรัพย์สมบัติภายนอก แม้จะมีมากมาย ถ้าขาดคุณธรรมอันเป็นสมบัติของใจแล้ว จะเชื่อว่าผู้มั่งมีแท้หาได้ไม่ ถ้าบิดามารดาได้ทำตัวอย่างที่ดี และแนะนำบุตรหลานให้ประพฤติตนมีศีลและธรรมแล้ว ชื่อว่าเป็นบิดามารดาที่ฉลาดเลิศได้ เพราะเป็นผู้ให้ธรรมสมบัติเป็นมรดกของบุตรหลาน เมื่อบุตรหลานเป็นผู้ใหญ่มีครอบครัว เขาจะเป็นสามีที่ดีของภรรยา หรือภรรยาที่ดีของสามี เขาจะรู้จักสอนบุตรหลานของเขาต่อไป บิดามารดามี

หน้าที่เป็นผู้นำครอบครัว หากไร้ศีลธรรมแล้ว ผู้อยู่ในปกครองจะเป็นผู้มีศีลธรรมได้อย่างไร หน้าที่ผู้นำเป็นสำคัญที่สุด บิดามารดาทุกคนควรพินิจให้ลึกซึ้ง อย่าปล่อยปละละเลยบุตรหลานของตนให้ปราศจากศีลธรรม ใจที่ปราศจากศีลธรรมเป็นใจที่ทรามอย่างยิ่ง.

ขอท่านพี่น้องชาวไทย จงเป็นผู้เคารพพระรัตนตรัยด้วยน้ำใสใจจริง เมื่อนับถือพระพุทธศาสนาด้วยใจสมัครแล้ว ขอจงประพฤติตนให้เหมาะสมแก่เพศ พระพุทธโอวาทของสมเด็จพระบรมศาสดา เหมาะแก่ชนทุกชั้นทุกวัย ทุกเพศ ผู้ครองชีวิตในเพศฆราวาส ก็มีคุณธรรมสำหรับเพศฆราวาส คือพระองค์สอนให้เป็นผู้ขยันในการศึกษา ในการแสวงหาทรัพย์ในทางที่ชอบ เมื่อได้ทรัพย์มาแล้วให้รู้จักรักษา ให้รู้จักประมาณในการใช้จ่าย ไม่คบคนที่เลวทราม คือเพื่อนที่จะนำไปในทางไม่ดี ไม่ประพฤติตนเป็นนักเลงต่าง ๆ ผู้ครองชีวิตในเพศฆราวาส ถ้าประพฤติตนตามหลักธรรมของเพศฆราวาสแล้ว จะไม่เป็นผู้ยากจนค่นแค้น ไม่ถูกจองจำทำโทษไม่เสื่อมเสียชื่อเสียง ย่อมเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติเป็นบิดามารดาที่ดีของบุตร ถ้าเป็นข้าราชการ ก็เป็นข้าราชการที่ดี เป็นผู้ใหญ่ที่ผู้น้อยเคารพนับถือได้สนิทใจ ขอท่านพี่น้องทั้งหลาย โปรดรู้จักค่าแห่งชีวิตของตนเถิด ต่างจงพยายามสร้างตนเอง ให้เจริญด้วยวัฒนธรรมทางใจทุกท่านเถิด

ใจเตือนใจ

ใจเอ๋ยใจ อย่าประมาทเพลิดเพลินมัวเมาลุ่มหลงในเบญจพิธ-กามารมณ์ต่อไปอีกเลย จงสร่างเมาเถิดนะใจ จงดูเถิดร่างกายที่ใจอาศัย

อยู่นั้นมีสภาพเป็นฉันใด ร่างกายที่แปรปรวนชราทรุดโทรมป่วยเจ็บทรมานเป็นภาพที่น่าอนาถเพียงใด ในที่สุดก็แตกทำลายลงมีกลิ่นเหม็นเน่าเปื่อยผุพังเป็นสิ่งที่ปราศจากค่า ใจย่อมรู้ย่อมเห็นอยู่เสมอ ร่างกายที่ชราเจ็บป่วยและตาย เป็นอาจารย์ที่ดีที่สุด เตือนใจอยู่ทุกเมื่อ แต่ไฉนเล่าใจจึงลืมเสียไม่พินิจให้สุขุมลึกซึ้ง ใจไม่ชอบความแก่ ไม่ชอบความเจ็บป่วย ไม่ชอบความตาย แต่ไฉนจึงปรารถนาความเกิดอีกเล่า.

ใจถือกำเนิดมาแล้ว ต้องรับหน้าที่ปกครองกาย รับผิดชอบทุกสิ่งทุกประการ ใจได้รับความทุกข์มากกว่าสุข ก็เพราะใจหลงรักกายมากกว่ารักใจนั่นเอง ใจคิดรักกายแต่งกายให้งามเลิศ สู้ลงทุนซื้อเครื่องประดับเช่นแหวนเพชร ล้อคเก็ตเพชร ต่างหูเพชร เข็มขัดทองประดับตกแต่งกายเสียทรัพย์หลายร้อยหลายพันไม่เสียดาย เสื้อผ้าตัดให้ทันสมัยที่สุด เปลี่ยนแปลงเสมอก็เพื่อตกแต่งกายให้งาม แม้แต่อวัยวะบางส่วนยังถูกตกแต่งให้งามแปลก ๆ เช่นดัดผม เขียนคิ้ว ทาปาก ทาเล็บ หยอดตา อะไรต่ออะไรอีกต่าง ๆ ความประสงค์ก็เพื่อให้กายงาม ใจคือธาตุรู้ ซึ่งอาศัยอยู่ในกายหลงรักกายเกินประมาณ "ใจลืมใจ" ใจแต่งกายอย่างเดียวใจไม่แต่งใจให้งามบ้าง กายนั้นมีบ้านเรือนอยู่สบายมีอาหารบำรุงอยู่ทุกวันเวลาเจ็บป่วยใจสิต้องคิดรักษากายหายามาบำบัดโรคของกาย ใจคิดสร้างที่อยู่ให้กาย หาอาหารให้กาย หายารักษาโรคให้กาย หาเครื่องประดับให้กายได้รับการบำรุงถึงขนาด แต่โธ่เอ๋ย น่าสงสารใจยังไร้เครื่องประดับ

ไร้อาหาร ไร้ยารักษาโรค ใจยังเป็นผู้จนด้วยเครื่องบำรุงจึงไม่ประสบความสุขแท้.

อิทธิพลของโรคใจ

โรคของใจมีมากมายหลายอย่าง โรคโลภ โรคโกรธ โรคเกลียด โรคกลัว โรคสงสัย โรคอิจฉา โรคพยาบาท โรคตระหนี่ โรคถือตัว โรคดูถูกดูหมิ่น โรคทะนงตัว โรคดื้อกระด้าง โรคถือยศศักดิ์ โรคถือตระกูล โรคถืออำนาจ โรคถือว่ามั่งมี โรคถือความรู้ โรคถือความเห็น โรคแข่งดี ฯลฯ โรคของใจมากมายหลายชนิด เกิดขึ้นเบียดเบียนใจ พาให้ใจเดือดร้อน อึดอัดคับแคบ ฟุ้งซ่าน รำคาญหดหู่อ่อนเพลีย โศกเศร้ามีประการต่าง ๆ ใจที่เสวยทุกข์ก็เพราะมีโรคเกิดขึ้นเบียดเบียน แต่ใจไม่เคยคิดถึงโทษของโรคใจเลย ใจย่อมให้โรคเกิดขึ้นเบียดเบียนอยู่เนือง ๆ ไม่คิดรักษาโรคทุกชนิดให้หายขาด ใจประมาทที่สุด ไม่รู้จัก "ค่าของใจ"

โรคโลภ โรคโกรธ โรคเกลียด โรคอิจฉาพยาบาทเหล่านี้ เมื่อกำเริบแรงกล้าทำให้ประพฤติชั่วทางกายวาจา เช่น ฆ่าฟันกันตาย ปล้นสะดมภ์ ฉกชิงวิ่งราว ฉ้อราษฎร์บังหลวงอะไรต่ออะไรอีกมาก เพราะอำนาจแห่งโรคโลภบ้าง โกรธบ้าง โรคร้าย ๆ เหล่านี้ แม้พี่กับน้อง สามีภรรยาก็ฆ่ากันตายได้ มนุษย์ต่อมนุษย์เบียดเบียนกันวุ่นวาย นับแต่ในครอบครัว ตลอดจนถึงการที่ประเทศทำสงครามกัน มนุษย์เสียชีวิตใน

สงครามหลายจำนวนตัวเลข ก็เพราะโรคใจเป็นสมุฏฐาน โรคใจมีอิทธิพลอันร้ายกาจ เชิญพี่น้องทั้งหลายผู้มีปัญญาโปรดพิจารณาดูให้ลึกซึ้งเถิดจะเห็นได้ชัดว่าใจซึ่งเป็นโรคหลายชนิด กำลังทนทุกข์ทรมานต้องการยารักษาโรคใจอยู่ แต่อะไรเล่า จะเป็นยารักษาโรคให้ใจ จะให้กายรักษาโรคของใจหาได้ไม่ ใจนั่นแหละจะต้องรักษาโรคโดยตนเอง เมื่อพิจารณาเห็นชัดว่าใจถูกโรคร้ายรบกวนอยู่เนือง ๆ ใจจะต้องจัดการรักษาโรคให้หายเด็ดขาด ใจที่ไม่พินิจย่อมไม่เห็นโทษของโรค มักจะปล่อยปละละเลยไม่พยายามหาวิธีรักษาโรค และบางครั้งกลับบูชายกย่องโรคเสียด้วยซ้ำหาสำนึกตนไม่ ลงโทษแก่ผู้อื่นและสิ่งอื่นว่าทำให้ตนได้รับทุกข์ ใจไม่เป็นพิษสงของโรคใจ เช่นโรคโกรธเกิดขึ้นแรงกล้า ใจเดือดร้อน ใจก็ลงโทษผู้อื่นและสิ่งอื่น หาได้พินิจให้รู้ชัดถึงเหตุผลไม่ ความจริงโรคโกรธเป็นเหตุ ความเดือดร้อนเป็นผล ถ้าพินิจจนรู้จักโทษของใจแล้ว จะไม่ลงโทษผู้อื่นหรือสิ่งอื่นเลย ใจไม่มีอุบายรักษาใจต่างหาก โรคจึงเกิดขึ้นได้ ถ้าใจระวังใจอยู่เสมอแล้ว โรคใจก็เกิดขึ้นไม่ได้ หากจะเกิดบ้างก็มิใช่โรคที่ร้ายกาจนัก ใจที่ปราศจากโรคย่อมมีความสุขสบายเบิกบานแช่มชื่นอยู่เสมอ

สมัยนี้ นิยมการประกวดรูปงาม ผู้มีรูปงามได้มงกุฎเพชรและเงินเป็นรางวัล แม้กระนั้นก็ดี ผู้มีรูปงามก็ควรจะต้องมีใจงามด้วยจึงจะเหมาะสมกับรูป หวังว่าพี่น้องชาวไทยทั้งหลายคงจะไม่หมกมุ่นในการบำรุงรูปให้งามแต่อย่างเดียว ส่วนใจกลับปล่อยปละละเลยเสีย ไม่ทะนุบำรุงให้งามไปตามรูป ก็นับว่าเป็นการบกพร่องอย่างเอก แม้ท่านผู้นำของ

ประเทศก็ย่อมเห็นค่าของใจว่าสูงกว่ากาย จะเห็นได้ว่าท่านพยายามชักชวนประชาชนชาวไทยแต่งใจให้งามอยู่แล้ว เชื่อว่าประชาชนคงพากันนิยมแต่งใจให้งามกันบ้าง ใจงามได้รับความสุขแสนสุขเป็นรางวัลตลอดชีพ ใจได้ความรู้ในเรื่องเวียนถือกำเนิด มีความรู้จักธรรมชาติของใจและธรรมชาติของกายอย่างแจ่มแจ้ง รูปงามได้มงกุฎเพชรและเงินเป็นรางวัล ส่วนใจงามได้ความรู้และความสุขแสนสุขเป็นรางวัลตลอดชีพ ในรางวัลทั้งสองประการนี้ อย่างใดจะมีค่าสูงกว่ากัน และเราควรจะเลือกเอารางวัลอย่างใดแน่.

มีมนุษย์หลายร้อยล้านที่ไม่เห็นคุณค่าของใจ ไม่พยายามเอาใจใส่ในการอบรมใจ ไม่ศึกษาธรรมชาติของใจ ปล่อยให้ใจโง่เขลาไม่รู้จักใจไม่เห็นใจอยู่ตลอดกาลแห่งชีพ สมเด็จพระบรมศาสดา พระองค์เป็นยอดแห่งนักปราชญ์ พระองค์ทรงศึกษาธรรมชาติของใจ ธรรมชาติของกายจนรักษาโรคของใจหายเด็ดขาดทุกชนิด พระองค์ทรงรู้จักภาวะแม้ของใจเห็นใจมีค่าสูงกว่ากาย สำคัญกว่ากาย จึงทรงตรัสสอนให้ฝึกฝนอบรมใจให้ผ่องใส ให้กำจัดโรคของใจให้สูญสิ้นเพื่อบรรลุถึงความสุขอย่างสูงสุดเป็นยอดแห่งความสุข

ในสมัยพุทธกาล มีผู้นิยมรักษาโรคกันมาก จึงมีผู้บรรลุถึงมหาชัยชนะ มีความสุขแสนสุข ในสมัยนี้พระพุทธศาสนาก็ยังคงมีอยู่ แต่ผู้นับถือพระพุทธศาสนาไม่ใคร่นิยมใช้ธรรมโอสถรักษาโรคใจ แม้ท่านผู้ทรงเพศบรรพชิตก็ไม่ใคร่นิยมรักษาโรคใจ ที่รักษามีจำนวนน้อย เพราะฉะนั้นจึงหาผู้ชนะโรคใจให้เด็ดขาดได้โดยยาก ถ้าหากเพศบรรพชิตชั้นผู้ใหญ่ต่าง

นิยมฝึกหัดทำสมาธิกันทั่วไปแล้ว ประกาศชักชวนเจ้าอาวาสให้แนะนำภิกษุที่อยู่ในปกครองหัดทำกันทุกวันแล้ว เชื่อว่าคงจะมีภิกษุที่ใจงามรองและงามเลิศมากขึ้น เพศภิกษุเป็นผู้นำของเพศฆราวาส ภิกษุผู้มีใจงามรองและงามเลิศจะได้ถือธงชัยมหาชนะนำหน้า มีพวกฆราวาสเป็นทัพหลังรุกรบข้าศึกให้พินาศไป โรคของใจเป็นข้าศึกของใจอย่างร้ายกาจ แม้จะศึกษามากหลาย ๆ ประโยค แต่เมื่อมิได้ฝึกหัดใจให้เป็นสัมมาสมาธิจนชำนิชำนาญแล้ว ก็ยังมีโรคใจเกิดขึ้นเบียดเบียนได้ร่ำไป สมาธิเป็นการป้องกันมิให้โรคเกิดขึ้นเบียดเบียนใจได้ ใจที่ได้รับการฝึกฝนให้เป็นสมาธิอยู่เป็นนิตย์แล้ว จะผ่องใสเบิกบานเยือกเย็นมาก ใจมีอิทธิพลไม่มีโรคร้ายรบกวนได้ ผู้ต้องการความสุขแท้นั้น จะต้องฝึกหัดใจให้เป็นสมาธิทุกเมื่อ จึงจะมีวิชาขจัดความโง่เขลาให้สูญสิ้น ใจยังไม่รู้จักใจ ใจไม่เห็นใจ ใจจึงโง่เขลาไม่รู้จักสภาพของกายตามความเป็นจริง กายไม่งามใจก็เห็นว่างาม กายเป็นธาตุที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ใจก็ยึดกายเป็นตัวเป็นตนเป็นเราเป็นเขา เกิดความสำคัญผิดว่าเราเป็นผู้เกิด เราแก่ เราเจ็บ เราตาย ใจหลงยึดกายเป็นตัวเรา จึงมีเราเกิดแก่เจ็บตาย ถ้าใจไม่ยึดกายเป็นตัวเรา เกิดแก่เจ็บตายก็ส่วนของกายหาใช่ของเราไม่ ความจริงกายมิใช่เรา ใจคือธาตุรู้ ก็มิใช่เรา ใจโง่เขลาจึงยึดว่ามีเราอยู่ร่ำไป ใจยึดรูปแล้วมิหนำซ้ำยึดนามอีก คือยึดว่า สุขของเรา ทุกข์ของเรา ความคิดของเรา ความจำของเรา ตลอดจนยึดว่าเราโง่ เราฉลาด เราดี เราชั่ว เราเป็นนั่นเป็นนี่ เห็นเป็นจริงเป็นจังเพราะตั้งเราเป็นประธานไว้ ใจที่หลงยึดถือว่ามี "ตัวเรา" อยู่เสมอ ๆ

เป็นเหตุให้ถือสิ่งต่าง ๆ ว่าเป็นของตนร่ำไป ถ้ามียศศักดิ์ อำนาจ มีทรัพย์ จึงเกิดถือแวดล้อมเพิ่มขึ้นอีก ใจโง่เขลาจึงยึดโน่นยึดนี่นุงนัง ยึดไปยึดมาหนักเข้าก็นั่งร้องไห้กันเสียที ในโลกมนุษย์นี้มีดวงตาที่ร้องไห้ทุกข์ร้อน เพราะการโง่เขลาหลงเสกสรรค์ล่อใจให้ลุ่มหลง ใจต่อใจตั้งยศศักดิ์ให้กันและกัน แล้วก็พากันลุ่มหลงมัวเมาในยศศักดิ์ที่ตั้งขึ้นสมมติขึ้นชั่วคราว ตั้งให้ใจเป็นเจ้า เป็นคุณพระ เป็นพระยา เป็นคุณนาย คุณหญิงอะไรต่อมิอะไรอีกจนพรรณนาไม่หมด ก็เพราะใจคิดตั้งแต่งสมมติกันขึ้นเอง ใจก็หลงเองจะเอาใคร ใจเท่านั้นเป็นผู้ลุ่มหลงในรูปกายและหลงในนามสี่ หลงคำสมมติถือมั่นในสิ่งที่ใจสร้างขึ้น ใจหลงยึดถือสิ่งเหล่านั้นแต่ถ้าใจได้รับการอบรมฝึกฝนใจสงบใจเห็นใจแจ่มแจ้งแล้ว ใจจะไม่หลงในสิ่งทั้งปวง ใจจะรู้จักสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ใจยังไม่เห็นใจตราบใด ก็ยังเป็นใจบอดโง่เขลาอยู่ร่ำไป เรื่องของใจบอดนี้สำคัญที่สุด

ใจบอด ไม่รู้สำนึกตนว่าตกอยู่ในกองเพลิงทุกข์เพลิงกิเลส การครองชีพแสนทุกข์ทรมาน ใจก็หาได้สำนึกไม่ เกิดมาแล้วก็แก่เจ็บตายครั้นมาเกิดอีกก็ต้องทนทุกข์ต่อไปอีกไม่รู้จักจบจักสิ้น ความเวียนว่ายอยู่ในสงสารนี้ เป็นมหาภัย แต่ใจส่วนมากหาได้พินิจให้สุขุมไม่ หลงระเริงเพลิดเพลินไปวันหนึ่งคืนหนึ่ง มิได้ศึกษาเรื่องของใจ การเกิดแล้วลำบากเพียงใดนั้น จะพึงเห็นได้ว่าต้องเผชิญต่อทุกข์ภัยและความเดือดร้อนสารพัด ผู้ยากจนก็ทุกข์เพราะการแสวงหาทรัพย์เลี้ยงชีพ ผู้มั่งมีก็ทุกข์เพราะโรคใจรบกวนอยู่เนือง ๆ ใจของผู้ยากจนและผู้มั่งมีตกอยู่ในอำนาจ

ของอวิชชา มีโรคใจเช่นเดียวกัน ไม่มีผู้มั่งมีคนใดจะมีความสุขแท้ตลอดชีพ ผู้ยากจนโดยมากสำคัญว่า ผู้มีทรัพย์สมบัติมาก ๆ นั้นจะมีความสุขแท้ แต่ความจริงผู้มั่งมีซึ่งมีตึกรโหฐานเป็นที่อยู่ มีผู้รับใช้รอบด้าน ไปไหนก็มีรถยนต์นั่ง แต่งกายงามเลิศด้วยอาภรณ์ที่ทันสมัย มีความรู้สูง มีตระกูลสูง แต่จนความสุขแท้มีอยู่มากต่อมาก ความสุขแท้หาได้เกิดจากเครื่องแวดล้อมเหล่านั้นไม่ การฝึกอบรมใจให้สงบ มีอิทธิพลกำจัดโรคของใจให้หายขาด ใจจึงจะบรรลุถึงยอดแห่งความสุข

พี่น้องทั้งหลาย จงช่วยกันพินิจให้ซึ้งเถิด ใจเป็นสิ่งสำคัญที่สุด มีค่าสูงสุดลึกลับอัศจรรย์ที่สุด จงศึกษาธรรมชาติของใจ จงพากันแต่งใจให้งามเลิศ ใจต้องการความสุขแท้ ใจกำลังแพ้ต่อโรคของใจทุกชนิด จงพากันปฏิบัติใจที่อยู่ในภาวะอันต่ำ ให้เป็นใจที่อยู่ในภาวะอันสูงสุดเถิด

ถ้ามีผู้หนึ่งนำก้อนดินเหนียวกับทองคำแท้ ก้อนเท่า ๆ กัน ไปให้ชนหมู่มากเลือกเอาสิ่งหนึ่ง ใครเล่าจะปรารถนาดินเหนียว ทุก ๆ คนต้องหยิบเอาทองคำแท้ด้วยกันทั้งนั้น ถ้าหากมีผู้ชอบดินเหนียวไม่ปรารถนาทองคำ ทุกคนคงหัวเราะว่าคนนั้นโง่ บ้า เซ่อ จนไม่รู้จักค่าของทองคำ เห็นดินมีค่ากว่าทองคำเป็นแน่ แต่เมื่อพินิจในเรื่อง "กายกับใจ" ถ้าใจเห็นกายมีค่าสูง ใจไม่แต่งใจ ใจไม่ฝึกใจ ใจยังหลงแต่งแต่กายร่ำไป ใจเช่นนั้นจะได้ชื่อว่าใจบ้า ใจโง่อย่างแสนบรม โง่ยิ่งเสียกว่าผู้เลือกเอาก้อนดินไปอีก

เพชรในหิน คำนี้เปรียบได้กับกายและใจ กายนี้เปรียบด้วยหิน ใจนั้นเปรียบด้วยเพชร เพชรซ่อนอยู่ในหินฉันใด ใจอันมีค่าสูงสุดก็ซ่อน

อยู่ในกายฉันนั้น พี่น้องทั้งหลายคงไม่โง่ถึงกับจะทิ้งเพชร แล้วแบกก้อนหินไปใส่ตู้นิรภัยมิใช่หรือ

เมื่อใจได้ถือกำเนิดได้ร่างกายเป็นมนุษย์แล้ว นับว่าเป็นลาภอันประเสริฐ ไม่สมควรจะปล่อยชีวิตให้ล่วงไปเปล่า โดยมิได้ศึกษาธรรมชาติของกาย ธรรมชาติของใจไม่ควรให้ตกอยู่ใต้อำนาจของอวิชชา เป็นใจมืดใจบอดอยู่ตลอดชีพเลย

ใจเป็นทาส

ใจโกรธ ใจเกลียด ใจกลัว ใจสงสัย ใจฟุ้งซ่าน ใจรำคาญ ใจหงุดหงิด ใจเดือดร้อน ใจโศกเศร้า ใจเหงาหงอย ใจหดหู่ ใจอึดอัด ใจคับแคบ ใจกวัดแกว่ง ใจพยาบาท ใจดื้อดึง ใจแข่งดี ใจโอ้อวด ใจถือตัว ใจถือตระกูล ใจถือยศ ใจถือศักดิ์ ใจถืออำนาจ ใจถือความรู้ ใจถือความเห็น ใจถือความมั่งมี ใจดูถูกดูหมิ่น ใจเหยียดหยาม ใจรังเกียจ ใจริษยา ใจลบหลู่ ใจอาลัย ใจอ่อนเพลีย ใจมืดมัว ใจเกียจคร้าน ใจเบื่อหน่าย เหล่านี้ เรียกว่าใจเป็นทาส

ใจเป็นไทย

ใจไม่โกรธ ใจไม่เกลียด ใจไม่กลัว ใจไม่สงสัย ใจไม่ฟุ้งซ่าน ใจไม่รำคาญ ใจไม่หงุดหงิด ใจไม่เดือดร้อน ใจไม่โศกเศร้า ใจไม่เหงาหงอย ใจไม่หดหู่ ใจไม่อึดอัด ใจไม่คับแคบ ใจไม่กวัดแกว่ง ใจไม่

พยาบาท ใจไม่ดื้อดึง ใจไม่แข่งดี ใจไม่โอ้อวด ใจไม่ถือตัว ใจไม่ถือตระกูล ใจไม่ถือยศ ใจไม่ถือศักดิ์ ใจไม่ถืออำนาจ ใจไม่ถือความรู้ ใจไม่ถือความเห็น ใจไม่ถือความมั่งมี ใจไม่ดูถูกดูหมิ่น ใจไม่เหยียดหยาม ใจไม่รังเกียจ ใจไม่ริษยา ใจไม่ลบหลู่คุณ ใจไม่อาลัย ใจไม่อ่อนเพลีย ใจไม่มืดมัว ใจไม่เกียจคร้าน ใจไม่เบื่อหน่าย ฯลฯ เหล่านี้เรียกว่าใจเป็นไทย

ท่านพี่น้องทั้งหลายจงพิจารณาดูใจเถิด ใจที่โง่เขลา ไม่เห็นใจ ไม่รู้จักใจนั้น ชื่อว่าใจเป็นทาสของอวิชชา ใจยังโง่เขลาอยู่ตราบใด ย่อมมีโรคต่าง ๆ เกิดขึ้นอยู่เสมอ ถ้าใจพ้นจากความโง่แล้ว ใจก็เป็นไทแท้ปราศจากโรคทุกชนิด ใจงามเลิศ ย่อมผ่องใสเบิกบานแช่มชื่น และเยือกเย็นแสนจะเย็น พี่น้องทั้งหลาย จะต้องการใจที่เป็นไท ใจงาม ใจผ่องใสเบิกบานเป็นสุขตลอดชีพ ก็จงรีบปฏิบัติใจให้บรรลุสันติภาพเสียในขณะนี้เถิด อย่าผลัดวันประกันพรุ่งอยู่ต่อไปอีกเลย ชีวิตของท่านยังอยู่จงรู้จักค่าของชีวิตเวลาที่ล่วงไปไม่กลับคืนมา จงใช้เวลาที่มีอยู่เฉพาะหน้าศึกษาธรรมชาติของใจและธรรมชาติของกาย เพื่อให้ใจเห็นใจ ให้ใจรู้จักใจเสียโดยเร็วเถิด ความโง่ในสิ่งทั้งปวงไม่มีโทษร้ายเท่ากับใจโง่เขลาไม่รู้จักใจ ใจโง่เขลาไม่รู้จักใจนี้แหละเป็นเหตุให้เกิดโรคใจขึ้น เป็นเหตุให้ใจต้องท่องเที่ยวไปสู่ภพน้อยภพใหญ่ มีคติดีบ้าง ชั่วบ้าง ตามอำนาจแห่งกรรม.

ขอท่านพี่น้องชาวไทยทั้งหลาย โปรดพินิจให้สุขุมลึกซึ้งเถิด ถ้าชาวไทยดูถูกดูหมิ่นศาสนาของตนเองจะโปรดว่ากระไร และถ้าเด็กหนุ่ม

สาวขาดวัฒนธรรมทางใจ ไร้จรรยาทางใจ ไม่เคารพต่อหลักธรรมในพระ-พุทธศาสนาแล้วเขาจะเป็นอย่างไรต่อไป ในประเทศไทยได้ชื่อว่านับถือพระพุทธศาสนา แต่หาผู้ปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาได้ยาก ท่านผู้ใหญ่ทั้งหลายโปรดเป็นผู้นำในการอบรมใจกันให้จริงจังเถิด ชาวไทยผู้น้อยจะได้ลืมตามองดูพระพุทธศาสนาบ้าง ถ้าผู้ใหญ่ทำการฝึกใจกันทั่ว ๆ ไป และผู้น้อยก็จะนิยมตาม และยิ่งถ้าผู้ใหญ่นิยมการฝึกใจให้เป็นสมาธิแล้ว ชักชวนผู้น้อยให้ฝึกฝนตาม เชื่อว่าผู้น้อยคงพลอยตามกันมาก.

พระพุทธศานาในประเทศไทย ยังไม่เจริญพอ

ประเทศไทยได้ชื่อว่านับถือพระพุทธศาสนา แต่ประชาชนชาวไทยเป็นจำนวนมากที่ยังไม่รู้จักศาสนาเพียงพอ เขารู้แต่ชื่อของพระพุทธศาสนาบ้าง รู้เรื่องของพระพุทธศาสนาบ้าง การนับถือศาสนากลายเป็นการนับถือบุคคลเสียมากต่อมาก เพราะการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของเรามีอยู่น้อยเต็มที ตามโรงเรียนนักเรียนทั้งชั้นสูงและชั้นต่ำไม่เข้าใจศาสนาของตนเสียเลยก็มี ที่เป็นเช่นนี้เพราะมิได้มีการเผยแพร่ให้เต็มที่ และส่วนมากที่สุดดูเหมือนจะมีความเห็นกันว่า คนเราตายไปแล้วก็ไม่มีอะไรไปถือกำ-เนิดอีก การเชื่อถือผิด ๆ เช่นนี้ เป็นเรื่องเสียหายอย่างร้ายกาจ ความจริงควรที่ผู้ใหญ่ในหน้าที่โดยทั่ว ๆ ไป จักต้องเอาใจใส่ในเรื่องศาสนาให้มาก และจัดหลักวิชาในพุทธศาสนาให้เป็นวิชาชั้นสำคัญในบทเรียนของ

นักเรียน ครูทุก ๆ คนต้องเป็นผู้เข้าใจในศาสนาของตนให้แจ่มแจ้ง และเป็นผู้มีศีลธรรมจริง ๆ ถ้าได้ฝึกฝนอบรมใจให้มีสมาธิกันทุก ๆ คนแล้ว ฝึกนักเรียนอบรมใจให้เป็นสมาธิทั่วถึงกัน ในวันหนึ่ง ๆ มีการอบรมใจกันสักครึ่งชั่วโมง ทุก ๆ ชั้นทุก ๆ โรงเรียน จะมีผลดี นักเรียนที่ฝึกฝนใจอยู่เสมอ จะมีสติสัมปชัญญะดีมาก ถ้าใจสงบผ่องใสเยือกเย็นอยู่เป็นนิตย์แล้ว ก็ย่อมจะเป็นผู้รู้จักเหตุแห่งหายนะ และเหตุแห่งวัฒนะได้ดียิ่งขึ้น ผู้ใหญ่ในทางราชการควรจะส่งเสริมให้เด็กได้ศึกษาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาให้เพียงพอ ถ้าทำได้เช่นนี้นักเรียนหนุ่มสาวที่สำเร็จการศึกษาแล้ว ก็จะมีความรู้ในพระพุทธศาสนาและรู้จักปฏิบัติใจในทางพระพุทธศาสนามากขึ้นกว่านี้ บิดามารดาที่ปล่อยปละละเลยในเรื่องศาสนานี้ ย่อมเป็นการบกพร่องซึ่งนับเนื่องในประการสำคัญที่สุด แต่คล้าย ๆ กับเขาจะไม่รู้สึกว่าเป็นสิ่งสำคัญอะไรเลย ดูประหนึ่งว่า พระพุทธศาสนามิใช่สิ่งมีค่าและสำคัญฉะนั้น พี่น้องชาวไทยทั้งหลาย จงตื่นจากหลับเสียทีเถิด จงช่วยกันฟื้นฟูการฝึกฝนใจ มาอบรมใจกันเถิด อย่าทอดธุระในการศึกษาธรรมชาติของใจกันเลย นักเรียนชาวไทยทุก ๆ คน ควรจะมีความรู้สึกคุณค่าพระพุทธศาสนาอย่างซาบซึ้ง มิใช่แต่เพียงถือศาสนาด้วยปากเท่านั้น

ท่านพี่น้องผู้ทรงเพศบรรพชิตทั้งหลาย โปรดช่วยกันผดุงศาสนาให้ถาวรรุ่งเรืองสืบไป พระพุทธศาสนาจะเจริญได้นั้นย่อมมิได้หมายความแต่เพียงว่ามีภิกษุมาก ๆ หรือบวชนาน ๆ ไม่สึกตลอดชีพ หรือมีการเรียนจบชั้นสูง ๆ มีเสนาสนะหรูหราทันสมัย การศึกษาเป็นเพียงแผนที่ชี้ทาง

เท่านั้น ถ้าศึกษาจบชั้นแต่มิได้ฝึกฝนอบรมใจให้เป็นสมาธิแล้ว ใจก็ไม่เห็นใจไม่รู้จักใจอยู่นั่นเอง ดังนั้น ใจก็ย่อมตกอยู่ในภาวะอันเป็นทาสของอวิชชาตลอดชีพ ใจไม่ประสบความสุขแท้ ภิกษุที่ถึงพร้อมด้วยการศึกษาชั้นสูงมีมากในสมัยนี้ แต่ก็ไม่ใคร่ปรากฏว่า ได้มีการศึกษาอบรมใจให้ชำนะข้าศึกกันเลย ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข เป็นเหยื่อล่อให้หลงติดอยู่ตลอดชีพ เพราะฉะนั้นจึงหาภิกษุที่เป็นยอดมนุษย์ใจเย็นได้ยากเต็มที ถ้าหากภิกษุทั้งหลายที่มีความรู้ทันสมัย ต่างพยายามอบรมใจจนชำนะเลิศมาก ๆ องค์แล้วจะเป็นประโยชน์ยิ่งขึ้น เพราะสามารถจะส่งเสริมเผยแพร่พระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี

ถ้าเพศภิกษุอบรมใจให้งามรองงามเลิศ การแสดงธรรมจะมีประโยชน์แก่เพศฆราวาสมาก เพราะทำให้มีอานุภาพในการแสดงธรรม ใจของผู้แสดงซึ่งอบรมฝึกฝนดีแล้ว เป็นใจผ่องใสสะอาด แม้ชั้นงามรองก็ยังมีอานุภาพผิดกว่าผู้ที่มิได้อบรมใจเลย ถ้าหากใจงามเลิศด้วยแล้ว ก็ยิ่งมีอิทธิพลในการแสดงธรรมมากขึ้น ใจที่สมบูรณ์ด้วยอวิชชาตัณหา อุปาทานนั้น แม้จะมีสำนวนไพเราะเพราะเพียงใด ก็ไม่มีอานุภาพมาก ผู้ฟังที่นิยมเพียงสำนวนไพเราะเสียงไพเราะนั้นไม่ได้ประโยชน์ และก็ปรากฏเป็นจำนวนมากที่ผู้แสดงธรรมได้ไพเราะ แต่ต่อมาก็ทำความเสื่อมเสียขึ้นในเพศภิกษุ ผู้ฟังได้ประโยชน์น้อยเหลือเกิน การแสดงธรรมก็แสดงกันแพร่หลาย แต่ช่างหาผู้ที่ได้ประโยชน์ในการฟังธรรมยาก ก็เพราะผู้แสดงยังไม่มีอิทธิพลในการแสดง และยังมิได้อบรมใจให้ชนะศึก จึงมีประโยชน์น้อย

ถ้าภิกษุใจงามรองงามเลิศมากองค์ขึ้น และได้แสดงธรรมทางวิทยุแก่นักโทษ และแก่นักเรียนทุกโรงเรียนแล้วจะมีผลดีมาก เพราะก่อนแสดงท่านก็สอนให้ทำใจเป็นสมาธิเสียก่อน ในขณะที่ฟังอยู่ก็เป็นสมาธิตลอดเวลา เป็นอันว่าได้ฟังธรรมด้วยใจก็ได้ความสงบเป็นสมาธิไปด้วยฉะนี้ ใจจะเบิกบานมาก และจะเข้าใจซาบซึ้งในข้อธรรมที่แสดงด้วยการฟังธรรม ใจจะเป็นสมาธิได้ก็เฉพาะผู้เคยหัดทำมาแล้ว หรือภิกษุผู้แสดงเป็นผู้ฝึกฝนมาแล้วจนชำนาญ จึงจะสอนให้ผู้ฟังทำใจให้เป็นสมาธิได้ ถ้าภิกษุผู้แสดงธรรมไม่เคยฝึกฝนใจให้เป็นสมาธิเลย ก็ย่อมจะไม่มีอุบายสอนให้ผู้ฟังทำใจสงบเป็นสมาธิได้ ผู้ฟังจะคิดนึกตรึกตรองอยู่เสมอในขณะฟังส่วนใจไม่หยุดคิดเลย จึงได้ผลน้อย ถ้าผู้แสดงธรรมได้สอนให้ทำใจเป็นสมาธิก่อนฟัง ผู้ฟังจะไม่คิดอะไรตลอดเวลาที่แสดงธรรมอยู่ ใจจะเบิกบานแช่มชื่น มีกำลังมาก

ความจริงน่าเสียดายเป็นอันมาก ที่มีภิกษุแสดงธรรมแพร่หลาย แต่ผู้ฟังได้ประโยชน์น้อยเหลือเกิน การแสดงธรรมแก่นักโทษในเรือนจำ ถ้าภิกษุมีคุณวุฒิในการอบรมใจผู้แสดงจะมีประโยชน์มากกว่า นักโทษจะรู้ผิดรู้ชอบได้ดี เพราะได้ความสุขที่เกิดจากใจสงบเป็นสมาธิ การสอนนักโทษให้ทำสมาธิมีประโยชน์มาก ใจที่ได้รับการฝึกฝนเสมอแล้ว จะมีปัญญารู้เหตุของทุกข์ และเหตุของสุขได้ดียิ่งขึ้นตามลำดับ เขาจะได้เป็นผู้มีศีลประจำใจในกาลต่อไป

ผู้เป็นทหารทุกคน ถ้าต่างได้รับอบรมใจให้เป็นสมาธิกันแล้ว จะมีความสะดวกมากขึ้น อนุศาสนาจารย์ทุกคน ถ้าเป็นผู้ชำนาญในสมาธิแล้ว

สามารถจะสอนทหารให้ทำสมาธิได้เป็นอย่างดี ทหารทุกคนจะมีใจผ่องใส เข้มแข็ง กล้าหาญ ไม่เบื่อหน่ายในหน้าที่ราชการ ใจจะมีอิทธิพลมากที่สุด (บางท่านอาจสงสัยว่า ถ้าทำสมาธิกันเสียหมดแล้วหากเกิดสงครามขึ้นจะทำอย่างไร มิแพ้ข้าศึกหรือ ข้อนี้ผู้หัดทำสมาธิแล้ว จะไม่สงสัยเลย)

ท่านพี่น้องชาวไทยทั้งหลาย โปรดใคร่ครวญดูให้ลึกซึ้งเถิด การอบรมใจให้เป็นสมาธิมิใช่เป็นการถ่วงความเจริญของประเทศชาติ แท้จริงเป็นการสร้างชาติให้เจริญยิ่งขึ้น การอบรมใจยิ่งแพร่หลายมากเพียงใด ก็ทำให้ประเทศชาติเจริญมากขึ้นเพียงนั้น เพราะพลเมืองที่ร้ายจะกลายเป็นพลเมืองดี ประชาชนจะไม่เกียจคร้านในการศึกษา ในการแสวงหาอาชีพ จะไม่เบื่อหน่ายในเครื่องประดับง่าย ๆ ใจที่ไม่ได้รับการอบรมให้เป็นสมาธินั้น เบื่อง่ายที่สุด เสื้อผ้าที่ตัดมาใส่ไม่กี่ครั้งก็ทอดทิ้งเบื่อหน่าย ตัดใหม่ร่ำไป คนมั่งมีเพียงคนเดียวมีเสื้อผ้าหลาย ๆ ร้อยตัว เครื่องแต่งกายสมัยนี้เกือบไม่ต้องเย็บต้องปะใช้กันเลย ผู้มีใจเป็นสมาธิจะไม่เบื่อในเครื่องแต่งกายทุกชิ้น จะรู้สึกค่าของเงิน รู้จักถนอมพัสดุทุกชิ้น ไม่สุรุ่ยสุร่าย ไม่เป็นนักดื่ม นักเลงการพนัน นักเลงหญิง ใจจะยินดีเฉพาะครอบครัวของตน เพราะใจเป็นสมาธินั้นสงบผ่องใส มีความสุขที่สุขุมประณีตยิ่งกว่าสุขตามธรรมดา รู้จักเหตุผลได้แจ่มแจ้ง ใจหนักแน่นรอบคอบ ไม่หวาดหวั่นตกใจง่าย การทำใจให้เป็นสมาธิ มีคุณค่าอเนกอนันต์ เหมาะแก่ชนทุกคนทุกวัยทุกเพศ เด็ก ๆ ก็ทำได้ แต่ผู้สอนจะต้องเข้าใจสอนเท่านั้น

การทำสมาธิ เป็นยอดศิลปแห่งการครองชีพของมนุษย์ ถ้ามนุษย์ต่างทำใจเป็นสมาธิกันทุกคนแล้ว โลกนี้ก็จะไม่มีความเดือดร้อนเลย มนุษย์จะครองชีพอย่างสะดวกสบายที่สุด ขอให้พี่น้องชาวไทยผู้นับถือพระพุทธศาสนา จงหันมาเอาใจใส่ในวิชาประเภทนี้กันบ้างเถิด

มีผู้กล่าวกันมาว่า การทำสมาธิต้องละเลิกกิจการงานหมด จึงจะทำได้ แต่นั้นเป็นเฉพาะวิธียาก ๆ เท่านั้นจึงจะต้องละการงาน มีวิธีหนึ่งซึ่งสะดวกมากที่สุด แม้จะกำลังทำกิจการงานอยู่ก็ทำได้เสมอ ชาวนาชาวสวนก็ทำได้ดีในขณะทำงาน พ่อค้าก็ทำได้แม้ในขณะค้าขาย ข้าราชการก็ทำได้ในขณะทำราชการตลอดวัน ใจเป็นสมาธิคือหยุดไม่ฟุ้งไปในอารมณ์อื่น ๆ ใจอยู่กับใจ ย่อมกำลังมีอำนาจรอบรู้เท่าทันเหตุการณ์ ผู้ทำควรทำให้ติดต่อกันอยู่เสมอ เวลาเจ็บป่วยใจจะสบายไม่มีทุกข์ไปตามกาย ไม่หวาดกลัวต่อความตาย ใจนั้นจะผ่องใสเบิกบานตามธรรมชาติ ไม่เหงาหงอยซบเซา ไม่รำคาญ ไม่เสียใจ

ข้าพเจ้าเคยทดลองสอนผู้ทำกิจการงานให้กระทำมาแล้ว ปรากฏว่าเขาทำได้ดี แล้วก็ยังทำงานได้โดยมีใจเป็นสมาธิอยู่เสมอ ๆ ทำงานเหน็ดเหนื่อยแต่กาย ใจไม่อ่อนเพลียหรือเหน็ดเหนื่อย ต่างกับเมื่อยังไม่เคยทำสมาธิ เพราะเวลานั้นกายเหนื่อยมาก ใจก็พลอยอ่อนเพลียไปด้วย

การทำใจให้สงบหยุดคิด แต่ทำงานโดยไม่ต้องคิดนี้ ผู้ยังไม่ทราบมักจะสงสัยว่า หยุดคิดแล้วทำไมยังทำงานได้ แต่ขอให้ทดลองทำให้ถูกวิธีเถิด ท่านจะทราบด้วยตนเองว่า ไม่คิด แต่ทำได้จริง ก็เพราะใจ

ระลึกแทนคิด คิดกับระลึกมิใช่อย่างเดียวกัน ใจเป็นสมาธิย่อมใช้ความระลึกในกิจการแทนความคิด

เรื่องสมาธิ

การอบรมใจให้สงบมีหลายวิธี บางท่านให้บริกรรมว่า "พุทฺโธ ๆ ๆ" บางท่านสอนให้ว่า "อรหํ ๆ ๆ" บางท่านสอนให้กำหนดลมหายใจเข้าหายใจออก และยังมีอีกหลายวิธี ซึ่งมีจุดประสงค์อย่างเดียวกัน คือต้องการให้ใจหยุดคิดถึงสิ่งต่าง ๆ ผู้หัดทำต้องผ่านอุปสรรคมาก คือ บางคนบริกรรมไปนาน ๆ ไม่สงบ เลยชักรำคาญ บางคนเผลอไปคิดอยู่เสมอ ไม่ใคร่อยู่กับคำบริกรรม บางคนทำไปนาน ๆ ปวดเมื่อยทนไม่ไหว เลยต้องเลิก บางคนยิ่งบริกรรมยิ่งง่วงนอน บางคนเกียจคร้านมาก ลองได้สักนิดหน่อยก็พาลเลิกเสียเลย ผู้หัดทำต้องลำบากมาก บางคนทำไปเห็นนิมิตดีเลยหลงยินดีว่าตนสำเร็จ บางคนเห็นนิมิตร้ายเลยตกใจกลัว กลัวจนจะเป็นบ้าก็มี บางคนสงบเฉยตั้งมั่นอยู่ตรงหน้าอกได้นาน ๆ เกิดความยินดี ติดความเฉย ติดความสุข ครั้นชำนาญมากขึ้น เห็นความคิดเกิดขึ้นและดับไปได้ชัด ความรู้ที่สงบเฉยไม่หวั่นไหวไปตาม ไม่ยินดียินร้าย ใจเฉย ๆ อยู่ สำคัญว่ารู้เท่าขันธ์ห้า ก็สำคัญว่าจบกิจในพรหมจรรย์ ผู้สำคัญเช่นนี้มีอยู่มากทั้งเพศบรรพชิต และอุบาสกอุบาสิกา ซึ่งเป็นการน่าเสียดายยิ่งนัก เพราะยังมีความประมาทแฝงอยู่อีก ความที่ตนสำคัญว่าจบกิจนี้เป็นเหตุให้ถือตัวว่าเลิศกว่าผู้อื่น แม้จะมีผู้เตือนก็ไม่

ยอมฟังเสียง ยังสำคัญตัวว่าจบกิจอยู่ร่ำไป จึงเตือนกันยากพูดกันยาก (ผู้ที่หลงความรู้ หลงความเห็นนี้ แก้ยากเตือนยากที่สุด)

การทำสมาธิดังกล่าวมานี้ เป็นวิธียากทุกวิธี, ข้าพเจ้าได้เคยฝึกหัดมาแล้วทั้งนั้น ต่อมาได้พบวิธีที่ง่าย ใจสงบ หยุดคิดได้ดี ทั้งไม่มีนิมิตอย่างใดหมด นับว่าได้ผลดีมาก คือใจไม่ยินดีในความสงบ และไม่ยินดีในความสุข เมื่อมีความรู้พิเศษเกิดขึ้น ก็ไม่หลงว่าตนเป็นผู้จบกิจ ไม่มีการยกตนว่าวิเศษกว่าผู้อื่น ในขณะที่ทำอยู่แล้วไม่มีการหลงยึดถือว่าเราได้ดี ไม่ทะนงตัวว่าฉลาดรู้มากด้วยประการต่าง ๆ ขอท่านผู้มุ่งหวังสันติ-ภาพและสันติสุข หวังพ้นจากภพชาติ โปรดทดลองกระทำ ถ้าหากไม่เข้าใจวิธีทำที่แน่นอน จะไต่ถามเฉพาะหน้าก็ได้ ผู้อยู่ไกลถ้าทดลองทำตามวิธีแล้ว ยังไม่ถูกต้องดี จะจดหมายโดยสอดแสตมป์ไปถามก็ได้ การเขียนวิธีสมาธิอย่างลัด ๆ นี้ ผู้เขียนรู้สึกว่าหาคำอธิบายให้เข้าใจยาก คือผู้อ่านอาจเข้าใจไม่ตรงกับจุดประสงค์ของผู้เขียนก็ได้ ถ้าเข้าใจไม่ตรงตามจุดประสงค์ก็จะทำไม่ถูก แต่ถึงกระนั้นก็ขอให้ทดลองดู ถ้าถูกจะเห็นอานิสงส์ด้วยตนเอง วิธีนี้ได้สอนให้ทดลองทำจำเพาะหน้ามาหลายร้อยคนแล้วต่างทำได้สงบเร็วดีมาก ผู้ทำไม่ถูกวิธีย่อมไม่สงบเลย

วิธีทำสมาธิอย่างลัด

การนั่งจะนั่งในท่าพับเพียบหรือนั่งขัดสมาธิ โดยเท้าขวาทับเท้าซ้ายก็ได้ตามแต่ถนัด หรือชอบนั่งเก้าอี้ก็ได้ ตามสะดวกที่ตนชอบนั่ง นั่งให้

สะดวกสบายแล้วหลับตาเสีย ปล่อยใจสบาย ๆ ไม่ต้องนึกคิดอะไรหมด ปล่อยใจว่าง ๆ เปล่า ๆ ไม่คิดนึกแล้วก็จะมีแต่ความรู้ว่าง ๆ เปล่า ๆ อยู่เท่านั้น เพราะใจนึกคิดนั้นใจไม่ว่างพอ ถ้าไม่คิดนึกปล่องให้ว่างเปล่า จึงมีแต่ความรู้ว่าง ๆ เปล่า ๆ อยู่ (คือมีความรู้ ๑ ความว่างเปล่า ๑ ความรู้นั้นมิใช่รู้อะไร ๆ หมด เป็นแต่รู้ความว่างเปล่า) เมื่อรู้สึกว่าง ๆ เปล่า ๆ แล้ว ให้รู้อยู่เสมอ ๆ รู้อยู่กับรู้ อย่าให้รู้นั้นไปเพ่งว่างเปล่า จะเป็นอรูปฌาน คืออากิญจัญญายตนฌาณ ให้รู้อยู่กับรู้ตามสบายเบา ๆ ว่าง ๆ ลอย ๆ อยู่ตามธรรมดา อย่าเพ่งความรู้หรือกดบังคับรู้ให้ตั้งเฉยที่อกเป็นอันขาด (วิธีนี้ห้ามมิให้บังคับใจให้ตั้งมั่นตรงที่ใดทั้งหมด) ถ้าทำตามสบายไม่ตั้งใจให้เฉยแล้ว จะเบาโปร่งว่างสบายมากขึ้นตามลำดับ คือให้มีแต่รู้อันเดียว ความรู้อยู่กับรู้ มิใช่รู้ตั้งเฉย หรือรู้ไปรู้อยู่กับว่าง เป็นถูกวิธี ถ้ารู้ไปรู้สึกเฉย ไปรู้อยู่กับว่าง ๆ เปล่า ๆ เป็นผิดวิธี เมื่อทำถูกดีจะสบายขึ้นมาก ระวังให้รู้อยู่กับรู้ติดต่อไป ถ้าเผลอไปคิดขึ้นก็พยายามให้กลับมารู้อยู่ต่อไป ให้เห็นรู้ดูรู้อยู่เสมอ ก็จะไม่คิดเลย ถ้าเผลอไปจึงจะคิด รู้อยู่เสมอโดยไม่คิด ชื่อว่ามีสติสัมปะชัญญะ ทำจนเข้าใจดีแล้ว จึงลืมตาขึ้นให้รู้อยู่กับรู้ต่อไปสักพักหนึ่ง ถ้าถูกวิธีจะไม่รู้สึกว่าลำบากเลย จะเบาโปร่งสบายมากขึ้น ถ้าเวลานั่งทำได้ดี จงลองเดินดูเดินไปเดินมาหลาย ๆ เที่ยว ให้รู้อยู่กับรู้เสมอ หากเผลอไปคิด ก็ให้กลับมารู้อยู่ติดต่อกันไปทุกขณะ

ข้อสำคัญที่สุด สิ่งที่เป็นข้าศึกของการทำสมาธิวิธีนี้ก็คือ ๑ คิดสงสัยว่ารู้อะไร ๆ ความคิดสงสัยว่ารู้อะไร ๆ ดังนี้ เป็นข้าศึกที่มิให้ใจสงบเลย (เพราะใจหรือธาตุรู้นั้น มิใช่รู้อะไรเลย เป็นรู้ล้วน ๆ เปล่า ๆ ว่าง ๆ เท่านั้น ผู้ทำเกิดสงสัยว่ารู้อะไร ๆ แล้ว จะทำให้ถูกวิธีมิได้ ๒ ผู้ทำตั้งใจจะให้ใจเฉย ตั้งใจจะให้ใจหยุดคิด ตั้งใจจะให้ใจว่างเปล่า ตั้งใจจะให้รู้ ความตั้งใจเป็นข้าศึกที่กระทำให้เราทำไม่ถูกวิธี ตราบใดที่ตั้งใจทำ ผู้นั้นจะทำมิได้เลย การทำสมาธิวิธีนี้ง่ายแสนง่ายเมื่อท่านทำถูก แต่กลับเป็นการยากแสนยากเฉพาะผู้ที่ตั้งใจทำ และผู้สงสัยว่ารู้อะไร ๆ เพราะว่าเขาจะไม่พบความสงบจากสมาธิวิธีนี้เป็นอันขาด

สมาธิวิธีนี้ ห้ามการตั้งใจ ขอท่านผู้ทดลองจงทำตามวิธีที่ถูกต้องจริง ๆ ข้อสำคัญก็คือปล่อยใจสบาย ๆ อย่าไปคิดไปนึกเท่านั้น จะรู้สึกว่างเปล่าทันที พอรู้สึกว่างเปล่าไม่คิดไม่นึกแล้ว จงพยายามทำให้รู้อยู่กับรู้ อย่าให้รู้ไปรู้ความว่างเปล่าเข้า เห็นความรู้ ดูรู้ อย่าเอารู้ไปดูความว่างเปล่า เมื่อทำได้นานจะสบายมาก เพราะธาตุรู้คือใจนั้นหยุดคิด ใจไม่คิดเรียกว่าใจเป็นสมาธิ ต่อไปต้องทำอยู่เสมอ ๆ จะยืนเดินนั่งนอน หรือในขณะทำกิจการงานก็ทำได้ทุกเมื่อ ไม่ต้องละทิ้งการงาน ท่านจะพูดหรือจะนิ่ง จงให้รู้อยู่กับรู้เป็นนิตย์ จะอาบน้ำหรือรับประทานอาหารก็ให้รู้อยู่กับรู้ เห็นรู้ ดูรู้ อยู่เสมอ ๆ ไป ถ้าเผลอไปคิดเข้าก็ให้กลับมาดูรู้ทันที ท่านก็จะไม่คิด แล้วหมั่นสังเกตดูว่า สติติดต่อมากขึ้นหรือเผลอมาก ถ้ารู้อยู่กับรู้ชื่อว่ามีสติสัมปชัญญะกำกับใจ ถ้าเผลอเป็นโมหะจึงมี

คิดเกิดขึ้น ให้เพียรทำอยู่ทุกเมื่อทุกวันทุกคืน เวลาตื่นนอนจงสังเกตดูว่าตื่นแล้วรู้ขึ้นมาทันที หรือเผลอไปคิดเสียก่อน ถ้าก่อนนอนทำได้นาน ๆ เวลาตื่นก็จะไม่เผลอเลย ผู้ทำจริง ๆ จะสบายมากขึ้นทุกวัน ใจจะเบิกบานผ่องใสยิ่งขึ้น ต้องทำไปจนไม่เผลอเลยตลอดวัน จนได้ ๗-๑๐ วันจนหมดคิดจริง ๆ มีรู้เงียบสงัดเบาว่าปลอดโปร่งเยือกเย็นเอิบอิ่มแช่มชื่นมากที่สุด ใจคือธาตุรู้เบิกบานเต็มที่ย่อมมีวิชาแจ้งขึ้นมาในรู้ว่างเปล่านั้น อย่างอัศจรรย์ที่สุด ใจหรือธาตุรู้ที่มีวิชาแจ่มแจ้งขึ้นมานั้นได้นามว่า "พุทธะ" วิชาแจ้ง อมตธรรม ธรรมที่ไม่ตาย อมตธรรม เป็นอรูปธาตุซึ่งลึกลับที่สุด เป็นอรูปธาตุที่ไม่เกิดไม่ดับ เที่ยงแท้ถาวรอยู่ทุกกาลสมัย ไม่มีเบื้องต้นเบื้องปลาย เป็นอรูปธาตุที่มีอยู่เองเป็นอยู่เอง ไม่มีสิ่งใดปรุงแต่งขึ้น ไม่สูญหาย เพราะฉะนั้น อมตธาตุ คือ "ธาตุเป็น" จึงเป็นธาตุที่แปลกประหลาดอัศจรรย์ที่สุด ไม่มีสิ่งใดจะลึกลับอัศจรรย์ยิ่งกว่าอมตธาตุ

วิธีเจริญอานาปานสติ (สมาธิที่ ๒)

พึงนั่งกายให้ตรงในท่าขัดสมาธิอย่างพระพุทธรูป เอามือขวาทับมือซ้าย แล้วระลึกถึงความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ของร่างกายให้เห็นเป็นภัยอย่างมหันต์ แล้วตั้งใจอธิษฐานว่า ข้าพเจ้าจะกระทำความเพียรเจริญสมาธิเพื่อให้จิตตั้งมั่น จะได้เกิดปัญญารอบรู้ในกองสังขาร เพื่อหลุดพ้นจากอาสวะกิเลสทั้งปวง ขอให้สิ้นภพสิ้นชาติในปัจจุบันชาตินี้ อธิษฐาน

แล้วระลึกถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะที่พึ่งอันประเสริฐของตนได้จริง ๆ แล้วระลึกแผ่เมตตาให้สัตว์ทั้งหลายทั่วกันทั้งหมด ให้เห็นว่าสัตว์ทั้งหลายเป็นญาติพี่น้องของเราทั้งสิ้น เพราะมี อวิชชา ตัณหา อุปาทาน กรรม นำมาถือกำเนิดเช่นเดียวกัน ร่างกายเกิด แก่ เจ็บ ตาย เหมือนกันทั้งสิ้น ขอให้สัตว์ทั้งหลายจงเป็นผู้ไม่ประมาท ไม่เบียดเบียนกันและกัน จงมีเมตตาต่อกัน มีความสุขเสมอกันเทอญ

แล้วตั้งสติระลึกถึงลมหายใจเข้า หายใจออก กำหนดดูลมที่เกิดดับรู้ชัดว่าหายใจเข้า รู้ชัดว่าหายใจออก กำหนดรู้อยู่กับลมทุกขณะ มิใช่เผลอไปคิดนึกเรื่องอื่น ๆ ถ้าจิตยังนึกคิดเรื่องอื่น ๆ ไม่รู้ในลมหายใจชัดเจน ให้บริกรรมพุทโธ หายใจเข้าว่าพุท หายใจออกว่าโธ จนจิตไม่เผลอ จึงเพ่งแต่ลมหายใจอย่างเดียว ลมหายใจจะละเอียดสงบระงับประณีตยิ่งขึ้น ลมละเอียดมากเพียงไร จิตก็ยิ่งสงบมากขึ้นเพียงนั้น ให้มีสติรู้ความสงบของจิตยิ่ง ๆ ขึ้น จนไม่ต้องกำหนดรู้ลม ไม่ต้องเพ่งลม เพ่งเฉพาะจิตที่ตั้งมั่น คือมีแต่จิตสงบและความรู้เท่านั้น เพ่งอยู่ดังนั้น ให้แน่วแน่สงบยิ่งขึ้นทุกที เวลาจะเลิกกราบพระ ๓ ครั้ง ตั้งสติเพียรระวังรักษาความสงบให้ปรากฏอยู่ทุกเมื่อ แล้วจึงนอนด้วยการมีสติ ตั้งใจจะลุกขึ้นทำความเพียรต่อไปอีก เมื่อรู้สึกตัวตื่นขึ้นจะเป็นเวลาดึกหรือเช้ามืดก็ตาม ต้องรีบลุกขึ้นทำความเพียรต่อไปอีก ทำคืนละ ๒ ครั้งเป็นอย่างน้อยจึงจะดี กลางวันก็เจริญสัมมาสติตลอดวัน

ใจคือธาตุรู้ เมื่อใจยังโง่เขลาไม่มีวิชาได้นามว่าสัตว์ แปลว่าผู้ข้องใจโง่ข้องในรูปนาม รูปนามเป็นโลกเกิดดับแปรปรวน ใจข้องในโลกจึงได้นามว่าสัตว์โลก หรือผู้ข้องในโลก เพราะใจข้องในโลกจึงต้องเวียนถึงกำเนิดมาช้านาน จนไม่สามารถจะนับประมาณได้ว่าช้านานเพียงไร ใจหรือสัตว์ทนทุกข์ทรมานท่องเที่ยวไปในสังสารวัฏฏ์เอนกอนันตชาติ ครั้นใจสร้างบารมีจึงมีวิชาแจ้งอมตธรรม ใจเป็นพุทธะพ้นจากสภาพเป็นสัตว์ สัตว์กลับชาติเป็นพระ พระหมายความว่า "ประเสริฐ" ใจที่เป็นพระแล้วย่อมบรรลุถึงมหาชัยชนะ เป็นการชนะเลิศไม่ต้องถือกำเนิดสืบไป.

อมตธาตุ มิใช่ใจ ใจเป็นธาตุรู้ซึ่งอาศัยอมตธาตุอยู่เป็นนิตย์ ความรู้มิใช่อมตธาตุ ความไม่รู้ก็ไม่ใช่อมตธาตุ อมตธาตุ คือธาตุเป็นนี้ เป็นประธานให้ใจหรือสัตว์อาศัยอยู่เป็นนิจนิรันดร์ สัตว์ทั่วไตรโลกทั้งฝ่ายทุคติและสุคตินับไม่ถ้วนต่างอาศัยอยู่กับอมตธาตุทุกเมื่อ แต่ใจหรือสัตว์ยังโง่เขลาอยู่จึงไม่รู้จัก ไม่รู้เห็นอมตธาตุ อมตธาตุเป็นธาตุลึกลับมหัศจรรย์เหลือประมาณ.

อะไรสร้างใจให้มีขึ้น

อมตธาตุ คือธาตุเป็นไม่รู้จักตาย ไม่มีสิ่งใดสร้างขึ้น เป็นธาตุที่มีอยู่เอง เป็นอยู่เอง ท่านก็ทราบแล้ว แต่ธาตุรู้คือใจนี้อะไรสร้างขึ้นหรืออมตธาตุเป็นผู้สร้างธาตุรู้ขึ้น หรือสิ่งใดได้สร้างธาตุรู้ขึ้น ข้อนี้ใจจะ

ตอบใจให้ทราบได้หรือไม่ อ้อ! ปัญหาใจเองตอบใจไม่ได้ วิชาที่แจ้งขึ้นมาในใจจะตอบให้ใจทราบเอง ทีนี้มีปัญหาต่อไปว่า ก็ยังไม่มีวิชาแจ้งขึ้นมานี่ ทำไฉนจะรู้ได้เล่า ใจที่มีวิชาแล้วจะตอบให้ทราบมิได้หรือ ใจที่มีวิชาแล้วก็รู้เฉพาะใจ ถ้าต้องการทราบใจก็อุตส่าห์ฝึกฝนไปทุกวันทุกคืนซิ ทำให้ใจอยู่กับใจ คือ รู้อยู่กับรู้ จนหมดคิดแล้วจะได้มีวิชาแล้วจะไม่ต้องถามใครต่อไป การทำใจให้สงบหยุดคิด ใจว่างเปล่าไม่เกี่ยวเกาะสิ่งใดหมด เป็นยอดศิลปะทางใจ ใจไม่ควรประมาท ควรอบรมให้บรรลุถึงยอดแห่งวิชา ยอดแห่งความสุข เรื่องของชีวิตเป็นเรื่องที่ควรศึกษาให้รู้ต้นกำเนิดของชีวิตที่แท้จริง จึงจะสมกับเป็นมนุษย์ที่มีใจประเสริฐสูงสุด

ใจที่มีวิชาไพบูลย์ได้นามว่า "พุทธะ" แล้วเมื่อรูปขันธ์ยังทรงอยู่ก็ใช้กายทำประโยชน์ทุกกาลสมัย ใจไม่ปรารถนา ลาภ ยศ สรรเสริญสุข เป็นสิ่งตอบแทน เมื่อรูปกายแตกดับ ใจซึ่งเป็นพุทธะนั้นไม่มีอาการออกไปจากกาย เช่นใจที่โง่เขลา ใจไม่มีอาการออกไปจากกายแล้ว ก็ย่อมไม่มีอาการมาถือกำเนิดอีก แต่มิใช่สูญไป ใจที่เป็นพุทธะมีอยู่เป็นนิตย์ ใจอยู่กับอมตธาตุแต่ไม่มีที่อยู่ของใจ พระพุทธเจ้ามีอยู่จริงแท้ แต่ไม่มีที่อยู่ เป็นอรูปธาตุศักดิ์สิทธิ์ลึกลับอัศจรรย์เหลือประมาณ.

ใจที่หลงเพลิดเพลินในโลก เห็นอารมณ์ทั้งปวงที่ไม่ถาวรเป็นของน่าปรารถนา ใจลุ่มหลงมัวเมาอยู่ในลาภยศสรรเสริญสุขแล้ว ก็ไม่สนใจจะศึกษาให้รู้จักธรรมชาติแท้ของใจเลย ใจที่พินิจพิจารณาเห็นทุกข์ภัยในการเกิดแก่เจ็บตาย ย่อมจะเห็นโทษของโรคใจว่าร้ายกาจเหลือประมาณ และ

เกิดมีความปรารถนา ที่จะกำจัดโรคใจให้สูญสิ้นไปโดยปรารถนาให้สิ้นชาติภพ แล้วดำเนินการปฏิบัติอบรมใจไปตามลำดับ สามารถจะมีวิชารู้แจ้งภาวะของใจและอมตธาตุได้ แม้จะยังไม่มีวิชาชั้นสูงสุด ก็จะมีปัญญารู้เท่าเบญจขันธ์ ไม่หลงในเบญจขันธ์ หรือแม้จะยังไม่รู้เท่าเบญจขันธ์ก็จะได้ความสุขที่ประณีตกว่าความสุขธรรมดาที่เคยพบแล้ว มนุษย์ทุกคนที่มีใจครองเมื่อไม่ทอดทิ้งในการอบรมใจ พยายามอบรมใจอยู่เสมอ ๆ จะได้รับผลโดยมีความสุขมากกว่าผู้ที่มิได้ฝึกฝนใจเลย ผู้ยากจนและผู้มั่งมีต่างก็สามารถทำได้เท่ากัน

ชีวิตของคนเราในระหว่างเปลกับหลุมฝังศพไม่ไกลกันนัก ควรแล้วหรือที่จะประมาทเพลิดเพลินมัวเมาอยู่ เกิดมาทั้งทีไม่รู้จักว่าตนเกิดมาทำไม เกิดมามีประโยชน์อย่างไร ? ทำไมจึงต้องเกิด เกิดแก่เจ็บตายสนุกไม่รู้สร่างกระนั้นหรือ ใจโง่อย่างบรมโง่ ไฉนจึงสำคัญว่าใจฉลาดเลิศอีกเล่า ใจเอ๋ยใจอย่าทะนงตัวว่าฉลาดพอเลย จงศึกษาให้รู้จักใจ ให้ใจเห็นใจเสียโดยเร็วเถิด ผู้มีชีวิตนับร้อยปี แต่ใจไม่เห็นใจ กับผู้มีชีวิตเพียง ๑๐ ปี แต่ใจเห็นใจ ใจรู้จักใจ ใครจะเป็นผู้ประเสริฐกว่ากัน

ท่านพี่น้องทั้งหลาย ทั้งเพศบรรพชิต และเพศฆราวาส โปรดเอาใจใส่ การปฏิบัติอบรมใจให้เป็นสัมมาสมาธิกันโดยเร็วเถิด นาทีที่ล่วงไปจงเป็น "นาทีทอง" สำหรับท่าน ท่านจะได้พบได้เห็นสิ่งลึกลับอัศจรรย์แฝงอยู่หลังฉากแห่งชีวิตของท่าน จงพยายามแยกธาตุแท้ออกจากธาตุผสม จงเห็นค่าของใจว่าสูงกว่าค่าของกาย แล้วทะนุถนอมใจให้มากที่สุด

อย่าปล่อยให้เมาในลาภยศสรรเสริญสุข เมาในความรู้ เมาในความเห็นต่อไปอีกเลย

ขออำนาจคุณพระรัตนตรัย ซึ่งมีอานุภาพอันศักดิ์สิทธิ์ จงคุ้มครองท่านพี่น้องทั้งหลาย ให้เป็นผู้หนักแน่นรอบคอบในเหตุผล มีฉันทะวิริยะในการศึกษาธรรมชาติของใจ จนบรรลุถึงชั้นงามรองและงามเลิศตลอดทุก ๆ ท่าน เทอญ

วัดพิกุลทอง อำเภอท่าช้าง จังหวัดสิงห์บุรี

๔ ตุลาคม ๒๕๑๔

เรื่อง ขออนุญาติจัดพิมพ์หนังสือ เรื่องเมื่อข้าพเจ้าตายแล้วเกิดใหม่

เจริญพร พลตรี สมาน วีระไวทยะ

เนื่องในงานฌาปนกิจศพ นายสงวน ศิลศร ณ เมรุ วัดมกุฎกษัตริยาราม พระนคร กำหนดวันที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ นี้ ทางคณะเจ้าภาพซึ่งเป็นศิษยานุศิษย์ของอาตมาภาพ มีความประสงค์จะจัดพิมพ์หนังสือเพื่อแจกเป็นธรรมบรรณาการ ได้พิจารณาเห็นว่า เรื่อง เมื่อข้าพเจ้าตายแล้วเกิดใหม่ ซึ่งท่านได้จัดพิมพ์ไว้ในหนังสือ ประสบการณ์ในยมโลก นั้น เป็นเรื่องที่มีคติธรรมน่าสนใจ จึงใคร่ขออนุญาตจากท่าน เพื่อจัดพิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานนี้ หวังว่าคงได้รับความร่วมมือจากท่านเป็นอย่างดี

ฉะนั้น จึงได้เจริญพรมาเพื่อทราบ.

ขอเจริญพร

พระครูศรีพรหมโสภิต

(พระครูศรีพรหมโสภิต)
เจ้าอาวาสวัดพิกุลทอง

เรียน คณะศิษยานุศิษย์

ผมไม่ขัดข้อง และขออนุโมทนา การจัดพิมพ์หนังสือที่ท่านพระครูศรีพรหมโสภิต และ คณะ [illegible] (ผู้วายชนม์) ขอมานี้ [illegible] [illegible] พ.ศ. ๒๔๙๕ [illegible] ตามที่พระอาจารย์หลวงพ่อแพ แห่งวัดพิกุลทอง แจ้งมานี้

พล.ต. สมาน วีระไวทยะ
๗ ต.ค. ๑๔

[illegible]

บทนำ

ทำไมจึงต้องตาย – ทำอย่างไรจึงจะไม่ตาย

เมื่อพูดถึงความตาย ทุกคนก็ต้องรู้ดีและมักจะร้องอ๋อไปตาม ๆ กัน แต่ท่านแน่ใจแล้วหรือว่าท่านรู้จักดี มีน้อยคนที่จะรู้จักดี ที่ว่ารู้จักดีในที่นี้หมายถึงรู้โดยตลอดอย่างแน่ชัดว่า ความตายคืออะไร ตายอย่างไร และตายแล้วไปไหน ตลอดจนรายละเอียดอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับความตายอีกมากหลาย บางคนอาจรู้ดี แต่บางคนอาจไม่เคยรู้เลย คนที่จะรู้ได้ดี จะมีก็แต่เฉพาะคนที่เคยตายมาแล้วเท่านั้น ส่วนคนที่ยังไม่เคยตายมาก่อนไฉนจะมาอวดว่าตนรู้ข้อนี้คงไม่มีใครเชื่อ บางคนสามารถอธิบายได้คล่องแคล่วราวกับน้ำไหลไฟดับในเรื่องความตาย และในที่สุดก็สรุปลงเอยเอาอย่างง่าย ๆ ตามภาษาที่คิดว่าตนรู้ดีคือว่า การตายนั้นเป็นการสลบไปนั่นเองไม่แตกต่างอะไรกันมากนัก นอกจากว่าจะกลับฟื้นขึ้นมาอีกหรือไม่เท่านั้น ซึ่งผิดกับความเป็นจริงอย่างสิ้นเชิง ที่ข้าพเจ้ากล้าพูดเช่นนี้ก็เพราะข้าพเจ้าเคยทั้งตายและสลบมาแล้ว คนที่ไม่เคยทั้งตายและไม่เคยทั้งสลบ จะรู้ได้อย่างไรว่าตายนั้นคืออะไร และสลบคืออะไร ขืนพูดไปก็เปล่าประโยชน์ไร้สาระ แต่สำหรับข้าพเจ้ารู้ได้ดี เพราะในชีวิตข้าพเจ้าเองได้เคยผ่านการตาย และการสลบอย่างแท้จริงมาแล้ว ข้าพเจ้าจึงกล้ายืนยันได้ว่า "ตาย" กับ "สลบ" ต่างกัน (สำหรับตัวผู้ตายหรือผู้สลบ) เพราะเมื่อตายวิญญาณได้ออกจากร่างไปลอยอยู่ในอากาศและยังมองเห็นร่างกายของตน

อยู่ในลักษณะเดิม แต่ไม่สามารถพูดจาให้ใครได้ยินได้ ส่วนการสลบวิญญาณไม่ได้ออกจากร่างคงเป็นแต่เพียงมืดทึบมองอะไรไม่เห็น หรือบางครั้งรู้สึกเหมือนกับฝันเคลิ้ม ๆ ไปก็อาจเป็นได้ แต่ไม่เหมือนกับการตายแน่นอน เพราะข้าพเจ้าได้ตายไปแล้วเมื่อวันที่ ๑๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๕ เวลา ๑๘.๐๐ น. เศษ ด้วยโรค (ไข้) มาเลเรียขึ้นสู่สมอง ณ ศูนย์พยาบาลหน้าเมืองพยากในเขตสหรัฐไทยเดิม (แคว้นฉานใต้รัฐ-เชียงตุง) ซึ่งจะได้เล่ารายละเอียดให้ฟังต่อไป

ส่วนการสลบนั้น ข้าพเจ้าได้สลบไปโดยประสบอุบัติเหตุเนื่องจากภูเขาพังทับลงมา เมื่อวันที่ ๑๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๖ เวลาประมาณ ๑๑.๓๐ น. เศษ (โดยเหตุถูกภูเขาพังลงมาทับ และฝังไว้แค่คอ ผู้รู้เห็นเป็นพยานที่ยังอยู่ขณะนี้คือ นาวาอากาศเอก แขม กุญชร หัวหน้ากองส่งกำลังบำรุง กองบัญชาการทหารสูงสุด นายสิบ และ พลทหาร อีกประมาณ ๓๐–๔๐ คน) ที่ตำบลท่าเจียว อำเภอเมืองพยาก สหรัฐไทยเดิม (เชียงตุง) และจะได้นำมาเล่าให้ฟังภายหลังถ้ามีเวลาพอ

แต่ไม่ว่าจะเป็นการตายหรือสลบก็ตาม มีสิ่งที่น่าสังเกตอยู่อย่างหนึ่งซึ่งนับว่าเหมือนกันก็คือ "การพ้นจากความเจ็บปวดทนทุกข์ทรมาน" ในในระหว่างที่ตายหรือสลบไป บางท่านได้สอนเรื่องการตายตามตำราพระอภิธรรมหรือทางพระปรมัตถธรรมอย่างยืดยาว ซึ่งส่วนใหญ่ท่านก็สอนไปตามตำราที่ท่านเคยศึกษาเล่าเรียนมา แต่ในที่สุดก็ไม่อาจชี้ชัดลงไปอย่างแน่นอนว่าการตายจริง ๆ คืออย่างไร และต่างกับการสลบไปอย่างไร จึง

ทำให้นักศึกษาหรือผู้ฟังบางท่านไม่เข้าใจแจ่มแจ้งในเรื่องความตายและการตายซึ่งผิดไปจากความเป็นจริง ทั้งนี้จะไปโทษท่านผู้สอนก็ไม่ได้ เพราะท่านมีหน้าที่สอนก็สอนไป จะเป็นเพราะด้วยใจรักการสอน รักธรรมะหรือเป็นเพราะด้วยอาชีพของท่านก็ตาม ท่านมีหน้าที่ก็อธิบายไปตามหน้าที่ของท่าน ส่วนข้อเท็จจริงหรือข้อยุติมีอย่างไรท่านคงให้ไม่ได้ เพราะใครเลยจะกล้าเอาตัวเข้าเสี่ยงเป็นเครื่องทดลองกับความตายเพื่อค้นหาความจริงมาสอนให้ตรงกับความจริงที่คนทั้งหลายได้ประสบมาแล้ว คือตายจากกันอยู่ทุกวี่ทุกวัน จึงจำเป็นอยู่เองที่จะต้องสงสัย และยังคงโต้เถียงกันอยู่จนถึงปัจจุบันนี้โดยไม่มีทางยุติลงได้

มนุษย์เรามีความแปลกประหลาดอยู่อย่างหนึ่ง คืออยากรู้ในสิ่งที่ไม่ควรรู้หรือที่เขาไม่ต้องการให้รู้ อยากเห็นในสิ่งที่เขาปกปิดเป็นความลับ แต่ครั้นได้รู้ได้เห็นมาแล้วกลับเกิดความฉงนสนเท่ห์สงสัยไม่เชื่อ แล้วก็คาดคิดเอาเองว่าคงจะเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ และลงผลที่สุดก็เลยทึกทักเอาว่า เป็นเรื่องโกหกเหลวไหลไร้สาระและนี่คือข้อยุติของบรรดาปัญญาชนผู้มืดมนอยู่ในโลกอันแสนจะสกปรกโสมมทนทุกข์ทรมานนี้

ปัญหาที่คนทั่วไปผู้ไม่เคยตาย แต่เคยพบเห็นความตายของคนอื่นหรือสัตว์อื่นมักจะสงสัย หรือถกเถียงกันอยู่ตลอดมาและคนส่วนมากต้องการรู้เกี่ยวกับความตายนั้นมีอยู่มากมายจนไม่อาจนำมาตั้งเป็นคำถามให้หมดได้ และความอยากรู้นี้ก็มิใช่ว่าเพิ่งจะปรากฏมีแก่คนในสมัยปัจจุบัน หากแต่ว่า ได้มีกันมานาน (กาเล) แล้ว แม้กระทั่งในสมัยพุทธนคร คือ

สมัยที่องค์สมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าของเรายังทรงพระชนม์ชีพอยู่ก็มีผู้นำปัญหาเรื่องความตายเข้าไปกราบทูลถามพระองค์บ่อย ๆ ด้วยความอยากรู้ พระองค์จึงทรงรับสั่งถึงเรื่องความตายไว้ว่า :-

"ไม่ใช่ของแปลกเลยอานนท์ สำหรับความจริงที่ว่าคนเราเกิดมาแล้วจะต้องตาย แต่ในครั้งใดที่มีการตายเกิดขึ้น พวกท่านก็จะพากันมาหาเราและต่างก็จะถามปัญหาเราถึงเรื่องความตาย และปัญหาซึ่งเกี่ยวกับคนที่ตายไปแล้ว อันทำให้เราต้องเหน็ดเหนื่อยต่อการตอบปัญหาเหล่านั้นเสมอมา ฉะนั้น เพื่อที่จะให้พวกท่านได้รู้เรื่องความตาย และเพื่อที่จะเป็นการผ่อนเบาภาระที่จะต้องมัวคอยโต้ตอบคำถามและคอยชี้แจงแสดงเหตุแห่งความตายและคนตายแก่พวกท่านทั้งหลายมิหยุดหย่อนโดยไม่มีที่สิ้นสุด เราจึงจะใคร่สอนให้พวกท่านรู้จักวิธีค้นหาความจริง สำหรับจะได้นำไปใช้แก้ปัญหาที่พวกท่านต้องประสบอยู่ทุกวันเวลา สิ่งนั้นได้แก่กระจกสำหรับส่องความจริง ได้แก่การทำจิตให้บริสุทธิ์เพื่อความหลุดพ้นโดยแท้ (สมถะ และ วิปัสสนากัมมัฏฐาน)" เมื่อท่านทั้งหลายที่เป็นลูกศิษย์ของเรา "ตถาคต (ผู้บรรลุสัจจธรรม)" ได้เล่าเรียนศึกษาจนเป็นทางได้มาซึ่งกระจกส่องความจริงนั้นแล้ว ทั้งสามารถนำติดตัวไปด้วยเพราะเป็นสมบัติของตนโดยแท้ และอยู่ในความครอบครองของตนตลอดทุกกาลเวลาแล้ว ท่านทั้งหลายและเขาเหล่านั้นก็ย่อมจะได้รู้ความเป็นไปในกาลภายหน้าของแต่ละคนได้ แม้กระทั่งความตายที่เขาต้องการจะรู้ในเมื่อเขาปรารถนาที่จะต้องการรู้"

ท่านผู้อ่าน ท่านผู้ฟังทั้งหลายย่อมจะเห็นได้ว่าอันเรื่องความตายนั้นเป็นเรื่องที่ฝังอยู่ในดวงจิตติดอยู่ในความสนใจของมนุษย์มานานนับเป็นพัน ๆ ปีทีเดียว มิใช่ว่าจะพึ่งปังเกิดมีขึ้นเพียงในสมัยปัจจุบันนี้ก็หาไม่ และทั้ง ๆ ที่มนุษย์อยากรู้ทั้ง ๆ ที่มนุษย์ติดตามค้นคว้าศึกษาหาความรู้เพื่อแก้ปัญหาและข้อสงสัยต่าง ๆ นานา เกี่ยวกับความตายมานานนับร้อยปีพันปี แต่ก็ยังไม่ปรากฏว่ามีใครเขียนเป็นหลักหรือตำหรับตำราให้คนศึกษากันได้อย่างแจ่มแจ้งเหมือนบรรดาวิชาการอย่างอื่น ๆ ที่มีอยู่เกลื่อนท้องตลาดในทุกวันนี้ และก็ยังไม่มีใครสามารถอธิบายให้แจ่มแจ้งจนสิ้นข้อสงสัยข้องใจของมนุษย์ได้เลยถึงเรื่องปัญหาของความตายและคนที่ตายไปแล้วและถึงจะมีผู้รู้พยายามอธิบายให้ฟังสักเพียงใดก็ยากที่จะทำให้ผู้ฟังปลงใจเชื่อเรื่องราวหรือคำอธิบายต่าง ๆ เหล่านั้นได้ ทั้งนี้เพราะอะไรถ้ามิใช่เพราะเรื่องความตายเป็นเรื่องที่มองไม่เห็นและทดลองไม่ได้ และนับว่าประหลาดมากอีกอย่างหนึ่งก็คือ ความตายมีอำนาจสูงสุดอย่างหนึ่งในบรรดาอำนาจสูงสุดทั้งหลายได้แก่อำนาจวาสนา, อำนาจบันดาลใจ, อำนาจที่จะทำให้เกิดเหตุทั้งหลายที่มนุษย์ไม่สามารถคาดคิดถึงได้........ฯ ล ฯ อำนาจแห่งความตายเป็นอำนาจชนิดหนึ่ง ซึ่งอยู่เหนือสติปัญญาความรู้ความสามารถของมนุษย์ ที่จะพึงเอาชนะได้ และก็นับว่าเป็นเรื่องแปลกอยู่อย่างหนึ่ง ในข้อที่ว่ามนุษย์สามารถใช้สติปัญญาความรู้ความสามารถความฉลาดปราชญ์เปรื่องและวิชาการทั้งหลาย ที่มนุษย์ได้พากันค้นคว้าเล่าเรียนศึกษามาเอาชนะธรรมชาติไปได้หลายอย่างแล้ว แต่เรื่องความตายนี่ซิ ยังไม่มีใคร

สามารถเอาชนะโดยทางที่ว่า เมื่อเกิดมาแล้วจะสามารถป้องกันมิให้ตายได้ แม้มนุษย์จะได้พยายามแล้วทุกวิถีทางตั้งแต่ปางบรรพ์มา แต่จะหาผู้ใดประสบความสำเร็จคือห้ามความตายหรือป้องกันมิให้ตายได้ยังไม่มีเลย

สมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราชาวพุทธศาสนิกชนทั้งมวล เป็นผู้เลิศปัญญาวิชาและจรณะเป็นนักศึกษาชั้นเยี่ยมยอด เป็นนักค้นคว้าชั้น (สูงสุด) แนวหน้า พระองค์ได้ทรงเป็นยอดของนักปราชญ์ผู้มีอัจฉริยะภาพทางสมองและการใช้สติปัญญาอันสูงส่งในทางวิชาการทุกอย่างและโดยเฉพาะในทางจิตศาสตร์, จิตวิทยานั้นพระองค์ได้ทรงค้นพบทางหรือจุดสิ้นสุดยุติของการตาย และความตายอันเปรียบเสมือนบุคคลผู้เดินทางไปด้วยยานพาหนะจนสุดหนทางที่ยานพาหนะนั้น ๆ ไม่สามารถเดินทางต่อไปได้อีกฉันใด ในเรื่องของความตายพระองค์ก็ได้ทรง ค้นพบกฎเกณฑ์ที่แน่นอนของธรรมชาติว่าถ้าหาก "ความเกิดยังมีอยู่ตราบใดความตายก็ยังมีอยู่ตราบนั้น" แต่ถ้าเมื่อใด "ความเกิดไม่มี ความตายก็ไม่มีด้วย" หรือ "ความตายย่อมจะมีไม่ได้ ในเมื่อไม่มีความเกิด" เมื่อพระองค์ทรงค้นพบกฎนี้แล้วพระองค์จึงทรงค้นคว้าต่อไปว่าทำอย่างไรจึงจะไม่ให้มีความเกิด ในที่สุดก็ทรงพบกฎแห่งกรรม (ธรรมชาติ) อีกกฎหนึ่งว่า "ความไม่รู้จริงในสิ่งที่ควรรู้ (อวิชชา) ความดิ้นรนทะยานอยาก (ตัณหา) และความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งที่ไม่ใช่ความจริง (อุปาทาน)" เป็นเหตุให้มีความเกิด และเมื่อมีเกิดแล้วก็ต้องมีตายเป็นธรรมดา แต่ถ้าจะไม่ให้ตายก็ต้องไม่ให้เกิด และจะห้ามความเกิด (ตาย) ได้ ต้องห้าม

อวิชชา และ อุปาทาน คือทำความรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็นให้มีขึ้นในดวงจิต (สมอง) แล้วดับความยึดมั่นถือมั่นอันเป็นความคิดความเห็นที่ผิดเสียให้สิ้นในขั้นแรก และดับความยึดมั่นทั้งสิ้นเสียในที่สุด ถ้าสามารถทำได้ดังนี้เมื่อใด หากตายไปแล้วก็จะไม่กลับมาเกิดอีกต่อไป คือไม่ตายอีกเลย แต่การจะทำได้ถึงขั้นนี้ย่อมเป็นสิ่งที่ยากมากเหลือเกิน แต่ก็ไม่เหลือวิสัยที่มนุษย์จะกระทำได้ คือยังอยู่ในวิสัยที่เราพอจะทำได้ แม้จะต้องใช้ความพยายามมากสักเพียงใดก็ตาม แต่แม้กระนั้น ก็มีคนทำสำเร็จกันมามากแล้วด้วย และในระหว่างที่พยายามทำนั้นเองก็จะได้ (ความรู้) รู้แน่นอนในเรื่องความตายและการตาย ส่วนเรื่องที่จะเล่าต่อไปนี้แตกต่างไปจากที่กล่าวแล้ว ในข้อที่ว่าไม่ใช่หลักวิชา หากเป็นเรื่องจริงที่เกิดกับตัวผู้เล่าเอง คือผู้เล่าได้เคยตายไปจริง ๆ แล้วกลับฟื้นขึ้นมาใหม่ จึงมาเล่าให้ฟัง

□

ตอนที่ ๑

สัญญาณมรณะ

คนที่ยังมีชีวิตอยู่หรือที่ยังไม่ตาย โดยมากมักจะมีความสงสัยและอยากรู้กันนักว่า คนที่กำลังจะตายนั้นมีความรู้สึกอย่างไร และเมื่อตายแล้วจะเป็นอย่างไร หรือจะไปที่ใด "ทั้งนี้นับว่าเป็นความแปลกประหลาดอย่างหนึ่งของมนุษย์ที่อยากรู้ในสิ่งที่ไม่ควรจะรู้ เช่นเดียวกับที่ทุกคนต้องการรู้กาลอนาคตของตน ถึงกับเที่ยวไปหาหมอดู หรือมีการทรงเจ้าเข้าผีเพื่อขอให้ช่วยทำนายทายทักถึงความเป็นไปในภายภาคหน้าของตนว่ายากดีมีจน จะรุ่งโรจน์โดดเด่น หรือจะประสบความพิบัติล่มจมอย่างไร เรื่องความตายนี้ก็เหมือนกัน เป็นเรื่องที่ลึกลับและปกปิดซ่อนเร้นจนเกินกว่าที่เราจะเที่ยวเสาะแสวงหาความรู้ในทางนี้มาศึกษาเล่าเรียนกันได้ ทั้งนี้เพราะอะไร ถ้าจะตอบให้ฟังง่าย ๆ พอจะได้ความว่า "ผู้ที่ต้องการรู้เพราะยังไม่เคยตาย ส่วนคนที่ตายไปแล้ว ก็มักจะไม่ยอมกลับมาเล่าให้ฟังถึงแม้จะเรียกร้องให้มาเล่าสู่กันฟังสักเท่าใด หรือจะจุดธูปจุดเทียนบอกกล่าวสักกี่ร้อยกี่พันเล่ม พวกญาติพี่น้องและเพื่อนฝูงมิตรสหายที่พากันตายไปมากมายแล้วก็ไม่ยอมทำตามคำขอร้อง คือไม่กลับมาเล่าให้เราได้ฟังกันไว้พอเป็นความรู้ประดับสติปัญญาได้บ้างเลย" ถ้าเช่นนั้น เราจะรู้เรื่องราวที่เกี่ยวกับความตายได้อย่างไร คำถามข้อนี้ หากจะตอบแบบกวนโทสะก็พอจะตอบได้ว่า มีทางเดียวเท่านั้น คือลองตายดู แต่ใครเล่าจะกล้า

ลองต่อความตาย เพราะถ้าลองตายแล้วเกิดตายจริง ๆ ขึ้นมา การจะหาความรู้ในเรื่องนี้ก็ต้องประสบกาลอวสานเสียก่อนที่จะได้รู้จริง การที่ข้าพเจ้าพูดเช่นนี้ ไม่ใช่จะเป็นการพูดเล่นลิ้น หรือเอากำปั้นตีดิน ซึ่งไม่มีวันผิด เพราะไม่รู้เรื่องอะไร หรือโรคอะไร ถ้าไม่เคยคิดเคยเป็นกับตนเองแล้ว ถึงใครจะบอกเราสักเท่าใด เราก็ไม่เข้าใจอยู่นั่นเองว่า ความทุกข์ทรมานหรือความเจ็บปวดรวดร้าว อันเนื่องจากพิษร้ายของโรคนั้นกำเริบขึ้นถึงขีดสูงสุด จะเป็นมีอาการและความรู้สึกอย่างไร เช่นคนที่ไม่เคยปวดฟัน ย่อมไม่ทราบว่าการปวดฟันนั้นมันมีฤทธิ์พิษสงรุนแรงร้ายกาจสักเพียงไหน คนที่ไม่เคยปวดศีรษะ ก็ไม่ทราบว่าการปวดศีรษะเป็นอย่างไร โดยเฉพาะเมื่อผู้หญิงหรือภรรยาของเราเจ็บท้องจะคลอดบุตร เราผู้ช่วย หรือสามีย่อมไม่รู้เลยว่าความเจ็บปวดรวดร้าวของภรรยาตอนที่จะคลอดบุตรหรือขณะกำลังคลอดบุตรมีความรู้สึกอย่างไร และแน่ละ คงจะได้รับความปวดเจ็บทุกข์ทรมานไม่น้อย ถ้าไม่เช่นนั้นโบราณท่านคงไม่เปรียบเทียบว่าการคลอดลูกเปรียบเหมือนกับออกศึก เพราะสตรีอาจตายเนื่องจากการคลอดบุตรได้เสมอ แหละก็เช่นเดียวกันอีก ถ้าผู้หญิงเขาบอกว่าเขาปวดมดลูก ผู้ชายอาจเข้าใจว่าเหมือนกับพวกผู้ชายปวดท้องในเมื่อตนเป็นบิดเพราะได้ทราบว่า อาการปวดมดลูกนั้น เป็นการปวดถ่วง ๆ และการปวดเนื่องจากโรคบิดก็เป็นการถ่วง ๆ เหมือนกัน ส่วนจะปวดอย่างไรมากน้อยเพียงใด หรือมีอาการปวดอย่างอื่นใดเข้ามาแทรกอีกบ้าง พวกผู้ชายไม่มีทางที่จะรู้ได้ เพราะอะไร เพราะพวกผู้ชายไม่มีมดลูกจะให้

ปวดนั้นเอง ส่วนการปวดท้องจะคลอดบุตรนั้นเล่าก็เช่นกัน พวกผู้ชายอาจจะคิดว่าคงจะปวดเหมือนตอนที่ตนปวดท้องจะไปถ่ายทุกข์ ทั้งนี้เพราะผู้ชายไม่เคยมีท้อง (มีครรภ์) เราไม่เคยออกลูก นอกจากเคยถ่ายทุกข์เหล่านี้ คือข้อเปรียบเทียบ ซึ่งก็เป็นเช่นเดียวกับความตาย คงไม่มีโอกาสที่จะรู้ได้เลยว่า "การตายนั้น เขาตายกันอย่างไร และเมื่อตายแล้วจะเป็นอย่างไรต่อไป"

ในฐานะที่ข้าพเจ้าเป็นผู้เคยตายมาแล้ว และตายอย่างแท้จริง แต่ไม่ตายไปเลย เมื่อได้ตายไปแล้วหลายชั่วโมงก็กลับฟื้นขึ้นมาอีกในระหว่างศพคนอื่น ๆ ที่นอนตายอยู่ข้างเคียงกันนับเป็นสิบ ๆ จึงมีโอกาสมาเล่าให้ท่านที่ยังไม่เคยตายฟังกันไว้บ้างพอเป็นเครื่องประดับความรู้ เข้าทำนองรู้ไว้ใช่ว่า ใส่บ่าแบกหาม การตายของข้าพเจ้าเป็นการตายจริง ๆ แต่ตายไม่ตลอด ซึ่งลักษณะเช่นนี้ มักจะเรียกกันว่าสลบ ซึ่งข้าพเจ้าไม่เรียกเช่นนั้น เพราะอะไรขอให้ท่านฟังต่อไป

เรื่องนี้เกิดขึ้นเมื่อวันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๔๘๕ ขณะนั้นข้าพเจ้าอยู่ที่เมืองพยาก (เพียก) ในรัฐฉานใต้ (แคว้นเชียงตุง) เมื่อเอ่ยถึงเมืองพยากแล้ว ทุกคนที่เคยไปประสบพบเห็นและได้พักอยู่ ในสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา (มหาสงครามโลกครั้งที่ ๒) ย่อมจะหลับตานึกถึงภาพอันทุรกันดาร และสภาพความอดอยากอันน่าทุเรศสมเพชเวทนาได้เป็นอย่างดี และที่เมืองพยากเต็มไปด้วยความอดอยาก ความเจ็บไข้ได้ป่วย ความทารุณของธรรมชาติและความทารุณอื่น ๆ ร้อยแปดพันประการ ความ

ทารุณร้ายกาจอันมากมายมหาศาลจนสุดที่จะนำมาพรรณนาให้หมดสิ้นได้นี้ ได้คร่าเอาชีวิตของคนไทยในสนามรบครั้งนั้นไปเสียมากต่อมาก รวมทั้งเพื่อน ๆ ของข้าพเจ้าด้วยหลายคน แม้ตัวข้าพเจ้าเองก็เกือบต้องเอาชีวิตไปทิ้งเสียที่เมืองพยาก ๓ ครั้ง หากแต่ได้องค์พระแก้วมรกตช่วยคุ้มครองอภิบาลรักษาไว้ จึงมีโอกาสรอดมาเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ให้ท่านฟังได้ เรื่องที่จะเล่าต่อไปนี้เป็นเรื่องหนึ่งในหลายสิบเรื่องที่ข้าพเจ้าได้ประสบมาด้วยตัวของข้าพเจ้าเองในเมื่อข้าพเจ้าได้ตายไปแล้วและกลับฟื้นขึ้นมาใหม่

ข้าพเจ้ายังจำเหตุการณ์ในวันที่ ๑๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๕ อันเป็นวันที่ข้าพเจ้าได้ถูกความตายมาเรียกร้องอย่างรุนแรง ซึ่งไม่เคยปรากฏมีมาก่อนเลยในชีวิตได้ดี ทั้งเป็นวันที่ข้าพเจ้าได้ต่อสู้กับความตายจนสุดกำลัง แต่ในที่สุด ข้าพเจ้าก็ต้องยอมพ่ายแพ้กับท่านพระยามัจจุราชผู้ทรงอำนาจเหนือชีวิตอย่างราบคาบ เรื่องมีอยู่ว่า ข้าพเจ้าล้มป่วยมาประมาณ ๗ วันแล้ว ด้วยโรคไข้จับสั่นอย่างแรง (มาเลเรีย) ชนิดจับแล้วไม่สั่นเลยแต่หนาวเหมือนกับถูกนำเข้าไปแช่จนตัวเป็นน้ำแข็งอยู่ในห้องเย็น ความหนาวเหน็บแล่นเข้าจับขั้วหัวใจจนรู้สึกเหมือนหัวใจจะแข็งและไม่ทำงานแม้จะเอาผ้าห่มหนา ๆ ขนาดผ้าขนสัตว์อย่างดี และผ้านวมมาทับลงไปสักกี่สิบผืนจนหายใจแทบไม่ออก เพราะความหนักก็ยังไม่หายหนาว แม้จะดื่มน้ำร้อน ๆ ขนาดคนธรรมดาดื่มไม่ได้ก็ไม่อาจบรรเทาความหนาวลงไปได้ (ด้วยความหนาวเหมือนอยู่ในเมืองนรกเช่นนี้เอง พวกชาวพื้นเมืองจึงเรียกความไข้ชนิดนี้ว่า ความไข้ความหนาว โอมันช่างเป็นความหนาวที่

แสนจะน่ากลัวและสยดสยองอะไรเช่นนั้น) ข้าพเจ้าเคยเป็นไข้มาหลายชนิดแล้ว ยังไม่เคยรู้สึกหนาวเหมือนไข้มาเลเรีย ชนิดที่เป็นที่เมืองพยากนี้เลย พอเวลาประมาณ ๑๖.๐๐ น. ข้าพเจ้าก็รู้สึกว่าอาการไข้ของข้าพเจ้าถีบตัวขึ้นสูงมาก เพราะในระหว่างตั้งแต่ ๑๑.๐๐ น. มาแล้ว ความปวดศีรษะกับความหนาวที่เริ่มเข้าสิงอยู่ในร่างกายของข้าพเจ้ามันทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นทุกที ความรู้สึกอื่น ๆ ตลอดจนสติสัมปชัญญะของข้าพเจ้าก็ชักจะลดน้อยถอยลง กำลังวังชาก็ค่อย ๆ สิ้นไป เหมือนถูกสูบเอาออกไปเสียจากร่างกาย อาการแห่งความทรุดโทรมทั้งทางจิตใจและร่างกายปรากฏให้เห็นชัดขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งข้าพเจ้ารู้สึกว่า จะไม่สามารถต่อสู้กับความไข้อีกต่อไปได้แล้ว ข้าพเจ้าจึงบอกกับทหารประจำตัวของข้าพเจ้า พล ฯ มา ซึ่งไม่ค่อยจะสบายอยู่เหมือนกัน ให้ไปตามบรรดานายสิบกับหัวหน้าสถานีวิทยุและโทรศัพท์ทั้งหมด ในความบังคับบัญชาของข้าพเจ้าซึ่งเฉพาะหัวหน้าเท่านั้นมีอยู่ประมาณ ๑๐ นายมาพบกับข้าพเจ้า และสั่งให้นายสิบคนหนึ่งไปตามหมอมาฉีดยาให้ (การไปตามครั้งนี้ จำได้ว่าเป็นครั้งที่ ๕ เพราะให้ไปตามครั้งไร ก็ได้รับคำตอบว่าหมอไม่ว่าง ๆ มาไม่ได้คนไข้มาก ต้องให้ข้าพเจ้าไปหาหมอ ไม่ใช่ให้หมอมาหาข้าพเจ้า) การไปตามครั้งนี้ ข้าพเจ้าได้สั่งนายสิบผู้นั้นไปว่า ข้าพเจ้ารู้ตัวดีว่าคงจะต้องตายภายใน ๒–๓ ชั่วโมงนี้แล้ว ถ้าหมอไม่เชื่อว่าข้าพเจ้าเจ็บหนักจนไม่สามารถจะพาตัวไปหาหมอได้ ข้าพเจ้าก็ต้องยอมตาย เพราะไม่ได้รับการเยียวยารักษา เมื่อสั่งนายสิบไปตามหมอแล้ว ก็พอดีคนในบังคับบัญชา

ของข้าพเจ้ามาพร้อมกันขณะนั้น ข้าพเจ้ายังพอมีสติดี และมีกำลังพอจะพูดจาสั่งงานได้อยู่บ้าง จึงสั่งการทุกอย่าง เสร็จแล้วในตอนท้ายข้าพเจ้าได้สั่งว่า เมื่อข้าพเจ้าตายแล้วให้ *ส.ท. ล้วน ฯ นายสิบผู้มีอาวุโสสูงที่สุดเป็นผู้บังคับบัญชาแทนข้าพเจ้าชั่วคราว แล้วรีบรายงานให้ ผบ. พัน. ส. พล ๓ ที่เชียงตุงทราบโดยเร็ว เพื่อจะได้ส่งนายทหารมาเป็นผู้บังคับศูนย์การสื่อสารที่พยากแทนข้าพเจ้า ต่อจากนั้นความรู้สึกของข้าพเจ้าก็ค่อย ๆ หมดไป ความปวดศีรษะและความเจ็บปวดรวดร้าวได้แล่นไปทั่วสรรพางค์กาย มันช่างเจ็บไปหมดทุกเส้นขน เหมือนถูกทิ่มแทงด้วยเข็มนับหมื่นแสนเล่ม ศีรษะก็ปวด เสมือนมันจะระเบิดออกเป็นเสี่ยง ๆ ส่วนหัวใจก็ค่อย ๆ อ่อนลง ๆ ความรู้สึกในตอนนี้คล้ายกับเราดึงก้อนตังเมออกจากกัน เส้นตังเมค่อย ๆ เล็กลง ๆ ทุกที ในระหว่างนั้นก็เกิดมีเสียง (เข้าใจว่าสัญญามรณะ) มากระซิบถามที่หูว่า "จะอยู่หรือจะไป จะไปหรือยัง" ถามอยู่เช่นนี้จนกระทั่งไม่มีได้ยินเสียงอื่นใดทั้งหมด เสียงนั้นดูใกล้เข้ามา ใกล้เข้ามา ทั้งได้ยินดังขึ้นดังขึ้นและดังขึ้นทุกทีจนกลบเสียงอื่น ๆ หมด ความดังของเสียงที่ถามนั้นราวกับจะทำให้แก้วหูแตกหรือระเบิดจนหูอื้อหมด ความเจ็บปวดรวดร้าวก็เร่งเร้าทวีขึ้น ความรู้สึกที่ว่าเหมือนดึงก้อนตังเมนนเล่า เส้นตังเมก็ค่อย ๆ เล็กลง ๆ เส้นตังเมยิ่งเล็กลงเท่าใดความตายก็คืบใกล้เข้ามาเพียงนั้น ต่อเสียงถามนั้นเล่า เนื่องจากข้าพเจ้ายังห่วงงานในหน้าที่อยู่ จึง

***ส.ท. ล้วนผู้นี้ ต่อมาได้เป็น ร.ท. ล้วน และตายด้วยอุบัติรถจี๊ปชนรถลากไม้ซุง*

ตอบไปว่า "อยู่ ๆ ๆ ไม่ไป ๆ ๆ" เสียงถามยิ่งดังขึ้น เสียงตอบของข้าพเจ้าก็ยิ่งแผ่วเบาลง จนในที่สุดเกิดความรู้สึกอึดอัดหายใจไม่ใคร่ออก และดูเหมือนมีก้อนหินหนัก ๆ ใหญ่ ๆ มาทับบนอก เรี่ยวแรงก็สิ้นไป อย่าว่าแต่จะยกมือขึ้นได้เลย แม้แต่ปากก็อ้าไม่ขึ้น แรงจะพูดก็ไม่มี หมดแล้ว สิ้นแล้วทุกอย่าง ยังเหลืออยู่ก็แต่สติ ความแข็งแกร่งของจิตใจเท่านั้น ความเจ็บปวดก็ทวีขึ้นสูงสุด จนกระทั่งคำตอบของข้าพเจ้าคำสุดท้ายก็คือ "อยู่ ยังไม่ไป" ครั้นแล้วก็รู้สึกเหมือนว่าเส้นตึงเมที่ถูกดึง ยืดออกจนเหลือเล็กกว่าเส้นผมก็ขาดผุ่ยลง ความรู้สึกอีกอย่างหนึ่งที่มีอยู่ในขณะนั้นคือเหมือนกับดวงเทียนที่ขาดไขมัน และมีแสงริบหรี่อยู่นั้นได้ดับวูบลง ความมืดเข้ามาแทนที่ แต่น่าประหลาดที่ความรู้สึกเจ็บปวดรวดร้าวพลันหายไปหมดสิ้นราวกับหยิบทิ้ง รู้สึกตัวเบาหวิวและลอยละลิ่วปลิวไปในอากาศ กลับกลายเป็นความสบายอย่างประหลาด ปราศจากความทุกข์ทรมานด้วยความเจ็บปวด หิวโหยอ่อนเปลี้ยเพลียแรง และความวิตกกังวลใด ๆ ทั้งสิ้น ร่างกายก็กลับรู้สึกแข็งแรงกระปรี้กระเปร่า อิ่มเอิบเสมือนกับคนดี ๆ ที่แข็งแรงไม่ได้มีการเจ็บไข้ได้ป่วยแต่อย่างใด จะไปทางไหนมาทางไหนดูไปมาได้รวดเร็ว และข้อสำคัญรู้สึกว่าไม่ได้เดินเลย พอนึกจะไปร่างกายก็ลอยไปเองทันที □

ตอนที่ ๒

มัจจุราชมารับ

ทุกสิ่งทุกอย่างเกิดขึ้นโดยรวดเร็วจนจับต้นชนปลายไม่ถูก มันช่างรวดเร็วเสียจน ข้าพเจ้าไม่ทราบเลยทั้งไม่เข้าใจด้วยว่าอะไรเป็นเหตุให้สภาพการณ์เปลี่ยนแปลงไปอย่างฉับพลันกระทันหันเช่นนั้น โดยที่ข้าพเจ้ายังมีความรู้สึกต่อเนื่องกันอยู่ตลอดเวลา (ความมีสติ) ทำให้ข้าพเจ้าระลึกได้ว่า เมื่อก่อนหน้านี้สักครู่หนึ่งชั่วพริบตาเดียวเท่านั้น ข้าพเจ้ากำลังเจ็บหนัก ข้าพเจ้าถูกความไข้ทรมานอย่างรุนแรง และพระยามัจจุราชกำลังเรียกร้องคุกคาม จะเอาชีวิตข้าพเจ้าอยู่อย่างเหี้ยมโหดโดยปราศจากความเมตตาปรานีไม่มีการให้เวลาได้เตรียมตัวนึกถึงผู้ใดทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นญาติพี่น้องเพื่อนฝูง หรือคนรักและผู้มีพระคุณแม้จะนึกถึงพระก็ไม่ทันจะได้นึก คงมีอยู่อย่างเดียวคือ การโต้เถียงกันอย่างรุนแรงกับเสียงที่ดังก้องมาจากที่อันแสนไกลโพ้นจนแก้วหูแทบจะแตกระหว่างการอยู่กับการไป แต่มาบัดนี้เพียงชั่วระยะไม่นานเท่าใดเหตุไฉนจึงกลับเป็นผู้อยู่ในสภาพอันแสนสุขสบายเช่นนั้น หรือว่าเราตายเสียแล้ว แต่ความรู้สึกก็ยังเถียงอยู่ว่าเรายังอยู่ เรายังไม่ไป เรายังไม่ตาย เพราะงานของเรายังไม่เสร็จ เรายังมีภารกิจที่จะต้องทำตามหน้าที่ที่ได้รับมอบอยู่ต่อไป แต่โดยที่เราต้องตกอยู่ในความมืด (เพราะขณะที่ความรู้สึกครั้งสุดท้ายจะขาดสิ้นลง ข้าพเจ้าลืมตาขึ้นดูโลกเป็นครั้งสุดท้ายปรากฏว่า ตะวันตกดินและเริ่มมืดสนิทแล้ว) มองอะไร

ไม่เห็น ทำให้รู้สึกฉิวพวกทหารที่อยู่ด้วย ว่ามืดแล้วทำไมจึงยังไม่จุดตะเกียงได้ เพราะจิตใจมัวไปนึกถึงเหตุการณ์อันประหลาดที่ผ่านมาหยก ๆ นี้เอง ครั้นแล้วจึงถามตัวเองอีกว่า ถ้ายังไม่ตายคงนอนหลับฝันไปกระมัง แต่เจ้าความรู้สึกที่ยังมีอยู่ก็ตอบให้ทราบว่า "เปล่า, ไม่ได้หลับ และไม่ได้ฝัน" เอ.... ถ้าเช่นนั้นอะไรเล่าที่กำลังเผชิญหน้าเราอยู่ในขณะนี้ ในเมื่อตายก็ไม่ใช่ ฝันก็ไม่ใช่ ถ้าเช่นนั้นมันคงจะต้องมีอะไรเกิดขึ้นกับเราสักอย่างหนึ่งและที่น่าแปลกที่สุดก็คือ ร่างกายเกิดมีการเคลื่อนที่ได้โดยรวดเร็วอย่างประหลาดขึ้นมาในขณะนั้น เช่น พอนึกจะไปไหนก็ลอยละลิ่วไปทันที นี่แหละที่ยังคงงุนงงสงสัยอยู่มากว่าเป็นเพราะเหตุใด แต่ความรู้สึกในขณะนั้นบอกว่าเราตายแล้วอย่างแน่นอน

ต่อมาอีกสักครู่หนึ่ง ความมืดก็ค่อย ๆ จางหายไป กลายเป็นความสว่างสลัว ๆ คล้ายตอนที่เรียกว่ามีแสงเงินแสงทองจับท้องฟ้า คืนตอนรุ่งอรุณ หรือตอนโพล้เพล้ใกล้จะค่ำสนธยา ทั้งนี้จะเป็นด้วยเกิดจากความเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติ หรือจะเป็นเพราะสายตาของข้าพเจ้าค่อยชินกับความมืดขึ้นบ้างก็บอกไม่ถูก แต่พอรู้สึกว่ามีแสงสว่างราง ๆ พลันก็มองเห็นภาพผู้คนมากมายเดินไปมาอยู่ขวักไขว่ไปหมด ซึ่งล้วนแต่เป็นคนแปลกหน้าทั้งสิ้น ข้าพเจ้าไม่เคยรู้จักมาก่อนเลยส่วนมากเป็นพวกเงี้ยวหรือพวกไทยใหญ่ชาวพื้นเมือง ทั้งหญิงชาย เด็กผู้ใหญ่ พูดกันพอรู้เรื่องบ้าง แต่เมื่อเวลาเขาพูดกันเองเราฟังไม่รู้เรื่องเลย คนเหล่านั้นพากันมามองดูข้าพเจ้าด้วยความแปลกใจ แต่ก็ไม่พูดว่ากระไร ดู ๆ แล้วก็ผ่าน

เลยไปในขณะที่ข้าพเจ้ากำลังงงงันต่อเหตุการณ์ประหลาดเฉพาะหน้าอยู่นั้น ก็ได้ยินเสียงคนเรียกชื่ออยู่ข้างหลัง พอข้าพเจ้าหันไปดูก็พบชายคนหนึ่ง แต่งกายเรียบร้อยลักษณะท่าทางภูมิฐานดูเป็นคนมีตำแหน่งหน้าที่ใหญ่โตมิใช่น้อย (ตอนนี้ข้าพเจ้าสงสัยมาก เพราะชื่อที่เขาเรียกนั้น ไม่ใช่ชื่อของข้าพเจ้า เป็นชื่อฟังดูคล้าย ๆ กับ นารท ๆ อะไรนี่แหละ แต่ในความรู้สึกบอกว่าเขาเรียกข้าพเจ้า) เมื่อมองเห็นกันชัดเขาก็แสดงความเคารพ และทักทายข้าพเจ้าเหมือนกับรู้จักคุ้นเคยกันมานาน ทำเอาข้าพเจ้าเกิดความงงงวย (ฉงนสนเท่ห์) เป็นอันมาก พยายามนึกอยู่นานว่าเคยรู้จัก หรือพบเห็นชายคนนี้มาก่อนที่ไหนบ้างหรือเปล่าก็นึกไม่ออก ครั้นจะถามก็กลัวจะเสียมารยาทจึงพูดจา เออ ออ ห่อหมกกับเขาไปตามเรื่อง เมื่อเราทักทายปราศรัยกันพอหอมปากหอมคอแล้ว เขาก็ขอโทษที่ทำให้ข้าพเจ้าต้องมาคอยอยู่นาน เพราะเขามัวติดราชการที่ท่านพ่อทรงรับสั่งใช้เขาอยู่ ส่วนการที่เขาต้องมารับก็เนื่องได้รับพระราชโองการ ว่าท่านพ่อของข้าพเจ้ามีพระราชประสงค์อยากพบ จึงให้เขามารับ และสั่งให้เขาพาไปเฝ้าเพราะรู้ว่า ข้าพเจ้าคงไปไม่ถูก ข้าพเจ้าเองก็สงสัยเหลือเกิน ว่าท่านพ่อองค์ไดที่ไหนหนอที่ต้องการจะพบเรา หรือจะเป็นคุณพ่อของข้าพเจ้าที่ท่านถึงแก่กรรมไปนานแล้วประมาณ ๒๐ ปีเศษ ขณะที่กำลังนึกอยู่ท่านผู้นั้นก็พูดออกมาเหมือนรู้ความคิดในใจของข้าพเจ้า ว่าไม่ใช่คุณพ่อของข้าพเจ้าแท้ ๆ ดอก เพราะคุณพ่อแท้ ๆ ของข้าพเจ้านั้นได้ไปจุติแล้ว ข้าพเจ้าก็มานึกอีกว่าถ้าเช่นนั้นคงจะเป็นท่านพ่อพระแก้วมรกตของข้าพเจ้า เขาก็

พอดีพูดออกมาเหมือนรู้ความคิดนึกของข้าพเจ้าอีกว่า ไม่ใช่ท่านพระแก้วมรกตเช่นกัน เพราะท่านพระแก้วมรกตเทพบุตรนั้น ท่านคอยติดตามช่วยดูแลปกปักรักษาข้าพเจ้าอยู่ตลอดเวลา เอ! ถ้าเช่นนั้นจะมีท่านพ่อที่ไหนอีก หรืออาจเป็นจ้าวพ่ออะไรก็ได้ละกระมัง แต่พอข้าพเจ้าจะถามเขาก็พูดว่า ขอให้ข้าพเจ้าเก็บความสงสัยไว้ก่อน เมื่อไปถึงที่เฝ้าแล้วจะรู้เองเพราะเขาไม่สามารถจะบอกได้ เขาถามข้าพเจ้าว่าพร้อมที่จะเดินทางไปหรือยัง ข้าพเจ้าตอบว่าพร้อมแล้ว เขาพูดว่า ถ้าพร้อมแล้วเราก็ควรจะไปได้ และเราก็พากันเดินทางไป เขาออกนำข้าพเจ้าลอยไปโดยเร็วสักครู่หนึ่งก็ถึงกำแพงสูงใหญ่สีขาวคล้ำ ๆ บอกไม่ถูกว่าเป็นสีอะไร เพราะมองดูมืด ๆ มัว ๆ ชอบกลอยู่ เขาพาข้าพเจ้าไปที่ประตูเหล็กใหญ่สีดำ แล้วเคาะประตูด้วยฆ้อนเหล็กที่แขวนอยู่ใกล้ ๆ ประตูนั้นขึ้น ๓ ครั้ง ต่อมาสักประเดี๋ยวหนึ่งก็เห็นผู้ชายรูปร่างใหญ่โต ๒ คน ผิวกายสีดำ หน้าตาเคร่งเครียดน่ากลัว ในมือถือหอกใบพายด้ามเหล็กใบหอกโตสักเท่าฝ่ามือกาง คมขาววับจับตาดูน่าหวาดเสียว เปิดประตูเหล็กออกแล้วทำความเคารพ ด้วยการก้มศีรษะเชิญเรา ๆ พากันเดินเข้าประตูนั้นไปพลาง ข้าพเจ้าก็นึกในใจว่าคนที่มากับเราคงจะเป็นเจ้าหน้าที่ หรือขุนนางชั้นผู้ใหญ่อยู่ในเมืองนี้ เพราะสังเกตดูคนเฝ้าประตู หรือนายทวารแสดงความนอบน้อมมาก เราเดินตรงเข้าไปในสถานที่แห่งหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะคล้าย ๆ ปราสาท หรือพระราชวังที่ใหญ่โตมากอยู่ภายในกำแพงสีขาวประตูสีทองซึ่งภายในกำแพงมีผู้คนมากมาย สังเกตดูว่าคนเหล่านั้น ล้วนมีรูปร่าง

ใหญ่โต หน้าตาดุและเคร่งขรึมเอาจริงเอาจัง บ้างก็แต่งกายด้วยเครื่องแบบทหารโบราณ บ้างก็แต่งกายอย่างพลเรือน บางคนก็นั่งอยู่กับโต๊ะ บางคนก็ยืนคล้ายอยู่ยาม รักษาการณ์บางคนก็เดินถือแผ่นกระดาษขาวบ้างสีเทาหรือสีคล้ำ ๆ บ้างก็เดินจากโต๊ะนี้ไปโต๊ะโน้น รู้สึกว่าต่างคนต่างก็มีงานทำกันเต็มมือชุลมุนไปหมด อากาศในท้องพระโรงของปราสาทนั้นแม้จะไม่สว่างมากแต่ก็ไม่มืดนัก เรามองเข้าไปเห็นแท่นหินอ่อนใหญ่สีดำขัดเป็นมันตั้งขวางอยู่ บนแท่นหินมีโต๊ะเก้าอี้สีทอง หรือดูเหมือนจะทำด้วยทองคำ มีลวดลายสลักเสลาเป็นรูปสิงห์ หรือราชสีห์ขนาดใหญ่อยู่ในท่านั่งเหนือพนักเก้าอี้สีทอง เบื้องหลังแท่นหินสีดำ และเก้าอี้สีทองนั้นกั้นไว้ด้วยม่านกำมะหยี่สีเลือดนก เมื่อมองไปดูตามข้างฝาของท้องพระโรงเห็นประดับไว้ด้วยเครื่องศาสตราอาวุธมากมายหลายร้อยชนิด ทั้งของสมัยโบราณ และสมัยปัจจุบัน ส่วนบนเพดานก็มีลวดลายแกะสลักแสดงภาพของสถานที่ และบุคคลที่กำลังถูกทรมานด้วยเครื่องประหารต่าง ๆ อย่างน่าสยดสยอง แม้กระทั่งถูกสัตว์ร้าย และอสรพิษต่าง ๆ ขบกัดทำให้ดูน่าหวาดเสียว สังเกตดูใบหน้าของผู้ถูกทรมานบิดเบี้ยวบูดบึ้งด้วยความเจ็บปวด และบางคนก็แสดงความหวาดกลัวอย่างสุดขีด ตาเหลือกปากแบะลิ้นห้อย เป็นการแสดงออกซึ่งความตกใจ สุดขีด และเจ็บปวดรวดร้าวอย่างแสนสาหัส........ ฯ ล ฯ ล้วนเป็น ...ที่น่ากลัวทั้งสิ้น แต่ก็ดูเพลินดีไม่เบื่อ โต๊ะทำงานที่ตั้งอยู่สองฟากทางเดินในท้องพระโรงใหญ่นั้น ข้างขวาสีแดง ข้างซ้ายสีเขียว □

ตอนที่ ๓

ข้าพเจ้าเข้าเฝ้าพญายม

ขณะที่ข้าพเจ้ากำลังแหงนดูภาพต่าง ๆ อยู่ด้วยความสนใจ พลันหูก็ได้ยินเสียงประกาศดัง ๆ สามครั้งว่า "พระยมราชาผู้ทรงความยุติธรรมเสด็จออกว่าราชการแล้ว" เมื่อสิ้นเสียงประกาศ พระวิสูตรสีเลือดก็เผยออกทันใดก็มองเห็นพระราชาองค์หนึ่งมีพระวรกายสูงใหญ่ พระพักตร์แม้จะไม่ดุร้ายแต่ก็เคร่งขรึมน่าเกรงขาม มีผิวกายค่อนข้างคล้ำ ทรงเครื่องอย่างกษัตริย์โบราณ พื้นสีม่วงยกทองเป็นดอกทานตะวันงดงาม บนพระเศียรทรงมงกุฎพื้นดำประดับลวดลายทองคำเหลืองอร่าม ส่วนทางด้านพระนลาฏมีนิลเม็ดใหญ่ล้อมเพชรติดอยู่บนแผ่นอุณาโลมทองคำงดงามมากพระหัตถ์ขวาทรงคธาทองคำ หัวคธาเป็นรูปพญานาคราชเจ็ดเศียร ดวงตาทำด้วยทับทิมสีแดงสดเป็นประกายแวววาว พระหัตถ์ซ้ายทรงเชือกบาศก์สีทอง มีข้าราชบริพารยืนเรียงแถวอยู่ทางด้านหลัง สะพรั่งพร้อมทั้งมหาราชองครักษ์ และเลขานุการที่เป็นพลเรือนแต่ละคนล้วนแต่งกายงดงามมีเครื่องประดับเป็นดวงตราติดและห้อยอยู่ตามอกและคอพอน่าดู เมื่อพระยมราชาเสด็จออกแล้วบรรดาข้าราชการของพระองค์ในท้องพระโรงต่างก็พากันลุกขึ้น ถวายคำนับพร้อมกับข้าพเจ้า และผู้ที่นำข้าพเจ้ามาก็ถวายคำนับด้วยและกล่าวคำถวายพระพรขึ้นว่า "ขอให้พระองค์ (ยมราช ธัมมิก-

ราชา) ผู้ทรงพระมหากรุณาธิคุณจงทรงพระเจริญ" พระองค์จึงทรงตอบว่า "เราขออวยพรให้ทุกท่านจงทรงไว้ซึ่งความยุติธรรม, อำนาจ และจงเจริญเช่นเดียวกัน" เมื่อทรงมีพระราชดำรัสตอบแล้วจึงทรงดำเนินมาประทับลงบนพระเก้าอี้ใหญ่สีทอง ประดับด้วยพระยาราชสีห์นั้น เมื่อประทับเรียบร้อยและบรรดาพนักงานชาวที่ประโคมแตรสังข์และตั้งเครื่องต่าง ๆ เสร็จ พระยาราชาจึงทรงทอดพระเนตรมาที่ข้าพเจ้าและท่านผู้นำทางของข้าพเจ้าพลางรับสั่งด้วยพระสุรเสียงที่ทรงอำนาจ ก้องกังวานไปทั่วท้องพระโรง (ไม่ใช่ตะโกน) ถามขึ้นว่า "ท่านมัจจุราชท่านไปรับลูกเรามาหรือยัง" ข้าพเจ้าเองก็ตกตะลึงเมื่อทราบว่า ข้าพเจ้าได้มายืนเฝ้าอยู่เฉพาะพระพักตร์ของพระยายมราชา ธัมมิกราช ผู้ทรงไว้ซึ่งอำนาจและความเป็นธรรมอยู่เหนือดวงวิญญาณของสัตว์ทั้งปวง และยิ่งกว่านั้นอีกก็คือ ผู้ที่ไปพาตัวข้าพเจ้ามา ซึ่งบัดนี้ข้าพเจ้ามองดูที่ตัวของท่านผู้นั้นกลับเห็นว่าทรงเครื่องใหม่พื้นสีดำปักดิ้นทองทั้งตัว มีสนับเพลาเชิงงอนงดงามอร่าม แต่บนเศียรนั้นทรงมงกุฎสีแดงประดับไปด้วยลวดลายทอง และตรงพระนลาฏมีทับทิมเม็ดใหญ่ล้อมเพชรติดอยู่ตรงกลางแผ่นทองคำอุณาโลม และมีลักษณะน่าเกรงขาม ซึ่งที่แท้จริงก็ไม่ใช่อื่นไกลคือ องค์พระยามัจจุราชนั่นเอง

เมื่อได้ยินพระยมราชรับสั่งถามเช่นนั้น พระมัจจุราชจึงทูลตอบว่า "ได้ไปรับและนำตัวมาเฝ้าแล้วและกำลังยืนคอยรับพระกระแสรับสั่งอยู่ ณ บัดนี้" เมื่อได้ยินดังนั้น พระยมราชจึงรับสั่งว่า "พาตัวลูกเราเข้ามานี่" พระมัจจุราชจึงนำข้าพเจ้าเข้าไปยืนอยู่หน้าพระแท่นศิลาสีดำเป็นมันนั้นแล้ว

ข้าพเจ้าก็ก้มลงถวายคำนับองค์ธัมมิกราชยมราช มีพระดำรัสสั่งให้พระมัจจุราชประทับข้างพระเก้าอี้ของพระองค์ ซึ่งมีเก้าอี้ทองคำพื้นแดงลายทองสลักเป็นรูปพระยาพยัคฆ์ในท่ากำลังตะครุบเหยื่อเป็นภักษาหารอยู่ทางขวาของพระองค์ ส่วนข้าพเจ้านั้นได้รับพระมหากรุณาธิคุณให้เข้าไปยืนอยู่ข้างพระเก้าอี้ทางด้านซ้าย เมื่อข้าพเจ้าถวายบังคมแล้วยืนนิ่งอยู่ด้วยไม่รู้จะพูดอย่างไรถูก จะว่ากลัวก็ไม่ใช่กล้าก็ไม่เชิง แต่จิตใจเต็มไปด้วยความฉงนสนเท่ห์ และงุนงงต่อเหตุการณ์ที่ผ่านมาอย่างบอกไม่ถูก แต่เมื่อได้ยินพระกระแสรับสั่งถามว่า "ลูกพ่อ เจ้ารู้สึกเป็นอย่างไรบ้าง" นั่นแหละจึงได้สติกราบทูลตอบว่า "เป็นความรู้สึกที่ประหลาดและตื่นเต้นมากอย่างบอกไม่ถูกพะย่ะค่ะ" ต่อไปนี้ เป็นคำตอบระหว่างข้าพเจ้ากับท่านพ่อยมราชของข้าพเจ้า

พระยม เจ้ารู้สึกกลัวหรือไม่ที่เจ้าเข้ามาในที่นี้

ข้าพเจ้า หามิได้ ไม่กลัวพะย่ะค่ะ

พระยม เจ้ารู้หรือเปล่าว่าเจ้ามาที่ใด และที่นี่คืออะไร

ข้าพเจ้า ไม่ทราบเกล้ามิได้ พะย่ะค่ะ คงทราบเพียงว่าเป็นที่ประทับของพระองค์

พระยม ถ้าไม่รู้พ่อจะบอกให้ ที่นี่เรียกว่า "ยมโลก" เป็นสถานที่แห่งแรกซึ่งดวงวิญญาณของคนที่ตายลงจะต้องถูกนำมาที่นี่ก่อน เพื่อตรวจสอบบัญชีดวงวิญญาณที่จุติ และปฏิสนธิ (ตายและเกิด) และถ้าเจ้าต้องการจะรู้อะไรอีกพ่อจะบอกให้อย่างไม่ปิดบัง ก่อนอื่นพ่อใคร่จะบอก

เจ้าให้ทราบเสียก่อนว่า ทำไมเจ้าถึงต้องมาที่นี่ เพราะอะไรและเหตุใดผู้ที่ไปรับเจ้าจึงต้องเป็นมัจจุราช แทนที่จะเป็นจตุโลกบาลหรือบริวารคนอื่น ๆ ประเดี๋ยวเจ้าจะไม่เข้าใจ จะหาว่าพ่อกลั่นแกล้งทำให้เจ้าลำบากทั้งกายและจิตใจ ที่ต้องทนทุกข์ทรมานต่อความเจ็บปวดอย่างโหดร้ายทารุณ เพราะการที่จะมาถึงยมโลกหรือเทวโลกได้นั้นไม่ใช่ของง่าย ถ้ามิใช่ผู้ที่สำเร็จทางจิตแล้ว ต้องถอดวิญญาณออกมาด้วยการใช้อำนาจบังคับ หรือด้วยชาตาชีวิตสิ้นสุดลงคือความตาย หรือที่เรียกว่าชาตาขาดนั่นเอง

การที่เจ้าต้องมาที่นี่ เนื่องจากความประสงค์ของเทพเจ้าเบื้องบนหรืออาจเรียกว่า ฟ้าดินกำหนดไว้ก็ได้ ส่วนที่ว่ามาทำไมนั้น พ่อตอบได้ว่า มาเพื่อรับทราบเรื่องราวต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องติดต่อถึงกันระหว่างยมโลกกับมนุษย์โลก ซึ่งเจ้าจะได้รู้ได้เห็นด้วยตนเอง ไม่ต้องไปเชื่อใคร และถ้าหากมีใครต้องการรู้ถ้าบอกได้ก็ให้บอกเล่าแก่เขาไป นอกจากบางสิ่งบางอย่างที่ต้องห้ามตามกฎเกณฑ์ของฟ้าดินอันไม่อาจขัดขืนได้ หรือจะเรียกว่า เทวะโองการก็ได้ และเหตุใดจึงต้องให้ท่านมัจจุราชไปรับเจ้ามาด้วยพระองค์เอง เรื่องนี้เป็นเทวบัญชาของเทพชั้นผู้ใหญ่เบื้องบนและเป็นความประสงค์ของพ่อด้วยที่จะให้เกียรติแก่เจ้า และเพื่อมิให้เจ้าต้องตกใจจนเสียสติสัมปชัญญะจนเอาความอะไรไม่ได้ เมื่อเจ้าจำอะไรไม่ได้เลยแม้แต่คำพูด และเหตุการต่าง ๆ ที่เจ้าได้มาพบเห็นมารับรู้ด้วยตนเอง การมาของเจ้าก็จะหาประโยชน์อันใดมิได้ ทั้งจะเป็นความผิดที่ขัดต่อเทวะประสงค์ขององค์เทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ด้วย อันจะพาให้ต้องพลอยได้รับโทษ

และเดือดร้อนไปทั่วกัน ต่อจากนี้ไปพ่อจะเล่าและตอบคำถามที่เจ้าต้องการจะรู้เท่าที่จะควรนำไปเล่าสู่มนุษย์ฟังได้ เพื่อให้ทราบถึงความเป็นไป, การทำงาน และความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันระหว่างสัตว์ทั้งหลายในมนุษยโลก กับดวงวิญญาณของสัตว์ทั้งหลายที่พากันมาสู่ยมโลกนี้ เมื่อเจ้าต้องการอยากรู้อะไรก็ถามได้ แล้วจะได้เอาไปเผยแพร่ให้พวกมนุษย์ที่ในมนุษยโลกรู้ไว้ เพื่อประดับสติปัญญากันทั่ว ๆ ไป แต่ก่อนที่พูดอะไรต่อไปพ่ออนุญาตให้เจ้านั่งข้าง ๆ พ่อนี้ได้ เมื่อทรงรับสั่งเช่นนั้นแล้ว ก็ปรากฏว่ามีเจ้าหน้าที่สองคนยกเก้าอี้ทองคำสลักลวดลายเป็นพญานาค (มังกร) ทอง ตัวใหญ่มาตั้งข้างซ้ายของพระองค์ ข้าพเจ้าจึงถวายบังคมแล้วนั่งลงในเก้าอี้อันอ่อนนุ่มนั้น ต่อไปนี้เป็นการสนทนาโต้ตอบกันระหว่าง ท่านพ่อยมราชกับข้าพเจ้า □

ตอนที่ ๔

เรื่องราวในอดีตชาติ

ข้าพเจ้า พระองค์เป็นถึงพระยมราช หรือ ที่เรียกกันอีกด้านหนึ่งว่า ท้าวธัมมิกราชา (พระผู้ทรงธรรมะ หรือให้ความเป็นธรรมแก่ปวงสัตว์ทั้งหลาย) ใช่หรือไม่ ถ้าใช่พระองค์กับข้าพเจ้ามีความเกี่ยวข้องกันอย่างไร แต่ในอดีตชาติ ?

พระยม เจ้าถามถูกแล้ว พ่อคือยมราชหรือธัมมิกราชส่วนความเกี่ยวข้องระหว่างเรากับเจ้าในอดีตนั้น คือในชาติก่อนที่เจ้าจะจุติลงไปปฏิสนธิในมนุษยโลกนั้น เจ้าเคยเป็นลูกที่พ่อแม่รักมาก แต่เจ้าหนีพ่อ แม่ ไปในขณะที่พ่อติดราชการสำคัญชั่วพริบตาเดียวด้วยความหลงไหลในคำชักชวนของดวงวิญญาณบางดวง ทำให้เจ้าเคลิบเคลิ้มไปชั่วครู่ นึกอยากจะไปเที่ยวเมืองมนุษย์ที่เขาว่าสนุกสนานนัก เจ้าจึงหนีพ่อลงไป ตำแหน่งข้างบนของพ่อคือ "ศรีไชยพร" ผู้มีหน้าที่ดูแลรักษาสัจจธรรมและการสร้างบาปของปวงมนุษย์ สัตว์และ เทพทั้งหลาย ส่วนตำแหน่งในเบื้องล่างคือ "ยมโลก" นี้ เมื่อเจ้าหนีไปแล้วด้วยความเศร้าโศกเสียใจ ทั้งพ่อและแม่เจ้า คือ "พระนางศรีจันทราเทวี" ทำให้พ่อและแม่โกรธเจ้ามากจึงสาปตามลงไป

ให้เจ้าต้องประสบกับความทุกข์ทรมานยากลำบากทั้งกายและใจอย่างแสนสาหัสอยู่ชั่วระยะหนึ่ง เพื่อจะให้เจ้าเกิดความกลัวและเข็ดหลาบ พร้อมกับส่งกรรมที่เจ้าได้ทำไว้ในอดีต แต่ยังบำเพ็ญบารมีใช้หนี้ไม่หมดลงไปให้เจ้าใช้หนี้ต่อไปในเมืองมนุษย์ด้วย ทั้งนี้เพื่อเจ้าจะได้รู้ถึงความทุกข์ยากลำบากต่าง ๆ เวทนา โศกเศร้า อดอยาก ยากจน ตลอดจนการได้รับความทรมานทั้งทางร่างกาย และทางจิตใจ โดยเฉพาะหนี้กรรมเก่าที่เจ้าจะต้องไปใช้ให้หมดสิ้นด้วยตัวของเจ้าเอง ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้หากเจ้าอยู่กับพ่อ เจ้าจะไม่ต้องรับทุกข์ถึงเพียงนั้นเลย เพราะเพียงแต่บำเพ็ญสร้างสมบารมีด้วยความดีแล้วแผ่ส่วนกุศลไป ก็จะเป็นการใช้หนี้กรรมเหล่านั้นให้หมดสิ้นลงได้ แต่ความหลงเข้าใจผิด ในความสุขสนุกสบายของเมืองมนุษย์ จึงเป็นเหตุให้เจ้าจะต้องไปรับความระทมทุกข์อยู่อีกนาน เป็นกาลเวลาอย่างน้อยถึง ๗๘ ปี และถ้าเจ้าสามารถบำเพ็ญกรณียกิจติดตามองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปได้เจ้าก็จะหลุดพ้นจากบ่วงกรรมและคำสาปทั้งมวลภายในอายุ ๕๓ ปี ต่อจากนั้น เจ้าก็จะประสบความสำเร็จในบุญกุศลที่เจ้าปรารถนาตามบารมีที่เจ้าสร้างขึ้น

ข้าพเจ้า การที่จะบำเพ็ญกรณีย์สร้างสมบุญกุศล เพื่อให้หลุดพ้นจากบ่วงกรรม และความบาปทั้งปวงนั้น จะควรทำอย่างไรจึงจะ

เป็นผลเต็มที่รวดเร็วทั้งนี้รวมทั้งมนุษย์คนอื่น ๆ ด้วย

พระยม การบำเพ็ญกรณียกิจ เพื่อให้หลุดพ้นโดยเร็วและได้ผลเต็มที่นั้น ต้องกระทำตามพระพุทธโอวาทของพระบรมศาสดาที่ได้ทรงสั่งสอนไว้มีกิจใหญ่และสำคัญเป็นยอดอยู่ ๓ ประการ คือ

๑. การบริจาคทาน (เสียสละในการให้)

๒. การรักษาศีล (รักษากายวาจาให้เป็นปกติ)

๓. การเจริญภาวนา (การฝึกฝนอบรมจิตใจให้สงบจากกิเลส)

เมื่อปฏิบัติกิจทั้ง ๓ ประการนี้แล้ว ย่อมได้กุศลถ้าจะให้ผลอย่างเต็มที่และโดยรวดเร็วจะต้องแผ่เมตตาจิต และอุทิศส่วนกุศลนี้ไปให้ทั่วถึงทั้งใน ๒๐ ชั้นพรหมโลก, ๖ ชั้นเทวโลก ในมนุษยโลก, มารโลก, ยมโลก, ในอบายภูมิทั้ง ๔ มีนรก, เปรต อสุรกาย, เดรัจฉาน และในหมื่นโลกธาตุ กับอีกแสนจักรวาลพิภพ ทั้งที่เป็นมนุษย์, อมนุษย์, รูปวิญญาณ, อรูปวิญญาณ และสรรพสัตว์ทั้งหลาย ทั้งที่เป็นมิตร และศัตรูตลอดจนเจ้ากรรมนายเวรของตนด้วย และต้องสร้างบารมีด้วยการบริจาคทาน และทำการกุศลช่วยมนุษย์สัตว์ทั้งหลายให้พ้นทุกข์ทุกโอกาส

ข้าพเจ้า การบำเพ็ญกรณียกิจ ๓ ประการ ข้างต้นนั้นคืออย่างไร มีอะไรบ้าง

พระยม การบำเพ็ญบารมีสร้างสมกุศลดังข้างต้นนั้นได้แก่ :-

๑. การบริจาคทาน มีทานภายนอกและทานภายใน รวม ๕ อย่าง

ก. พาหิรกทาน ได้แก่ ทานภายนอกทั้งปวงรวมทั้ง บุตร, ภรรยา (สำหรับผู้หวังเป็นพระพุทธเจ้า)

ข. อัชฌัตติกทาน ได้แก่ ทานภายใน มีร่างกาย อวัยวะทั้งภายนอกและภายในตลอดจนเลือดเนื้อและชีวิตเป็นที่สุด(สำหรับผู้หวังพระโพธิญาณ)

๒. การรักษาศีล มี ศีล ๕, ศีล ๘, ศีล ๑๐, และศีล ๒๒๗

๓. การเจริญภาวนา คือ การทำจิตใจให้สงบสู่อุเบกขาอารมณ์ด้วยพระกัมมัฏฐาน มีสมถะและวิปัสสนา เป็นต้น

ข้าพเจ้า มนุษย์ทั้งหลายคงไม่มีใครทำได้ครบถ้วนเป็นแน่ ถ้าจะทำให้เกิดผลบ้างควรจะทำอย่างไร ?

พระยม ถูกแล้ว ทำทั้งหมดไม่ได้ แต่ก็ควรทำไว้เพราะดีกว่าไม่ทำอะไรเสียเลย มัวแต่สร้างบาป สะสมกิเลส มีความโลภ, ความโกรธ, และความหลง อิจฉา เป็นต้น ฉะนั้น จงเลือกเดินหรือปฏิบัติเป็นกลาง ๆ คือ อย่าให้เคร่งครัดตึงหรือหย่อนยานจนเกินไป จงคิดพิจารณาดูฐานะความเป็นอยู่ของตนว่ามีสภาพอย่างไร ก็ทำให้สมกับอัตภาพของตน ๆ เท่านั้น

ก็พอ เพราะการสร้างกุศลนั้นย่อมประกอบด้วยองค์ ๓ คือ :–

๑. เจตนา จะทำกุศล

๒. เวลา และสถานที่ที่จะทำกุศล

๓. การกระทำซึ่งการกุศลตามเจตนานั้น

เจ้าต้องเข้าใจด้วยว่า เพียงแต่ตั้งใจหรือมีเจตนาจะทำบุญเท่านั้นเจ้าก็ได้กุศลแล้ว แต่ยังเป็นส่วนน้อย ถ้าจะให้ได้ผลเต็มที่ก็ต้องทำให้ครบทั้ง ๓ ประการ เมื่อทำแล้วต้องอุทิศให้ด้วยจึงจะได้กุศลแรง และสูงยิ่งขึ้นอย่างสมบูรณ์ ถ้าสร้างกุศลบารมีแล้ว ไม่อุทิศอนุโมทนาการกุศลนั้นก็ไม่เป็นผลสมบูรณ์

ข้าพเจ้า พระองค์กับพระมัจจุราชมีหน้าที่แตกต่างกันอย่างไร และดวงวิญญาณของสัตว์ทั้งหลายเมื่อออกจากร่างแล้วไปไหน

พระยม พ่อมีหน้าที่ใหญ่ ๆ อยู่ ๔ ประการ คือ :–

๑. คุมบัญชีมนุษย์ และสัตว์ทั้งหลายที่ตาย เกิดเมื่อใด ถึงคราวจะตายก็ส่งชื่อให้ท่านมัจจุราชไปจัดการต่อไป

๒. ดูแลสอดส่องตรวจตรา การกระทำดี ทำชั่วของมนุษย์สัตว์ในโลกทั้งปวง แล้วทำบันทึกไว้ เป็นประวัติ

๓. พิจารณาตัดสิน ให้ความดีความชอบแก่ดวงวิญญาณทั้งปวงที่ได้สร้างสมคุณงามความดี และลงโทษแก่ดวงวิญญาณที่ชั่วช้าสร้างแต่บาปกรรมเป็นอกุศล

๔. ส่งมอบดวงวิญญาณที่เป็นกุศลวิญญาณโดยทำบัญชีรายงานให้แก่เทพองค์อื่น ๆ เช่น พระวิษณุศวร์ พระอินทร์

และท่านท้าวมหาพรหมต่อไปเพื่อนำขึ้นสู่สรวงสวรรค์รับตำแหน่งหน้าที่ตามผลแห่งกุศลกรรมของตน

ข้าพเจ้า พระยามัจจุราชเล่ามีหน้าที่อย่างไร

พระยม สำหรับท่านมัจจุราชนั้น มีหน้าที่ไปนำเอาดวงวิญญาณของมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายที่ชาตาถึงฆาต หรือสิ้นสุดมายังยมโลกนี้ เพื่อส่งให้แก่พ่อ หรือเจ้าหน้าที่บัญชีของพ่อ เพื่อสอบทานว่า ดวงวิญญาณที่ไปเอามานั้นถูกต้องตามบัญชีที่ระบุไว้หรือไม่ ถ้าถูกต้องก็รับไว้พิจารณาและถ้าผิดก็ต้องรับนำส่งคืนโดยเร็ว และดวงวิญญาณส่วนมาก เมื่อออกจากร่างแล้วต้องมายังยมโลกนี้ก่อนเสมอ แล้วจึงจะไปที่อื่น

ข้าพเจ้า ตามที่เคยเป็นมามีบ้างหรือไม่ที่ปรากฏว่าไปเอาดวงวิญญาณที่ผิด ๆ จากบัญชีลงมา

พระยม มีซิลูกเอ๋ย เพราะมนุษย์สัตว์ทั้งหลายเพียงมนุษยโลกก็มากมายหลายล้านโกฏิ แล้วยังมีทั้งหมื่นโลกธาตุ กับอีกแสนจักรวาลพิภพ ดังนั้นดวงวิญญาณทั้งหลาย จึงมีมากเหลือเกินที่จะคณานับ เมื่อเป็นเช่นนี้ก็อาจผิดไปบ้างหรือบางทีก็ช้าไปบ้างเร็วไปบ้าง แต่ส่วนมากไม่ใคร่ผิด จะมีผิดบ้างก็นาน ๆ ครั้ง หรือน้อยเต็มที โดยเฉพาะสำหรับผู้ที่มีชื่อเหมือนกัน รูปร่างเหมือนกัน ทำกรรมดีกรรมชั่วอย่างเดียวกัน

ข้าพเจ้า ดวงวิญญาณนั้น เมื่อออกจากร่างของคนที่ตายแล้วจะไปที่ไหน และไปที่นั้นทำไม

พระยม ดวงวิญญาณที่ออกจากร่าง (คนตาย) นั้นในตอนแรกจะวนเวียนอยู่สักครู่หนึ่งก่อนพอให้ได้สติกลับคืนแล้ว ท่านมัจจุราชหรือบริวารของท่านก็จะรับพามายังยมโลกนี้ เพื่อให้เจ้าหน้าที่ทำการตรวจสอบพิจารณาความดีความชั่วที่ดวงวิญญาณนั้น ได้กระทำไว้แต่ครั้งยังไม่ตาย ครั้นได้ทราบแจ่มแจ้งแล้วจะนำตัวเข้ามาซักถาม ชี้แจงถึงผลกรรมหรือวิบากกรรมให้ทราบ ต่อจากนั้นก็จะส่งตัวไปนรก ทั้ง ๘ ขุมใหญ่ ซึ่งแต่ละขุมมีสาขารองลงไปอีก ขุมละ ๓๖ สาขาแต่ละสาขา มีแหล่งลงทัณฑ์และทรมานอีกสาขาละ ๘๐๐ แหล่ง แต่ละแหล่งมีเครื่องทรมานนับไม่ถ้วน วิญญาณบางดวงอาจตกนรกทั้ง ๘ ขุมก็มีโดยเฉพาะพวกที่กระทำกรรมชั่วอันหนักที่สุดห้าประการมี ฆ่าบิดา,ฆ่ามารดาฆ่าพระอรหันต์, ยุแหย่คณะสงฆ์ ให้แตกความสามัคคีกันและคิด หรือทำร้ายพระพุทธเจ้าถึงห้อเลือดหรือตกพระโลหิต คือ ทำให้พระพุทธเจ้าห้อเลือดหรือเลือดออกด้วยเจตนาทำร้ายพระองค์)

ข้าพเจ้า การพิจารณาของพระองค์ และเจ้าหน้าที่ในยมโลกใช้เวลานานเท่าใด

พระยม ใช้เวลาชั่วพริบตาเดียวก็เสร็จ แต่อย่างไรก็ตามเมื่อตายแล้วใหม่ ๆ ๗ วันแรก ของเมืองมนุษย์ดวงวิญญาณนั้นจะต้องอยู่ในยมโลกนี้ก่อนจะยังไปที่อื่นไม่ได้ จนกว่าจะได้ทำบัญชีและส่งมอบตัวเสร็จจึงจะไปจากที่นี่ได้ ส่วนจะไปที่ใดก็ต้องแล้วแต่กุศล หรือบาป ความดี หรือความชั่ว ที่ดวงวิญญาณนั้น ๆ ได้ประกอบไว้แต่ครั้งยังไม่ตาย คือ

- ถ้าสร้างกุศลทำบุญบริจาคทานไว้มาก ก็ได้ไปอยู่ในเทวโลกหลังจากใช้กรรมในยมโลกเสร็จแล้ว
- ถ้าไม่สร้างกุศลไว้ก็ล่องลอยไปไม่มีที่อยู่อาศัย หลังจากใช้กรรมในยมโลกหมดแล้ว.
- ถ้าสร้างทางสมาธิอบรมจิตไว้ จนได้ฌาณและญาณ ก็จะได้ไปอยู่ในพรหมโลก และเทวโลกด้วย สุดแต่การกระทำอันใดจะยิ่งกว่ากัน
- ถ้าสร้างทั้งบุญกุศลและอบรมจิตให้เข้าสู่ฌาณด้วย ก็จะได้อยู่ทั้งในเทวโลกเป็นเทพ และได้อยู่ในพรหมโลกเป็นพรหมด้วย คือมีทั้งกายเทพ และกายพรหม

ข้าพเจ้า วิญญาณเป็นอย่างไร และมีกี่พวก

พระยม วิญญาณเป็นอมตะ คือไม่มีการสูญสลาย มีแต่ความคงอยู่ตลอดไป หากแต่เปลี่ยนที่ เปลี่ยนรูป และมีรูป กับไม่มีรูป

สามารถเข้าสิงสถิตอยู่ในรูปใด ๆ หรือวัตถุใด ๆ ก็ได้ อาจอยู่ชั่วนิรันดรกาลหรือชั่วขณะก็ได้ แต่ถ้าเข้าสู่สภาพรูปมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายแล้ว จะต้องมีอายุขัยตามกำหนดของฟ้าดินจะผ่าผืนไม่ได้

วิญญาณมี ๖ พวก คือ: –

๑. พวกสูงที่สุด ได้แก่ วิญญาณของพระพุทธเจ้า, พระปัจเจกพุทธเจ้า, พระโพธิสัตว์เจ้า, พระอรหันต์เจ้า, พระพรหมในชั้นสุทธาวาส และองค์เทวในเทวโลก คือ ท่านผู้สิ้นกิเลสอาสวะทั้งปวง

๒. พวกที่สอง ได้แก่วิญญาณของท่านผู้สำเร็จเป็นพระอนาคามี, ท่านผู้เป็นเทพชั้นสูงห้าพระองค์ คือ: – พระอิศวร, พระนารายณ์, พระนเรศวร์, พระวิฆเนศวร์ พระมหาราช และพระพรหมที่ถัดจากชั้นสุทธาวาสลงมา

๓. พวกที่ ๓ ได้แก่วิญญาณเทพชั้นสูง และท่านผู้สำเร็จขั้นสกิทาคามีและโสดาบัน พระอินทร์ กับเทพที่อยู่ในชั้นเดียวกันอีกมากมายรวมทั้งพระพรหมตั้งแต่ปริสัชชาพรหม ถึงพรหมโลกชั้นที่ ๑๒ ไปและในเทวโลกอันมีเทพบุตร เทพธิดา ทั้งปวง

๔. พวกที่ ๔ ได้แก่วิญญาณของท่านที่ทำคุณงามความดี เป็น

เศรษฐีพระราชา, ราชินี, เทวดานางฟ้า, เทพารักษ์, ทั้งรุกขเทวดา, อากาศเทวดา, พฤกษเทพ พระภูมิเทวาทั้งหญิงชายถ้าเป็นมนุษย์ก็เป็นทั้งมุขอำมาตย์ราชการชั้นสูง .... ฯลฯ คนชั้นสูงที่ทรงคุณงามความดี

๕. พวกที่ ๕ ได้แก่วิญญาณของพวกคนชั้นกลางมีสภาพกึ่งสุขกึ่งทุกข์ลุ่ม ๆ ดอน ๆ ตลอดไป จนถึงพวกวิญญาณร่อนเร่พเนจรไม่เป็นหลักเป็นแหล่งแห่งที่เพราะมีกุศลไม่ตลอด ทำดีทำชั่วคละเคล้ากันไป ดีไม่ตลอด ชั่วบ้าง ดีบ้าง

๖. วิญญาณพวกที่ ๖ นี้ ได้แก่วิญญาณชั้นต่ำที่สุด ซึ่งได้รับทุกข์อยู่ในยมโลก อบายภูมิ ๔ มี นรก เปรต, อสุรกาย, เดรัจ-ฉาน กับพวกที่ชอบก่อกรรมทำเข็ญสร้างแต่อกุศล โหดร้ายทารุณกิเลสหนา โลภมาก มักได้ไม่มีที่สิ้นสุดแสวงหาความสุขบนทุกข์ของผู้อื่น และกินเลือดกินเนื้อของผู้อื่น พวกนี้เมื่อสิ้นชาติสิ้นเชื้อไปแล้วย่อมจะต้องไปรับทุกข์ทรมานอยู่ช้านาน รวมทั้งผู้ที่ได้สร้างครุกรรม คือ กรรมอันหนักทั้ง ๕ ประการนั้นด้วย

ข้าพเจ้า พวกวิญญาณชั้นกลางและชั้นต่ำ จะมีโอกาสเลื่อนขึ้นเป็นวิญญาณชั้นสูงได้หรือไม่ ถ้าไม่ได้เพราะเหตุใด ถ้าได้จะต้องทำอย่างไร

พระยม ก่อนจะให้คำตอบ พ่อจะใคร่ขอถามลูกว่า การที่ลูกอยู่ในเมืองมนุษย์นั้น เมื่อลูกทำความดีเช่นในหน้าที่ราชการลูกได้รับการพิจารณาเลื่อนยศเลื่อนบำเหน็จ ได้รับความดีความชอบใช่หรือไม่ ถ้าใช่ ในปรโลกนี้ก็มีการปกครองพิจารณาให้ความดีความชอบเหมือนในมนุษยโลก ถ้าวิญญาณดวงใดพ้นจากโทษความวิบากของตนแล้วยังไม่ไปจุติ และได้พยายามสร้างคุณความดีไว้ในปรโลก เช่นช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์, บำเพ็ญกรณียกิจในทางพระพุทธศาสนา (หรือศาสนาอื่นใดก็ตามที่ตนยึดถือเพื่อความดี) รักษาศีล เจริญภาวนา บำเพ็ญฌาณให้แก่กล้า, รับฟังคำสั่งสอนธรรม และประพฤติธรรม ประกอบกับตั้งจิตยึดมั่นอยู่ในเทวธรรมคือหิริและโอตตัปปะและตั้งอยู่ในพรหมวิหารธรรม คือ ธรรมอันเป็นเครื่องอยู่แห่งพรหม ได้แก่ :— เมตตา, กรุณา, มุทิตา, อุเบกขา และมีเมตตากรุณาเป็นอัปปมัญญาคือ แผ่ไปไม่ เลือกบุคคล สัตว์ทั้งตั้งอยู่ในความสันโดษ ไม่โลภมากมักได้ ไม่เบียดเบียนเอาทรัพย์ในทางผิด ตัดกิเลสให้เบาบางลงจนเหลือน้อยที่สุด ไม่ผูกพยาบาทอาฆาต จองเวร ไม่มีจิตคิดอิจฉาริษยาผู้อื่น โดยเฉพาะสิ่งสำคัญที่สุดในหมู่เทพและพรหมก็คือ การรักษาสัจจะและมีความซื่อสัตย์กตัญญูต่อผู้มี พระคุณ นับแต่ บิดา มารดา ครูบาอาจารย์

ท่านผู้มีอุปการคุณ บรรดาอารักขเทวดา....ฯลฯ แล้ว เทพเบื้องบนซึ่งเป็นชั้นผู้ใหญ่จนถึงองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ย่อมจะช่วยให้ดวงวิญญาณนั้น มีความสุขความเจริญเลื่อนขึ้นสู่ชั้นสูงมีเกียรติ เป็นที่นิยมเคารพนับถือของดวงวิญญาณดวงอื่น ๆ ได้ ถ้ายิ่งสร้างสมบารมีให้มากยิ่งขึ้นก็ยิ่งจะเป็นกุศลให้ได้เลื่อนชั้นสูงขึ้นไปได้เรื่อย ๆ ไม่มีขีดขั้นจนสูงสุดตามแรงกุศลที่ตนได้สร้างไว้ □

ตอนที่ ๕

ตายแล้วไปไหน

ข้าพเจ้า ดวงวิญญาณทุกดวงเมื่อออกจากร่างคนที่ตายแล้วจะต้องมาสู่ยมโลกก่อนเสมอไปหรือไม่ ถ้าไม่เช่นนั้น จะไปที่ไหน, ไปที่นั้นทำไม, อยู่นานสักเท่าใด จะเกิดอีกหรือไม่.

พระยม ตามที่ได้เคยบอกกับข้าพเจ้าไว้แต่ต้นว่า ดวงวิญญาณของคนที่ตายแล้วเมื่อออกจากร่าง ส่วนมากมักจะต้องถูกนำมาสู่ยมโลกก่อน เพื่อตรวจสอบดูบาป บุญ คุณ โทษ ที่ตนได้เคยกระทำไว้แต่ครั้งเมื่อยังมีชีวิตอยู่ แต่มีดวงวิญญาณบางดวงเมื่อออกจากร่างแล้วไม่ต้องมาสู่ยมโลก คงล่องลอยอยู่ในอวกาศหรืออาจขึ้นสู่สุคติในชั้นบนเลยก็มี ในเมื่อวิญญาณดวงนั้นได้สร้างกุศลบารมีไว้สูงมาก และเกือบตลอดชีวิตไม่เคยทำบาปเลย หรือถ้ามีการทำบาปบ้างก็เป็นไปโดยมิได้เจตนา ซึ่งในกรณีนี้ดวงวิญญาณนั้นจะมีโทษเบามาก เพราะอกุศลกรรมที่เขาได้ทำไว้เป็นอโหสิกรรมบ้าง หรือตามมาให้ผลไม่ทันบ้าง และโดยที่กุศลกรรมมีแรงมากกว่าจึงให้ผลก่อน ในกรณีเช่นนี้เมื่อบุคคลผู้นั้นตายลง กุศลกรรมก็ให้ผลทันที ทำให้ดวงวิญญาณของเขาไม่ต้องมายังยมโลกนี้ คงขึ้นไปเสวยผลบุญอยู่ในสวรรค์เลยทีเดียว แต่เมื่อผลบุญที่ตนได้ทำไว้สิ้นสุดลง หรือ

หมดลง ดวงวิญญาณนั้นก็ต้องมาเสวยกรรมชั่วที่ตนได้เคยกระทำไว้เป็นการใช้หนี้จนกว่าจะหมด เมื่อใช้หนี้กรรมเวรหมดสิ้นแล้ว ดวงวิญญาณนั้นก็จะต้องกลับไปจากยมโลกเพื่อจุติ หรือปฏิสนธิ (เกิด) ต่อไป ตามแรงอธิษฐานหรือตามความปรารถนาของตน และด้วยอาศัยบารมีอันเป็นกุศลที่ได้เคยสร้างไว้ด้วย

ในบางกรณีดวงวิญญาณที่ออกจากร่างของผู้ตายอาจเข้าสู่เขตพรหมโลกชั้นสุทธาวาสเลยก็มี เช่น พวกท่านที่ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ ได้อรหัตผลเข้าสู่พระนิพพานไปไม่ต้องมาใช้กรรมที่ตนได้ก่อไว้อีก มีดังเช่น พระองคุลิมาลอรหันต์เป็นต้น แม้ว่าท่านจะได้ฆ่าฟันผู้คนเสียตั้ง ๙๙๙ คน เพื่อหวังความสำเร็จ ตามที่ได้รับคำสั่งสอนมาจากครูของท่าน แต่ท่านก็ทำไปโดยความหลงเข้าใจผิดว่าการทำเช่นนั้นจะเป็นทางให้ประ-สบความสำเร็จ ท่านจึงทำไปโดยที่ไม่เจตนาจะทำด้วยความพยาบาทอาฆาต ครั้นเมื่อท่านได้พบพระพุทธองค์และได้ทรงรับคำสั่งสอนที่ถูกต้องให้รู้แจ้งเห็นจริงในทุกวิถีทาง ว่าการเที่ยวไล่ฆ่าฟันผู้คนแล้วตัดเอานิ้วมาร้อยเป็นพวงมาลัยคล้องคอให้ได้ครบ ๑๐๐๐ คนนั้น ไม่ใช่หนทางที่จะทำให้ประสบความสำเร็จเป็นพระอรหันต์ ตรงข้ามก็จะเป็นทางนำไปสู่อบายภูมิ ๔ คือ นรก เปรต อสุรกาย และเดรัจฉาน ส่วนทางที่จะนำ

ไปสู่ความสำเร็จ เป็นทางที่พระองค์จะได้ทรงสั่งสอนต่อไป ทั้งนี้ท่านองคุลิมาลจะต้องหยุดทำการสร้างบาปเสียก่อน แล้วมาเดินในทางใหม่ที่พระองค์จะสอนให้ อันเป็นทางนำไปสู่ความสำเร็จคือพระอมตมหานิพพาน เมื่อท่านองคุลิมาลได้ฟังเช่นนั้น ก็เกิดความสนใจรับฟังคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อเข้าใจแล้วก็ปฏิบัติตามจนได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ เมื่อตายแล้วดวงวิญญาณก็ดับสูญเข้าสู่พระปรินิพพานอันเป็นทางสุคติ เพราะกุศลกรรมที่ท่านได้ทรงบำเพ็ญเพียรนั้นมากมายเหลือล้นจนอกุศลกรรมไม่อาจตามมาให้ผลได้ทัน ดวงวิญญาณเช่นพระอรหันต์องคุลิมาลนี้ไม่มีโอกาสจะได้มาสู่ยมโลกเลย เพราะได้เข้าสู่ประตูพระนิพพานไปเสียก่อน ซึ่งดวงวิญญาณเช่นท่านพระอรหันต์พระองค์นี้ย่อมมีน้อยนัก ตั้งแต่พ่อมารับหน้าที่ในยมโลกนี้ก็เพิ่งจะเห็นมีเพียงดวงเดียวเท่านั้น ส่วนมากมักจะไม่พ้นที่จะต้องมาทนทุกข์เวทนารับกรรมอันหนักอยู่ในยมโลกนี้จนกว่าจะสิ้นเวรสิ้นกรรมของตนที่ได้ทำไว้ แม้พระมหาโมคคัลลาน์ และนางอุบลวรรณาเถรี ซึ่งต่างก็สำเร็จเป็นพระอรหันต์แล้วทั้งสองพระองค์ ยังถูกพวกโจรประหารเสียจนสิ้นชีวิตเข้าสู่พระนิพพานไป เพราะหนีกรรมขั้นสุดท้ายที่ตามมาให้ผลในชาตินั้นไม่พ้น แม้กระนั้นก็ตาม ดวงวิญญาณของท่านทั้งสองนั้นก็ไม่มีโอกาสได้ถูกส่งลงมาในยมโลก

เพราะท่านได้เข้าสู่ประตูนิพพานไปเสียก่อนแล้ว เป็นอันสิ้นชาติสิ้นทุกข์กันไปเพียงเท่านั้นเอง ไม่ต้องกลับลงมารับกรรมรับโทษในเมืองนรกนี้อีกต่อไปดังนี้เป็นต้น เจ้าคงเข้าใจดีแล้ว

ข้าพเจ้า เหตุใดคนที่จะต้องตายเมื่อถึงเวลาจะตายก็ให้มีอาการแสดงออกต่าง ๆ กัน บางคนก็ตายไปด้วยอาการอันสงบ, บางคนก็ตายด้วยอาการอันลำบากทนทุกข์เวทนาทรมาทรกรรม ดิ้นรนคร่ำครวญ เจ็บปวดรวดร้าวอย่างแสนสาหัส, บางคนก็ตายด้วยอุบัทวเหตุต่าง ๆ นานา ถูกยิง, ถูกแทง, ถูกฟัน, ถูกไฟครอก, ถูกน้ำร้อนลวก, รถคว่ำตาย, เรือแตก, เครื่องบินตก...........ฯลฯ ดูน่าทุเรศเวทนาเหลือที่จะทนดูได้ นั้นเป็นเพราะเหตุใด

พระยม การตายด้วยอาการกิริยาต่าง ๆ นั้นแหละ เขาเรียกว่า "กรรมนิมิต" ละลูกเอ๋ย คนใดที่ทำกรรมชั่วอย่างใดไว้แต่ในอดีต เมื่อถึงคราวจะต้องตายและกรรมนั้นได้ติดตามมาให้ผลทันก่อนจะตาย เมื่อตอนใกล้จะตายก็ให้นึกถึงแต่กรรมชั่วที่ตนได้ทำไว้นั้นจนหมดสติที่จะคิดถึงกรรมดีที่ตนได้สร้างสมไว้ได้ ก็แสดงออกมาทางร่างกายด้วยการทรมานอันแสนจะน่าทุเรศเวทนา จนกว่าจะตายโดยอาศัยกรรมชั่วที่ตนได้สร้างไว้ทำไว้ในระหว่างที่ยังมีชีวิตอยู่ หรือในอดีตชาตินั้นเองก็แสดงนิมิตออกมาให้เห็นเป็นที่ประจักษ์ชัดว่า เมื่อดวงวิญญาณนั้น ๆ ออก

จากร่างไปแล้ว ที่ไปในเบื้องอนาคตข้างหน้าก็คือยมโลกหรืออบายภูมิทั้ง ๔ ดังที่เคยพูดให้ข้าพเจ้าฟังมาแล้วเพื่อไปใช้หนี้กรรมเก่าที่เจ้าเวรนายกรรมเขามาทวงเอากลับคืนไปตามที่ตัวได้เคยกระทำกับเขาไว้แต่ในครั้งก่อน หนี้ต่าง ๆ เหล่านี้เรียกกันว่า "หนี้กรรมเก่าที่เขาจะต้องใช้ให้หมดสิ้นไป" ตราบใดที่ยังใช้หนี้รายต่าง ๆ ไม่หมดสิ้น ตราบนั้นดวงวิญญาณที่ออกจากร่างไปแล้ว ก็ไม่มีวันที่จะหาความสงบสุขได้ ต้องไปทนทุกข์ทรมานอยู่ในนรกแดนใหญ่หรือขุมใหญ่ต่าง ๆ ขุมใดขุมหนึ่งใน ๘ ขุมหรืออาจต้องไปใช้หนี้รับความทรมานทั่วทั้ง ๘ ขุมก็ได้ลูกเอ๋ย ทั้งนี้สุดแล้วแต่ว่ากรรมที่มนุษย์คนนั้นได้สร้างขึ้นไว้จะหนักหนามากมายร้ายแรงสักเพียงใดตามกฎเกณฑ์ที่ว่า "อันผู้จะต้องตายสร้างกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งไว้ กรรมนั้นก็จะติดตามผู้นั้นไป ประดุจล้อแห่งเกวียนที่ติดตามกระทบเท้าโคไปฉะนั้น" เมื่อโคลากเกวียนไปถึงไหนล้อเกวียนก็ตามลบรอยเท้าโคไปจนถึงที่หมายปลายทางนั้นเทียวละลูกเอ๋ย นี่แหละที่เรียกว่ากรรมนิมิตละ

ข้าพเจ้า สำหรับคนที่จะต้องตาย และกำลังจะตายอยู่ด้วยความทรมานอันน่าสังเวชสลดใจนั้น จะมีหนทางอย่างใดบ้างหรือไม่ที่จะช่วยให้ตายด้วยอาการอันสงบ ปราศจากความทุรนทุรายหรือแสดงความเจ็บปวดรวดร้าวอย่างน่าสมเพช

พระยม มีซิลูกเอ๋ย ยังพอมีทางที่จะช่วยได้อยู่บ้าง แต่ก็ไม่ใช่จะ

ช่วยได้ทุกคนไปดอกนะ จะช่วยได้ก็เป็นเพียงบางคนเฉพาะคน ที่ได้เคยก่อสร้างทางกุศลไว้มาก ๆ เท่านั้น เพราะคนที่ได้ทำบุญไว้มากแต่ก็สร้างกรรมอันเป็นบาปไว้ก็มากด้วยนั้น เมื่อใกล้จะตายมักจะไม่สามารถระลึกถึงทางกุศลที่ตนได้เคยสร้างไว้ได้ดอก ส่วนมากมักจะนึกได้ก็แต่บาปอกุศลที่ตนได้เคยทำมาไว้แต่ในอดีต เพราะอกุศลนั้นมีอำนาจแรงมากและมักจะมาให้ผลก่อนเสมอ โดยเฉพาะถึงคราวที่ดวงจิตจะดับ อันเป็นเหตุให้แสดงกรรมนิมิตอันน่าสยดสยองและหวาดเสียวออกมา เพราะขณะนั้นดวงจิตหมดกำลังและอำนาจที่จะคุมสติได้ ด้วยเหตุนี้จึงได้มีการบอกพระอะระหัง ให้แก่คนที่กำลังจะตาย คือเท่ากับเป็นการช่วยเตือนความทรงจำให้คนที่กำลังจะตายได้ระลึกถึงความดี หรือกุศลกรรมที่ตนได้สร้างสมอบรมมาแต่เก่าก่อน อย่างน้อยเมื่อเขานึกอะไรไม่ออกเลยเมื่อจะจากโลกนี้ไปแล้ว ขอให้เขานึกถึงคุณพระไว้ในดวงจิต เพื่อเป็นที่พึ่งระลึกถึงอย่างมีแก่นสารบ้างก็ยังดี หรือบางทีถ้าคน ๆ นั้น ได้เคยสร้างกุศลไว้มากในบั้นปลายของชีวิต พอมีใครไปเตือนความทรงจำให้เขาระลึกขึ้นมาได้ เขาก็จะเบนดวงจิตเข้ามาสู่ทางกุศลที่เขาได้ทำไว้ ดวงจิตที่กำลังทุรนทุรายก็จะกลายเป็นเข้าสู่ความสงบ โดยยึดเอาธรรมและกุศลที่ตนได้เคยทำไว้เป็นหลักมั่นเกาะเกี่ยวเหนี่ยวยึดพาดวงวิญญาณไปสู่ปรโลกในสัมปรายภพโน้นได้ เมื่อ

ดวงจิตได้มีกุศลกรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวแล้ว ความสงบก็จะพลันเกิดขึ้น กรรมนิมิตที่ร้ายก็จะละลายสูญหายไป ความตายอย่างสงบสุขก็จะเข้ามาแทนที่ ต่อจากนั้นเมื่อดวงจิตจะดับลงก็ดับลงอย่างง่ายดาย เหมือนไฟที่ปราศจากเชื้อสิ้นไส้สิ้นน้ำมัน ดวงวิญญาณก็จะหลุดลอยออกจากร่างไปโดยง่าย ส่วนจะไปสู่สุคติภูมิหรือทุกข์คติภูมิอย่างไรนั้น เป็นเรื่องของกุศลกรรมหรืออกุศลกรรมจะตามสนองไปทัน ถ้ากุศลกรรมตามไปทันก่อนดวงจิต หรือดวงวิญญาณออกจากร่างไป ก็จะไปสู่สุคติภูมิ แต่ตรงข้ามถ้าอกุศลกรรมตามไปถึงก่อน ดวงวิญญาณนั้นก็จะพลันไปสู่ทุกข์คติภูมิ เท่าที่กล่าวมานี้ ก็เป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยให้คนที่จะต้องตายนั้นให้ตายไปด้วยอาการอันสงบ แต่ถ้าเป็นดวงวิญญาณที่มีแต่ความบาปชั่วสกปรกแล้วละก็ไม่มีทางใดที่จะนำมาช่วยได้ดอกลูกเอ๋ย เพราะแรงแห่งความบาปความชั่วมันมาก จนมีอำนาจอยู่เหนือสติสัมปชัญญะทั้งมวลของผู้ที่จะต้องตาย ซึ่งตามธรรมดาคนที่จะต้องตายนั้นความมีสติสัมปชัญญะมีเหลืออยู่น้อยเต็มที เปรียบเสมือนดวงไฟที่ริบหรี่ ๆ ใกล้จะดับ เพราะสิ้นไส้สิ้นเชื้อสิ้นน้ำมัน แหละยิ่งเมื่อตอนที่ตนมีชีวิตอยู่ได้สร้างความชั่วช้าสามานย์ ความสกปรกโสมมไว้มากเพียงใด สิ่งร้าย ๆ เหล่านั้น ก็ย่อมจะต้องติดตามมาทวงถามอย่างกระชั้นชิดและเร่งเร้าเอาจนไม่มีเวลาจะนึกคิดถึงเรื่อง

อื่น ๆ ได้ เหตุไฉนจึงจะมานึกถึงคุณงามความดีที่ตนมีอยู่เพียงเท่าขี้เล็บมือหรือไม่มีเอาเสียเลยได้เล่า เมื่อเป็นเช่นนี้แม้จะชวนคนตั้งร้อย ๆ มาโก่งคอหอยร้องเรียกพระอะระหังให้ช่วย หรือจะมาพร่ำพรรณนาสาธยายมนต์คาถาอ้างถึงคุณงามความดีขึ้นมาสักเท่าใด ๆ คน ๆ นั้นที่ใกล้จะตายซึ่งเป็นคนบาปร้ายใจอาธรรม์ก็ไม่อาจมีโอกาสได้ยินและนึกถึงพระอรหันต์ให้ช่วยตนได้เลยเป็นแน่ พ่อจึงว่าถ้าจะช่วยได้ก็เป็นเพียงบางคนเท่านั้น ไม่ใช่ช่วยได้ทุกคนไม่ว่าคน ๆ นั้นจะยิ่งใหญ่สักเพียงใดในโลกมนุษย์

ข้าพเจ้า การช่วยคนตายให้มีความสุข นอกจากจะช่วยในขณะที่กำลังจะตายแล้ว ยังมีวิธีอื่นอีกหรือไม่ เช่น การช่วยด้วยการทำบุญแผ่ส่วนกุศลไปให้เป็นต้น และการช่วยเช่นนั้นผู้ตายจะได้รับหรือไม่ เพราะเหตุใด

พระยม มีซิลูก ยังมีวิธีที่คนเป็นจะช่วยดวงวิญญาณของคนตายให้ได้รับความสุขอีกมากมายหลายวิธี และวิธีที่จะทำได้ง่ายที่สุดตามทางขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่พระองค์ได้ทรงสั่งสอนไว้ก็ได้แก่การทำบุญให้ทาน ถวายอาหารบิณฑบาตรยังไงล่ะ นอกจากวิธีง่าย ๆ ซึ่งขณะนี้มักจะไม่ใคร่มีใครค่อยนึกค่อยทำกันแล้ว ยังมีการบริจาคทานอันเป็นมหากุศลอีกมากมาย โดยเฉพาะได้แก่การเข้าบวชในพระศาสนา การถวายกฐินทาน

หรือการสร้างโบสถ์วิหาร สถานศึกษา โรงพยาบาล....ฯลฯ และอาคารสาธารณกุศลอื่น ๆ หรือวิธีถวายพระธรรมคัมภีร์ ถวายตำหรับตำราทางศาสนาเป็นวิทยาทานการกุศล โดยเฉพาะการถวายปัจจัยสี่แก่ทางพระศาสนาได้แก่ อาหาร, เครื่องนุ่งห่ม, ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค เป็นต้น ก็นับว่าเป็นหนทางที่จะช่วยให้คนตายได้รับความสุขเหมือนกัน แต่ข้อสำคัญเมื่อได้ทำการกุศลบริจาคทานไปแล้วต้องมีการอุทิศส่งไปให้อาจด้วยใจแผ่เมตตาอุทิศส่วนกุศลให้หรือกรวดน้ำไปได้ก็ยิ่งดี เพราะการทำเช่นนี้จะเป็นทางให้ผู้ตายได้รับส่วนกุศลผลบุญที่คนอยู่ทำไปให้คนตาย แต่ก็ไม่เสมอไปดอกนะลูกเอ๋ย เพราะดวงวิญ-ญาณบางดวงที่ได้ก่อกรรมทำเข็ญไว้มากมายในสมัยที่ตนยังมีชีวิตอยู่ ครั้นเมื่อตายไปแล้ว ดวงวิญญาณนั้นต้องถูกลงโทษตามกรรมอันหนักของตน ต้องตกไปอยู่ในนรกชั้นต่ำที่สุด เช่นมหาอเวจีหรือมหาโรรุวนรก หรือโลกันต์นรก ซึ่งเป็นนรกชั้นที่มีการทรมานทรกรรมกันอย่างหนักและร้ายแรงที่สุด ในนรกชั้นดังกล่าวนี้ไม่มีใครจะอุทิศส่วนกุศลส่งไปให้ถึงได้ ยกเว้นพระพุทธองค์ และพระอรหันต์เท่านั้น ฉะนั้น ถ้าวิญญาณดวงใดตกลงไปในนรกเหล่านี้ ก็เป็นอันหมดโอกาสที่จะได้รับส่วนบุญจากญาติหรือมิตรสหายที่อุทิศส่วนกุศลไปให้ ทั้งนี้จนกว่าดวงวิญญาณนั้นจะรับใช้กรรมจนหมดสิ้นแล้ว กลับขึ้นมาสู่

นรกชั้นที่มีความรุนแรง หรือบาปกรรมทำชั่วน้อยกว่าจึงจะพอได้รับบ้าง และเมื่อขึ้นมาพ้นจากนรกเมื่อใดก็จะได้รับส่วนบุญกุศลที่เขาอุทิศไปให้ได้เต็มที่

ข้าพเจ้า ลูกเคยได้ยินและได้เห็นมาจากเมืองมนุษย์กับตาของลูกเองถึงพิธีกงเต็ก ซึ่งพระในพุทธศาสนาลัทธิมหายานเป็นผู้ทำ และในพิธีนั้นมีการสร้างรูปพระยายม หรือที่จีนเรียกว่า เงี่ยมพ่ออ๋อง และสร้างเครื่องใช้ของใช้ตลอดจนเงินทอง ผู้คนต่าง ๆ เทียมขึ้นมากมายรวมทั้งเคหสถานบ้านช่อง สิ้นเงินทองนับเป็นหมื่น ๆ ครั้นแล้วก็เผาของเหล่านั้น ว่าเพื่อเป็นการส่งไปให้ผู้ตาย เช่นนี้ลูกอยากทราบว่าผู้ตายจะได้รับหรือไม่ เป็นการทำที่ถูกต้องหรือไม่ เพราะเห็นว่าเป็นการสิ้นเปลืองมากมาย ทางที่ดีน่าจะเอาเงินที่สร้างของเทียม หรือของปลอมเหล่านั้นเข้าบำรุงวัดหรือพระพุทธศาสนาเสียมิดีกว่าหรือ

พระยม ถูกของเจ้าลูกพ่อ เป็นการกระทำที่สิ้นเปลืองมากมายจริง ๆ ส่วนการที่เขาเผาไปแล้ววิญญาณของผู้ตายจะได้รับหรือไม่นั้น พ่อจะขอพูดตามหลักทางพระพุทธศาสนาขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่า ถ้าการทำเช่นนั้น มีการทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปก็ได้ประโยชน์จริง ผู้ตายก็ได้รับส่วนกุศลที่ผู้อยู่ได้ทำส่งไปให้ แต่ตรงข้าม ถ้าทำไปเฉย ๆ โดยมิได้มีการทำบุญอุทิศไปให้ด้วย ผู้ตายก็ไม่ได้รับ เหมือนกับเราเผาเศษ

กระดาษที่ทิ้งไว้ในตะกร้าหาประโยชน์อันใดมิได้ กลับจะกลายเป็นความสิ้นเปลืองโดยเปล่าประโยชน์ การที่ลูกพูดว่าถ้าเขาจะนำเอาเงินที่ไปทำของเทียมของปลอมมาเผาส่งไปให้นั้น สู้เอาเงินไปบำรุงวัดหรือสิ่งต่าง ๆ ในพระพุทธศาสนาไม่ได้นั้น ข้อนี้พ่อเห็นด้วยทีเดียวลูก เป็นความจริงดังที่ลูกพูดทุกอย่าง เพราะดวงวิญญาณนั้น ย่อมมีตามีหูเป็นทิพย์ดีกว่ามนุษย์ธรรมดามากนัก เขาย่อมจะรู้ว่าอะไรจริงอะไรปลอม เขารู้ดีกว่ามนุษย์มาก ฉะนั้น การที่จะไปตบตาเขานั้นไม่ได้ดอก แต่ข้อสำคัญลูกต้องไม่ลืมว่า การทำเช่นนั้นต้องมีการทำบุญกุศลประกอบไปด้วย นั่นแหละดวงวิญญาณผู้ตายจึงจะได้รับ แต่ถ้าหนี้กรรมมากก็ต้องนำเอาไปใช้หนี้เขาก่อน จนกว่าจะหมดหนี้กรรมของตน ที่เหลือจึงจะเป็นของตนได้ แต่การทำเช่นนั้นจะเป็นผลหรือไม่อยู่ที่ผู้ให้จะให้หรือไม่เพียงใด ซึ่งเจ้าจะได้เห็นด้วยตาตนเอง เมื่อเจ้ามีเวลาไปดูและรู้เรื่องราวต่าง ๆ จากบรรดาเจ้าหน้าที่ของแต่ละแผนกที่เขาจะพาเจ้าไปดู ฉะนั้น พ่อจึงใคร่ขอให้เจ้านำไปเล่าให้พวกในเมืองมนุษย์ฟังด้วยว่า ถ้าจะเชื่ออะไรขอให้เชื่อด้วยมีเหตุผล จงเจริญรอยตามคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ผู้ทรงอยู่เหนือเทพเจ้า และมนุษย์ อมนุษย์ทั้งปวง เพราะบรรดาดวงวิญญาณ ที่เป็นทิพย์ทั้งหลายจะต้องขึ้นเฝ้าพระพุทธองค์หมด ไม่มีทิพย์วิญญาณดวงใดจะอยู่เหนือพระองค์ขึ้นไปได้เลย

ข้าพเจ้า ลูกได้เห็นความวุ่นวายในโลกมนุษย์มามากแล้ว ลูกได้รับความทุกข์ทรมานมาด้วยตนเองก็เหลือแสนจะสุดความทนทานได้ ลูกรู้สึกเบื่อหน่ายต่อโลกมนุษย์เต็มที พูดกันตามความรู้สึกของดวงใจที่แท้แล้ว ลูกไม่อยากกลับไปเมืองมนุษย์อีกเลย ไม่อยากกลับไปรับความทุกข์ทรมานอีก ทำไมหนอเมืองมนุษย์นั้นมันจึงมีเรื่องยุ่งยากวุ่นวายกันมากนัก ทำไมมนุษย์จึงมีการเวียนเกิดเวียนตายกันไม่รู้จักหยุดหย่อน ไม่รู้จักหมดสิ้น เพราะเหตุใด

พระยม ลูกยังใช้เวรใช้กรรม และหนี้สินของลูกที่ได้สร้างไว้ในอดีตชาติยังไม่หมด ลูกจะเบื่อหน่ายสักเท่าใดลูกก็ไม่อาจหลบหนีเสียได้ ลูกยังจะต้องกลับขึ้นไปใช้หนี้กรรมเก่าเสียให้หมดก่อน เมื่อใช้หนี้หมดแล้วเมื่อใด จึงจะพ้นได้ บัดนี้ยังไม่ถึงเวลาที่ลูกจะกลับมาจากเมืองมนุษย์ ยังอยู่อีกนานนักกว่าที่เจ้าจะใช้หนี้เวรกรรมที่เจ้าได้ทำไว้ในชาติปางก่อนได้หมด ฉะนั้นเจ้าจึงต้องกลับไป ทนรับกรรมจนกว่าจะสิ้นสุด แล้วจึงจะพ้นทุกข์ในมนุษย์โลกได้

ที่เจ้าถามว่า อะไรเป็นเหตุให้มนุษย์และสัตว์ทั้งหลายเวียนตายเวียนเกิดนั้น เป็นเรื่องใหญ่และต้องพูดกันยืดยาวมาก แต่พอจะรวบรัดตัดความเอาให้สั้น ๆ ว่า "อวิชชา" คือความไม่รู้แจ้งเห็นจริงความรู้ครึ่ง ๆ กลาง ๆ แค่หางอึ่ง เป็นเหตุ

ให้เกิดสังขารเป็นตัวเป็นตน สังขารเกิดแล้วก็มีวิญญาณเข้าสิงสู่ เมื่อมีวิญญาณแล้วก็เกิดมีนามว่ารูปคน หรือสัตว์ที่มีรูปร่างหน้าตาอย่างนั้นอย่างนี้ มีนามว่าอย่างนี้อย่างนั้นชื่อนั้นชื่อนี้ เมื่อมีนามรูปขึ้นแล้ว ย่อมประกอบด้วยอายตนะ คือสิ่งรับรู้ต่าง ๆ ได้แก่ตารับรูป, หูรับเสียง จมูกรับกลิ่น, ลิ้นรับรส, กายรับความสัมผัสอ่อนนุ่ม แข็งกระด้าง ร้อนหนาวต่าง ๆ, ใจรับธรรมคือ ความเป็นจริงต่าง ๆ ที่มีในโลก ทั้งที่เป็นรูปธรรมคือ มีรูป และที่เป็นนามธรรมคือ ไม่มีรูป มีแต่อาการกับความรู้สึก เมื่อเกิดมีอายตนะแล้วก็เกิดมีสัมผัส คือความรู้สึกต่าง ๆ ที่อายตนะทั้ง ๖ อย่าง รับเข้ามาสู่ดวงจิต เพื่อพิจารณาไตร่ตรองและจดจำไว้หรือให้หลงลืมไป ครั้นแล้วก็เกิดมีเวทนาคือ ความรู้สึกเป็นสุข, เป็นทุกข์, ไม่สุขไม่ทุกข์เป็นกลาง ๆ และเกิดตัณหาคือ ความอยากได้ใคร่ดี, ไม่อยากได้, สิ่งใดที่ใจชอบว่าดีเป็นความสุขก็อยากได้ สิ่งใดใจไม่ชอบเพราะเห็นว่าเป็นความทุกข์เดือดร้อน ก็ไม่อยากได้ เมื่อเกิดความอยากและไม่อยากแล้วก็เกิดอุปาทาน คือความยึดมั่นว่าสิ่งนั้นดี สิ่งนั้นเป็นทางทำให้เรามีความสุข ควรจะเป็นของเราส่วนสิ่งนี้ไม่ดีไม่เป็นทางนำความสุขมาให้ มีแต่ทำให้เกิดความทุกข์ยากลำบากเดือดร้อน ไม่ควรเป็นของเรา เราไม่ควรเอามา ควรเป็นของคนอื่นควรให้คนอื่นรับเอาไป เมื่อมีอุปาทาน

ความยึดมั่นขึ้นเช่นนี้ ดวงจิตเราก็ติดอยู่ในอุปาทานอยากมีความสุข เพราะเห็นว่าสิ่งนั้นเป็นสุขเป็นของเรา, เราต้องเอาให้ได้ ทำให้มีชาติคือความเกิด (ใหม่) เพื่อจะมาเอาสิ่งที่เราต้องการให้ได้ เพราะยังติดใจอยู่ เมื่อมีชาติคือความเกิดแล้วก็ต้องมีภพคือความอยู่ในที่ใดที่หนึ่ง อยู่ในรูป อยู่ในโลกอันยุ่งเหยิงวุ่นวายอลวนดังที่เจ้ารำพันมาแล้ว เมื่อมีภพหรือภว คือความอยู่ในสภาพอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว ก็เลยเป็นเหตุให้เกิดชรา คือความเก่าแก่คร่ำคร่า ความชำรุดเสื่อมโทรมลงไปทุกคืนทุกวันทุกชั่วโมงนาที และวินาทีมีแต่ความร่วงโรยเหี่ยวเฉาเหมือนต้นไม้ที่ขาดน้ำ เหมือนดอกไม้ที่เหี่ยวไปร่วงโรยไปไม่คงทนอยู่ได้ เมื่อมีชราแล้วก็มีพยาธิ คือความเจ็บไข้ได้ป่วยเข้าเกาะกินร่างกายอวัยวะทุกแห่ง จนกว่าจะตายไปคือมรณะนั่นเอง ครั้นแล้วดวงจิตก็จะดับ ดวงวิญญาณที่อาศัยรูป, ร่างอยู่ก็จะออกไปทำให้เกิดโศกะ คือความเศร้าโศกเสียใจอาลัยรักแก่ตน และญาติมิตรสหาย ก่อให้เกิดปริเทวะความคร่ำครวญร่ำไห้รำพันพิลาปต่าง ๆ นานา ต่อมาก็เกิดอุปายาสะ คือ ความรู้สึกคับแค้นใจอยากจะใคร่เอาชนะ ก็กลับมาเกิดใหม่ ตายใหม่เวียนไปเวียนมาไม่รู้จักจบสิ้นอยู่เช่นนี้ตลอดไป อย่างไรเล่าลูกเอ๋ย

ข้าพเจ้า มนุษย์เราจะมีทางใดบ้างหรือไม่ ที่จะห้ามความตายมิให้มาเกิดกับตัวเรา (หรือว่าเมื่อเราตายแล้วไม่ต้องให้กลับมา

เกิดใหม่อีกต่อไป) ถ้าจะมี ๆ อย่างไร และจะต้องทำอย่างไร จึงจะสำเร็จสมความทั้งใจปรารถนา

พระยม ทางที่จะต้องทำให้ไม่ตายนั้น ไม่มีเลยลูกเอ๋ย ในโลกมนุษย์ หรือโลกอื่นอีกหมื่นโลกธาตุและแสนจักรวาลพิภพ ก็ยังไม่มีผู้ใดที่สามารค้นพบวิธีที่จะทำให้สิ่งทั้งหลายไม่ตาย ในเมื่อเกิดมาแล้วได้ ทุกสิ่งในโลกล้วนเกิดมาเพื่อความตายด้วยกันทั้งสิ้น ไม่มีผู้ใดหรือสิ่งใดจะหลีกเลี่ยงให้หลุดพ้นไปจากความตายหลังการเกิดแล้วได้ และก็คงจะไม่มีใครค้นพบอีกนานนัก ฉะนั้นเรื่องไม่ให้ตายนี้จึงไม่ต้องพูดกันอีก เป็นอันว่าไม่มีทาง เพราะแม้แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงเป็นอัจฉริยะเลิศกว่าเทวดาและมนุษย์ ตลอดทั้งพระอรหันต์ผู้สำเร็จแล้ว ยังต้องตาย ที่เรียกว่าดับขันธ์เข้าสู่ปรินิพพาน แต่เป็นการตายอย่างที่จะไม่ต้องกลับมาเกิดอีก ซึ่งก็ตรงกับคำถามของเจ้าที่ว่า การตายอย่างไม่เกิดนั้น มีทางทำได้หรือไม่ พ่อขอตอบว่าทำได้แน่นอน เพราะการตายโดยไม่ต้องกลับมาเกิดนี้ พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ ไม่ว่าจะทรงบารมีทางไหนและพระอรหันต์ขีณาสพทั้งหลายล้วนเป็นผู้ไม่เกิดอีกและได้พากันไปแล้วด้วยดีทั้งนั้น โดยที่พระพุทธเจ้าทั้งหลาย ได้ทรงค้นพบวิธีที่จะไม่ต้องกลับมาเกิดอีกได้สำเร็จด้วยการดับอวิชชา คือ ทำสิ่งที่ไม่รู้ให้รู้, ทำสิ่งที่ไม่รู้จริงให้รู้จริง ๆ เมื่อท่านดับ

อวิชชาได้แล้วอย่างอื่นที่จะตามมา ก็จะพลันดับไปด้วยจนหมดสิ้น เมื่อชาติคือความเกิดดับไป ความเกิดไม่มี ไม่ต้องกลับมาเกิดอีกแล้ว หมดสิ้นกันทีสิ้นเวรสิ้นกรรมหมดหนี้เก่ากรรมเก่าหมดความมีชีวิต นั้นคือหมดความตาย เพราะไม่มีความเกิด คงมีแต่วิญญาณอันเป็นอมตะล่องลอยอยู่ในแดนสุขาวดีคือกุศลสวรรค์ ซึ่งดวงวิญญานที่ได้รับการชำระให้บริสุทธิ์แล้วจะขึ้นไปสถิตอยู่ได้เสมอกันหมด ทั้งนี้ย่อมจะกระทำได้ด้วยการบำเพ็ญฌานจนได้ญาณและวิมุติ คือความหลุดพ้นนั้นเอง หากแต่เป็นเรื่องยากมากและมนุษย์ไม่ใคร่จะเชื่อกันว่ามีจริง ทำได้จริง □

ตอนที่ ๖ ตอนจบ

บัญชีดวงวิญญาณ (มนุษย์ – สัตว์)

ข้าพเจ้า ตามที่ท่านพ่อรับสั่งมาให้ท่านมัจจุราชพาลูกมาครั้งนี้นับว่าเป็นบุญของลูก ที่ได้มารับคำสอนและคำตอบในปัญหาที่บรรดามนุษย์พากันสงสัยเป็นอันมากมานานแล้วอย่างแจ่มแจ้ง ลูกต้องขอกราบถวายบังคมเทอดทูนพระมหากรุณาไว้เหนือเกล้าด้วยดวงจิตที่มีแต่ความเคารพสักการะ เพราะคำสั่งสอนเหล่านั้นล้วนเป็นประโยชน์ใหญ่หลวงที่ลูกยังไม่เคยได้ยินได้ฟังมาก่อนเลย และถ้าลูกยังมีโอกาสมีชีวิตต่อไปลูกจะได้นำไปปฏิบัติบ้างเป็นทางกุศล

พระยม เออ ดีลูก ถ้าเจ้าเข้าใจตามที่พ่อเล่าให้ฟัง และมองเห็นประโยชน์อย่างแท้จริงแล้ว ก็จะได้นำไปประพฤติปฏิบัติและบอกเล่ากันต่อ ๆ ไป เพราะมนุษย์ในปัจจุบันนี้ มันมีสันดานโหดร้ายทารุณ ฆ่าฟันกันตายราวกับผักปลา ด้วยความโลภอันเป็นกิเลสหนาเข้าครอบงำดวงจิต แม้ตัวเจ้าเองก็ต้องพลอยมาได้รับความอดอยากและลำบากตรากตรำกับการกระทำอันร้ายกาจ ของคนชั่วเพียงไม่กี่คนบนโลกมนุษย์นั้นด้วย พ่อเชื่อว่าเจ้าคงจะไม่เห็นดี เห็นชอบกับการกระทำอันเลวร้ายของผู้ได้อำนาจเหล่านั้น ซึ่งเขาจะต้องลงมาใช้หนี้กรรมชั่วที่เขาพากัน

ประกอบขึ้นในขณะนั้นในไม่ช้า ซึ่งโทษที่เขาจะได้รับย่อมจะสาสมกับกรรมชั่วที่เขาได้กระทำลงไปโดยทั่วกัน อันเป็นกฎเกณฑ์และบทบัญญัติของฟ้าดินที่ไม่มีใครจะละเมิดได้ เวลาเหลือน้อยเต็มทีแล้ว จะถามอะไรก็รีบถามมา เพราะจะต้องรีบส่งเจ้ากลับไป

ข้าพเจ้า ลูกอยากขอกราบทูลว่า สงครามนี้มันจะยืดเยื้อไปอีกนานสักเท่าใด แล้วตัวลูกเองจะเป็นอย่างไรต่อไป

พระยม มนุษย์จะยังคงฆ่าฟันกันตายอีกไม่นาน แต่ต่อไปนี้การตายของมนุษย์และสัตว์บนพื้นโลกจะมีมากขึ้น ถ้าจะคิดเป็นเวลาในโลกมนุษย์ก็อยู่ในราวอีกหนึ่งปีเศษ แล้วทุกสิ่งทุกอย่างก็จะสิ้นสุดลง ทั้งนี้ในเมื่อต่างฝ่ายต่างก็พากันล้มตายลงฝ่ายละมาก ๆ พ่อบอกอะไรมากกว่านี้ไม่ได้เพราะจะเป็นการฝ่าฝืนอำนาจฟ้าดินและกรรมของมนุษย์เหล่านั้น ส่วนตัวของลูกเองจะไม่มีอันตรายถึงชีวิต เจ้าจะยังไม่ตายจนกว่าเจ้าจะใช้กรรมของเจ้าจนสิ้นแล้ว สำหรับชาตาชีวิตของเจ้าต่อไปในภายหน้านั้น ย่อมเป็นไปตามกฎแห่งกรรมดีและชั่วที่เจ้าจะสร้างสมขึ้นเอง พ่อขอเตือนเจ้าว่าเจ้าจงทำดี เพื่อความดีสำหรับลาภยศบุญวาสนาเป็นผลที่จะได้รับจากการประกอบกรรมดี การที่พ่อพูดเช่นนี้ก็เพราะ ไม่มีใครที่จะล่วงอำนาจฟ้าดินได้ แม้แต่ตัวพ่อเองก็พยายามทำดีที่สุด ตามหน้าที่ ๆ ได้รับเทวบัญชามา ถ้าพ่อขาดความเป็น

ธรรมและไม่มีสัจจะ พ่อก็ต้องได้รับโทษตามกรรมนั้นด้วยเหมือนกัน ไม่มีใครผ่าผืนต่อต้านอำนาจสูงสุดของฟ้าดินได้เลย เจ้ายังจะต้องกลับขึ้นไปอยู่ในโลกมนุษย์อีกนาน เพราะเจ้ายังมีภาระที่ได้มอบหมายตามเทวโองการ ซึ่งเจ้าจะต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เสร็จสิ้นเสียก่อนจึงพ้นจากมนุษย์โลกมาได้ แต่จะไม่มีใครช่วยเจ้าได้ไม่ว่าในทางดีหรือชั่ว เจ้าจะต้องช่วยตัวของเจ้าเอง ข้อนี้จงจำไว้ให้มั่น เพื่อจะได้ไม่เสียอกเสียใจ ในเมื่อเจ้าคิดถึงว่าถึงคราวที่เจ้าควรจะได้ดีแล้วไม่ได้ หรือถึงเวลาที่เจ้าจะต้องเผชิญกรรมรับทุกข์ทรมานด้วยความเวทนาจะได้นึกถึงคำพูดของพ่อที่บอกกับเจ้าไว้ นี่ก็จวนจะหมดเวลาแล้วที่เจ้าจะต้องการรู้อะไรหรือต้องการดูอะไรในยมโลกนี้ พ่ออนุญาตให้จนกว่าจะถึงเวลาที่เจ้าจะต้องกลับ หรือเจ้าอยากดูพวกสัตว์นรกถูกทรมานก็ได้ พ่ออนุญาต และจะให้เขานำเจ้าไป

ข้าพเจ้า เรื่องเมืองนรก และการถูกทรมานลูกพอรับรู้มาบ้างแล้ว ลูกไม่อยากดูเลยเพราะมันทำให้เกิดความสลดสังเวชใจ แต่ลูกใคร่ขอถามอีกว่า เวลานี้คุณพ่อ คุณแม่ ผู้บังเกิดเกล้าของลูกอยู่ที่ไหนเทวา ท่านตายจากลูกมาตั้ง ๒๐ ปีแล้ว ท่านพ่อจะกรุณาบอกลูกให้ทราบได้บ้างหรือไม่ และพี่ของลูกซึ่งหายไป ๑๐ กว่าปีแล้ว ขณะนี้อยู่ที่ไหน

พระยม แม่ของเจ้าขณะนี้ได้ไปจำศีลภาวนาปฏิบัติพระอย่างสุขสบาย

แล้ว ส่วนพ่อของเจ้าเมื่อใช้หนี้กรรมหมด ก็กลับไปอยู่กับท่านอาจารย์ของเขา เจ้าไม่ต้องเป็นห่วงอีกต่อไป ถ้าเจ้ายังระลึกถึงด้วยความกตัญญูอยู่ ก็จงพยายามทำความดี แล้วแผ่เมตตาส่งบารมีอันเป็นกุศลไปให้ก็พอเป็นกตเวทิตาคุณ เทพเจ้าก็จะสรรเสริญเจ้า ส่วนพี่ของเจ้านั้นอย่าไปตามเลย ถึงจะค้นให้ทั่วแผ่นดินก็ไม่มีวันพบได้ เพราะเขาเปลี่ยนชื่อ เปลี่ยนนามสกุลใหม่ ขณะนี้พวกผิวขาวเอาตัวไปด้วย อีกไม่นานก็จะสิ้นกรรมเก่าแล้ว เขาจะมีความสุขมากเพราะพี่ของเจ้าเป็นคนดีแต่มีกรรมมากจึงอาภัพ เจ้าก็ช่วยอะไรเขาไม่ได้ ข้อสำคัญเจ้าต้องช่วยตัวเจ้าเองให้มากก่อนแล้วจึงค่อยช่วยคนอื่น โดยอาศัยบารมีที่เจ้าจะต้องสร้างขึ้นเองด้วยตัวของเจ้านั่นแหละ จะเป็นหนทางให้ช่วยผู้อื่นด้วยได้ อย่าไปห่วงถึงคนอื่นให้มากนัก ถ้าตราบใดที่เจ้ายังช่วยตัวเองไม่ได้แล้วเจ้าจะช่วยคนอื่นได้อย่างไร เปรียบเหมือนคนที่ว่ายน้ำไม่เป็น ครั้นพอเห็นคนตกน้ำก็กระ-โดดลงไปช่วยโดยหาได้สำนึกไม่ว่า ตนนั้นว่ายน้ำไม่เป็น ผลที่เกิดขึ้นก็คือพากันจมน้ำตายด้วยกันทั้งคู่ ฉันใดก็ดีที่ไม่เคยสร้างบุญคุณงามความดีอะไรไว้เลย จะเอาบุญกุศลบารมีอะไรไปช่วยคนอื่นเขาได้ ขืนยังดื้อไปช่วยเขาเข้าตัวเองก็จะยิ่งเข้าตาร้ายหนักขึ้น ซ้ำร้ายคนบางคนนอกจากจะไม่สร้างบุญกุศลแล้ว ยังสร้างแต่บาปอกุศลอยู่เสมอ คนชั่วเหล่านี้ถ้าลงไปช่วย

ใครเข้าแล้ว จะยิ่งทำให้คนอื่นพลอยมัวหมองไปด้วย ฉะนั้น ถ้าเจ้าจะคิดช่วยคนอื่นแล้วพึงสะสมคุณความดี สร้างบารมีไว้ให้มากพอนั่นแหละจะเป็นทางอำนวยให้เจ้าช่วยคนอื่นได้แน่นอน เจ้าจะต้องการอะไรอีกให้รีบบอกมา เพราะเวลาใกล้จะหมดแล้ว

ข้าพเจ้า ไหน ๆ ลูกก็ได้มีโอกาสมาเฝ้าท่านพ่อแล้ว ลูกใคร่ขอประทานพรอันประเสริฐจากท่านพ่อสักอย่างหนึ่ง คือ ขอให้ลูกสามารถต่ออายุมนุษย์และสัตว์ที่กำลังจะตายได้หรือไม่

พระยม พรข้อนี้สำคัญมาก ก่อนที่พ่อจะให้นั้นจะต้องบอกให้เจ้ารู้เสียก่อนว่า เมื่อเจ้าได้พรนี้ไปแล้ว เจ้าช่วยได้ก็แต่เฉพาะดวงวิญญาณที่มุ่งหวังจะทำความดีเท่านั้น อย่าได้นำไปช่วยคนชั่วเป็นอันขาด ข้อนี้เจ้าจะต้องให้สัจจะ และเมื่อพ่อให้ไปแล้วก็มิใช่ว่าเจ้าจะนำไปใช้ได้ทันที เจ้าจะต้องกลับขึ้นไปสร้างสมบารมีของเจ้าให้มากพอเสียก่อนจึงจะทำได้ แต่จะทำได้เมื่อใดเจ้าจะรู้ได้ด้วยตนเอง ซึ่งพ่อจะบอกให้เมื่อถึงเวลานั้น คือ เมื่อเจ้าได้สร้างสมบารมีไว้ได้มากพอแก่การที่จะช่วยคนอื่นได้ และเมื่อถึงเวลานั้น ถ้าหากเจ้าต้องการจะช่วยผู้ใดเจ้าจะต้องตรวจชะตาของเขาดูก่อน เมื่อทราบชะตากรรมของเขา และรู้ชัดว่าพอจะช่วยได้แล้ว เจ้าจะต้องทำพิธีขออนุญาตตามลำดับชั้นจนถึงชั้นสูงสุด คือองค์สมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า

และต้องบอกให้พ่อรู้ด้วยทุกครั้งไป เจ้าจะทำตามอำเภอใจของเจ้าเองไม่ได้ เพราะจะเป็นการผ่าผืนอำนาจฟ้าดินที่ท่านได้กำหนดไว้ เมื่อเจ้าจดจำความทั้งหมดนี้ไว้ได้แล้ว พ่อขออนุญาตให้เจ้าต่อชีวิตได้ "แต่ต้องอีก ๒๐ ปี ข้างหน้า" ถ้าเจ้าปรารถนา อนึ่งเจ้าจะต้องแผ่เมตตาไปในหมู่สัตว์ทั้งหลายไม่เลือกหน้า เมื่อเจ้าจะขอต่อชีวิต (อายุ) ให้ใครก็ตาม ถ้าได้รับอนุญาตให้ต่อได้เท่าใดจะต้องยึดถือจำนวนเวลานั้น ๆ ไว้ตามที่ได้รับมาจะทำผิดบิดเบือน หรือต่อรองขอร้องให้ยืนยาวกว่านั้นอีกไม่ได้ และสำหรับผู้ที่จะขอให้ต่ออายุก็จะต้องอธิษฐานจิตให้สัจจะ ว่าเมื่อยังมีชีวิตอยู่ต่อไป ตนจะต้องทำอะไรในทางบุญทางกุศล เช่น ทอดกฐิน, บวช, สร้างพระประธาน, สร้างถนน, บูรณะปฏิสังขร วัดวาอาราม,........ฯลฯ เหล่านี้เป็นต้น

ก่อนจะทำพิธีขอต่ออายุ (ชีวิต) ให้แก่ผู้ใด เจ้าจะต้องตรวจบารมี คือกุศลกรรมความดีของเขาเหล่านี้เสียก่อน ว่ายังมีอายุพอแก่การที่จะขอต่ออายุได้หรือไม่ ถ้ามี มีมากหรือน้อยเพียงใด พอแก่การจะขอต่ออายุให้ได้นานสักเท่าใดเช่น ๗ วัน ๑๕ วัน ๑ เดือน ๑ ปี หรือกี่ปี เมื่อได้ตรวจดูละเอียดถี่ถ้วนแน่นอนแล้วจึงเริ่มพิธีขอต่ออายุได้ตามกำลังบารมีของเขาเหล่านั้น เมื่อได้รับอนุญาตตามเทวโองการแล้ว เจ้าจะต้อง

เร่งให้บุคคลนั้น ๆ หรือญาติพี่น้องครอบครัวลงมือประกอบการกุศลตามที่ถวายสัจจะไว้โดยเร็ว อย่าให้มีการผัดผ่อนเนิ่นนานออกไป ถ้าหาไม่แล้วจะต้องถูกลงโทษฐานเสียสัจจะ หรือผิดคำพูดคำปฏิญาณ (สาบาน) โดยเร็วพลัน เมื่อถูกลงโทษแล้วจะมาเสียใจภายหลังไม่ได้ และจะโทษผู้ใดก็ไม่ได้ เพราะตัวเป็นคนผิดเอง ที่ไม่รักษาสัตย์ต่อเทพเจ้าผู้ศักดิ์สิทธิ์

ต่อแต่นี้ไป เจ้าก็นับได้ว่าเป็นผู้ที่สามารถจะช่วยปลดเปลื้องความทุกข์ของบุคคลและสัตว์ทั้งหลายได้ พ่ออนุญาตและประสิทธิ์ประสาทพรให้แก่เจ้า อนึ่ง เมื่อเจ้ามีเหตุทุกข์ร้อนอะไรหรือ เข้าสู่ที่คับขันอับจนอย่างใดให้ระลึกถึงพ่อทันทีด้วยการสำรวมจิต แล้วพ่อจะไปช่วยคุ้มครองป้องกันให้เจ้า บางทีอาจด้วยอำนาจบารมีของพ่อที่จะส่งไปช่วยเจ้าก็ได้ หรือไม่ก็จะส่งท่านท้าวเวสสุวัณไป เมื่อลูกจะนอน หรือจะไปที่ใดให้สวดมนต์ (คาถา) ของท่านพ่อยมราช

พระมนต์ (คาถา) ของท่านพ่อยมราช

พระพุทโธ พระเวสสุวัณโณ พระอรหังขันโธ พระพุทธังล้อมรอบ พระธัมมังล้อมรอบพระสังฆังล้อมรอบ สารพัดบังศัตรู ให้วินาศสันติ ให้วินาศสันติ ให้วินาศสันติ พุทธังล้อม ธัมมังล้อม สังฆังล้อม สารพัดศัตรู วินาศสันติ พระพุทธเจ้า

สั่งมา ให้กุมภัณฑ์รักษา (แก่ (สมาน) ลูกข้า ทุกแห่งหน) พระพุทธังแคล้วคลาด พระธัมมังแคล้วคลาด พระสังฆัง แคล้วคลาด วินาศสันติ พระพุทธังบังศัตรู พระธัมมังบังศัตรู พระสังฆังบังศัตรู ให้วินาศสันติ

พระเวสสุวัณโณ พระยมราชสั่งมา บัญญะ บัญญะ (ให้) ช่วยป้องกันศัตรูทั้งหลายทั้งพวกผีพราย ทั้งภายนอกและภายใน (จง) ปกปักรักษาลูกข้าให้พ้นภัย จากอุปัทวันตราย ความวิบัติทั้งปวง ความวิบัติทั้งปวง (โอมะ โอมะ)

พ่อประสิทธิ์ ประสาท พระคาถาบทนี้ให้ลูกไว้คนเดียว คนอื่นจะเอาไปใช้ด้วยไม่ได้ เพราะเป็นของต้องห้าม อันผู้ที่จะใช้คาถา (มนต์) อันศักดิ์สิทธิ์บทนี้ได้จะต้องเป็นคนที่ดีพอ มีบุญบารมีมาก เนื่องจากเป็นคาถาที่พวกเทพใช้กันอยู่บนสรวงสวรรค์ เดิมเป็นพระคาถาขององค์พระวิฆเนศวร ท่านได้ทรงประทานให้แก่พ่อ ในฐานะที่เป็นเทพเจ้าผู้ปกครองยมโลก และพระองค์เป็นเทพเบื้องบนในจำนวนหกพระองค์ทั้งทรงเป็นปรมาจารย์ในทางวิชาการ และเป็นใหญ่ในหมู่ภูติผีปีศาจทั้งปวง พ่อขอมอบพระคาถานี้ให้แก่เจ้าไว้ด้วยความรักและเมตตาปรานีที่เจ้าเป็นผู้มีความซื่อสัตย์กตัญญู รู้คุณในที่ทั้งปวงและเป็นผู้อยู่ในศีลธรรมไม่ก่อกรรมอกุศลบาปเบียดเบียน เจ้าจงใช้ภาวนาเพื่อความปลอดภัยแก่ชีวิตของเจ้าและผู้อยู่ในความปกครองดูแล

รับผิดชอบของเจ้าไม่ว่าอยู่ใกล้หรือไกล และเพื่อความเจริญรุ่งเรืองแก่ชีวิตในอนาคตของเจ้า เมื่อถึงเวลาที่เจ้าจะเจริญต่อไปนี้เจ้าจะได้ไปดูสิ่งที่เจ้าต้องการดูทุกอย่างตามแต่เจ้าปรารถนา

ข้าพเจ้า ลูกขอกราบพระบาทด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอย่างสุดชีวิตของท่านพ่อ ลูกจะจารึกถึงท่านพ่อตลอดไปจนกว่าสิ้นชีวิต หากมีทางใดที่ลูกจะตอบแทนพระคุณได้แล้วลูกจะรีบทำทุกวิถีทางเพื่อแสดงกตเวทิตาคุณ และความกตัญญูต่อท่านพ่อ หากท่านพ่อประสงค์สิ่งใด จากลูกขอได้โปรดรับสั่งเรียกได้ทุกเวลา

พระยม เออ ดีแล้วขอบใจลูกพ่อ ขอให้เจ้ายึดมั่นในความกตัญญูกตเวทีแล้วจะไม่มีใครทำอันตรายเจ้าได้ ไม่ว่ามนุษย์ หรืออมนุษย์ สำหรับพ่อ คงจะไม่มีเรื่องอะไรที่จะรบกวนเจ้ามากนัก เพียงเอาเจ้ามานี้เจ้าก็เดือดร้อนพอแล้ว ถ้าเจ้าไม่มีอะไรจะถามอีก พ่อจะให้เขาพาไปดูงานในหน้าที่ของพ่อ แล้วท่านมัจจุราชจะพาเจ้ากลับไปส่งยังที่เก่าของลูก เอาละเจ้าไปได้ลูกของพ่อ เสียดายที่เจ้าไม่ได้มีโอกาสพบแม่ของเจ้า แต่ก็เป็นการดีไปอย่างหนึ่ง เพราะถ้าพบแม่เจ้าแล้วเรื่องจะไปกันใหญ่ ประเดี๋ยวจะกลับไม่ทันจะเกิดเดือดร้อนกันไปทั่ว เพราะจะเป็นการฝ่าฝืนอำนาจฟ้าดิน และเทวบัญชาของพระมหาเทพเบื้องบน พ่อและท่านมัจจุราชจะพากันถูกตำหนิโทษไปด้วย ลาทีละนะ

ลูกรัก พ่อจะเข้าไปข้างในเสียที แล้วท่าน (มัจจุราช) พาลูก ไปดูทุกสิ่งตามที่เขาปรารถนาด้วย ท่านมัจจุราชรับคำสั่งแล้ว ท่านพ่อยมราชเสด็จขึ้น ทุกคนถวายบังคม ส่วนข้าพเจ้านั้นลงนั่งหมอบกราบที่พระบาท ท่านพ่อยมราชทรงก้มลงเอาพระหัตถ์ลูบบนศีรษะแล้วตบเบา ๆ สามครั้ง ทำให้ขนลุกซู่ซ่าไปทั้งตัว

เมื่อท่านพระยายมราชเสด็จขึ้นแล้ว ท่านมัจจุราชก็พยักพระพักตร์เรียกให้ข้าพเจ้าเดินตามท่านลงมาจากพระแท่นที่ตั้งพระเก้าอี้ ท่านพาข้าพเจ้าเดินไปทางโต๊ะด้านซ้ายมือ มีพวกเจ้าหน้าที่แต่งกายสีแดง โต๊ะแดง, บัญชีแดง ส่วนกระดานป้ายชื่อแผ่นใหญ่ทาสีดำเหมือนกระดานดำเขียนด้วยหมึก สีแดงเหมือนสีเลือด กระดานดำมีมากมายหลายร้อยแผ่น แต่ละแผ่นมีชื่ออยู่เต็มไปหมด และกระดานดำนี้ซ้อน ๆ กันอยู่หลายสิบชั้น พลางมัจจุราชทรงชี้แจงว่า "บรรดารายชื่อที่อยู่บนกระดานดำนั้นล้วนเป็นรายชื่อของผู้ที่จะต้องตายในไม่ช้านี้ รวมทั้งผู้ที่ตายแล้ว แต่ดวงวิญญาณยังอยู่ในระหว่างการสอบสวน ถึงบาป–บุญ–คุณ–โทษ ที่ดวงวิญญาณเหล่านั้นได้ประกอบกรรมดีและชั่วไว้ในขณะที่ยังไม่ตาย เมื่อต้องตายลง และดวงวิญญาณถูกนำมาที่นี่ บรรดาเจ้าหน้าที่เหล่านี้จะรีบตรวจสอบ แล้วบันทึกหลักฐานไว้โดยเฉพาะของวิญญาณแต่ละดวงเพื่อนำไปประกอบการซักถามสอบสวน เมื่อเสร็จการสอบสวนซักถาม และนำขึ้น

ทูลถวายพระยายมราช ให้ทรงพิจารณาตัดสินเรียบร้อย แล้วจะจดลงไว้ในสมุดบัญชีเล่มแดงใหญ่นั้น ถ้าเป็นดวงวิญญาณที่ดีปราศจากโทษ หรือ รับโทษครบตามกำหนดแล้ว เจ้าหน้าที่ก็จะส่งชื่อไปคัดลงในสมุดเล่มเขียวหรือเขียนไว้ในกระดานสีเขียว เพื่อดำเนินการต่อไป พร้อมด้วยส่งประวัติไปด้วย ส่วนดวงวิญญาณที่ทำความชั่วเป็นบาป อกุศลไว้มากต้องไปรับโทษอยู่ในนรกขุมต่าง ๆ รายชื่อก็จะปรากฏอยู่ในสมุดเล่มแดงนี้จนกว่าจะหมดกำหนดโทษ ในระหว่างนั้นก็จะมีเจ้าหน้าที่นำไปส่งยังแหล่งลงทัณฑ์ตามลำดับชั้น ที่ได้ระบุไว้ว่าจะต้องไปรับโทษทัณฑ์ทรมานในขุมใดบ้าง เมื่อวิญญาณดวงนั้นถูกส่งไปรับโทษในขุมใด เจ้าหน้าที่ของขุมนั้นก็จะแจ้งมาให้ทางฝ่ายบัญชีใหญ่นี้ทราบทุกระยะ เพื่อจะได้บันทึกให้รู้ไว้ว่า ดวงวิญญาณของคนชื่อนั้น ๆ ขณะนี้กำลังอยู่ในนรกขุมใด สำหรับผู้ที่พ้นโทษหรือไม่มีโทษก็จะมีข้อบันทึกการลงชื่อในบัญชีไว้อย่างละเอียดว่าส่งไปที่ใด เมื่อใด เพื่อให้สามารถสอบทานติดตามได้ แม้จะจุติหรือปฏิสนธิเกิดเป็นอะไรก็ตาม ทางเจ้าหน้าที่ฝ่ายบัญชีนี้ย่อมทราบอยู่เสมอไม่มีทางหลบเลี่ยงไปได้เลย

ส่วนเจ้าหน้าที่บัญชีซึ่งแต่งกายสีเขียวทำงาน ที่โต๊ะสีเขียว และมีกระดานกับบัญชีเขียวนั้นเป็นเจ้าหน้าที่บันทึกเกี่ยวกับดวงวิญญาณที่เป็นกุศลวิญญาณ เมื่อได้รับรายชื่อมาจาก

บัญชีแดง แล้วก็จะต้องเขียนไว้ที่กระดานเขียวก่อน จนกว่าจะได้สอบความดีอันเป็นกุศลบารมีถูกต้องหมดทุกอย่างแล้วจึงจะนำส่งไปยังชั้นเทพ, ชั้นพรหม, หรือให้โลกอื่น หรือจักรวาลอื่นไป เสร็จแล้วจึงจะจดบันทึกลงไว้ในสมุดเล่มเขียวนั้น พร้อมด้วยรายละเอียดพอสมควรให้สามารถติดตามค้นหาได้ว่า ขณะนี้ดวงวิญญาณดวงใดอยู่ที่ใด เมื่อเจ้าหน้าที่บัญชีเขียวรับแจ้งรายชื่อ และรายการต่าง ๆ มาจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายบัญชีแดง และดำเนินการทุกอย่างเสร็จแล้ว ย่อมเป็นอันสิ้นสุดสำหรับดวงวิญญาณแต่ละดวง ที่ต้องลงมาสู่ยมโลกนี้ ส่วนการไปปฏิสนธิ (เกิด) หรือจุติไปที่ใดก็ตามแต่กุศลกรรม หรืออกุศลกรรมที่ส่งผลเป็นวิบาก (กรรม) ให้ เช่นอาจไปเกิดเป็นมนุษย์ เป็นสัตว์ หรือจุติเป็นเทพ เป็นพรหม ตลอดจนเป็นดวงวิญญาณล่องลอยอยู่ในปรโลก แม้จนกระทั่งไปเป็น เทพารักษ์, นางไม้, เป็นภูติ, เป็นปีศาจ, เป็นเปรต, เป็นอะไรต่อมิอะไรก็ตามแล้วแต่กรรมที่ยังมีอยู่เนื่องจากการทำบาป ทำชั่ว หรือทำบุญกุศล แล้วแต่คุณความดีที่ทำไว้มากน้อยเพียงใด ซึ่งถ้าจะอธิบายให้ละเอียดก็ยืดยาวมาก บัดนี้ถึงเวลาที่จะต้องส่งกลับไปยังมนุษยโลกตามเดิมแล้ว จงรีบออกเดินทางเสียแต่บัดนี้ ถ้าช้าเกินไปจะเสียการหมดทุกคนจะพลอยได้รับการตำหนิโทษ

จากนั้น เราก็พากันรีบออกจากท้องพระโรงใหญ่พอพ้นหลังคาออกมาสู่ที่แจ้งตัวก็ลอยขึ้นไปในอากาศอย่างรวดเร็ว พอ

มาถึงที่แห่งหนึ่ง ท่านพระยามัจจุราชก็หายวับไปทันที ทำให้ข้าพเจ้าตกใจ พอจะร้องเรียกก็พลันรู้สึกเหมือนก้าวเท้าตกลงไปในหลุมลึกหรือเหวลึกเสียววูบที่หัวใจในทันทีนั้น ความเจ็บปวดรวดร้าวก็ค่อย ๆ ทวีขึ้นทีละน้อย ๆ และรุนแรงขึ้นทุกทีจนรู้สึกปวดหัวแทบจะแตก คอแห้งเหมือนอยู่ในทะเลทรายที่กันดารน้ำจนปากขมไปหมด พูดก็พูดไม่มีเสียงจะออกติดอยู่แค่ลำคอเพราะความแห้งผาก แรงจะพูดก็ไม่มี แต่รู้สึกว่าอากาศค่อนข้างเย็นจัด จึงร้องเต็มเสียงขอน้ำดื่ม พวกทหารที่เฝ้าอยู่ในโรงเรือนที่พักคนไข้หนักและคนตายซึ่งติดตามข้าพเจ้ามาโดยใกล้ชิดไม่ยอมทอดทิ้งรวมทั้งพลทหารมา ทหารประจำตัวข้าพเจ้าผู้เคยร่วมทุกข์ร่วมสุขร่วมเป็นร่วมตายกับข้าพเจ้ามาตั้งแต่ครั้งสงครามอินโดจีนด้วย เมื่อได้ยินข้าพเจ้าพูดเสียงแผ่ว ๆ ขอน้ำกินจึงรีบนำเอาน้ำร้อนมาให้ข้าพเจ้าดื่มจนอิ่มสิ้นความกระหาย พอดื่มน้ำเข้าไปความอ่อนเพลีย และเจ็บปวดก็ค่อยทุเลาลงอย่างประหลาด คงอยู่แต่ความมึนงงแต่ยังไม่แข็งแรงพอถึงกับจะยกมือหรือเคลื่อนไหวร่างกายทุกส่วนได้ นอกจากหันหน้าไปมาดูพวกพลทหารผู้มีบุญคุณของข้าพเจ้า ๗–๘ คน ที่หาและติดตามข้าพเจ้า มาเฝ้าดูแลข้าพเจ้าอยู่ด้วยความรู้สึกขอบคุณเขาอย่างเหลือล้น เพราะถ้าเขาทิ้งข้าพเจ้าไว้ในหมู่คนไข้หนักและซากศพคนตาย ข้าพเจ้าก็คงไม่มีโอกาสนำเรื่องนี้มาเล่าให้ฟังได้ ข้าพเจ้าฟื้นขึ้นเมื่อตอนตีห้าเศษ (๐๕.๐๐ น. เศษ)

เกือบ ๐๖.๐๐ น. ต่อจากนั้นอาการบ่วยก็หายวันหายคืน อีก ๓–๔ วันต่อมา หมอก็อนุญาตให้กลับหน่วยเดิมในสนามได้ แต่เมื่อหายแล้วต้องหัดเดินใหม่ ใช้เวลาประมาณ ๑๕ วัน จึงพอเดินได้ แต่ก็ต้องอาศัยไม้เท้ายันกาย ต่อมาอีกประมาณ ๑ เดือน จึงทิ้งไม้เท้าได้ และได้รับคำสั่งให้รีบเดินทางนำหน่วยทหารขึ้นไปเชียงตุงโดยด่วน ตอนนั้นถ้าใครเห็นข้าพเจ้าเข้าก็คงตกใจนึกว่าศพเดินได้ เพราะผอมจนเหลือแต่หนังหุ้มกระดูก ผมยาวเกือบถึงบ่า หนวดก็ยาวมาก เพราะไม่ได้ตัดไม่ได้โกนเกือบ ๒ เดือน เมื่อหายดีแล้วจึงได้จัดการกับเรื่องผม และหนวดเรียบร้อยแล้วนั่นแหละค่อยดูเป็นผู้เป็นคนขึ้นใหม่ เหมือนผีตายซาก แต่เรื่องนี้ข้าพเจ้าได้ปกปิดไว้นานไม่ได้เล่าให้ใครฟังเพราะเกรงจะไม่มีใครเชื่อ เพิ่งจะมาเปิดเผยเมื่อเร็ว ๆ นี้ และก็ขอจบบันทึกการตายจริง ๆ ของข้าพเจ้าไว้เพียงเท่านี้ เพื่อเป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่าคนเรานั้น ตายอย่างไร ตายแล้วไปไหนทำไมจึงต้องตาย ถ้าจะไม่ให้ตายจะได้หรือไม่ ถ้าได้จะต้องทำอย่างไร และ นรก, สวรรค์, พยายม, พระยามัจจุราชนั้นมีจริงหรือไม่ ข้าพเจ้าขอยืนยันว่ามีจริงแน่นอน ใครจะเชื่อหรือไม่เชื่อก็ตาม ส่วนข้าพเจ้านั้นว่ามีจริงแน่นอน และหวังว่าเมื่อเราต่างก็ตายไปแล้วคงจะได้พบกันอีก

สวัสดี

"จนกว่าจะตายจากกัน"

สภาพเมืองนรก

บันทึกโดย

นางบุญชู ศรีผ่อง ร.ร. วัดจุฬามณี

วันนั้น เป็นวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๕ ข้าพเจ้าได้ไปทำกิจวัตรประจำวันของข้าพเจ้า คือเป็นครูน้อยประจำโรงเรียนประชาบาลตำบลสามโก้ ๔ (วัดมงคลธรรมนิมิตร) อำเภอวิเศษไชยชาญ จังหวัดอ่างทองตามปกติ แต่วันนั้นเป็นวันที่ข้าพเจ้ารู้สึกเกียจคร้านไม่มีกำลังใจที่จะทำการสอนเด็ก และประกอบกับความง่วงผิดปกติ ซึ่งข้าพเจ้าก็ไม่ได้ไปอดนอนที่ไหนมา แต่เป็นเพราะเหตุใดไม่ทราบทำให้ข้าพเจ้าง่วง อยากจะหลับอยู่เสมอในวันนั้น เลยเป็นเหตุให้จิตใจของข้าพเจ้าไม่เป็นปกติ แต่ข้าพเจ้าก็จำทนสอนต่อไปจนหมดเวลา ๑๕.๑๕ น. ซึ่งเป็นเวลาเลิกทำการสอน

พอปล่อยเด็กกลับบ้านแล้ว ข้าพเจ้าก็เดินมาบ้าน ซึ่งห่างจากโรงเรียนประมาณ ๓ เส้นเศษ ข้าพเจ้ามาถึงบ้าน ก็เริ่มผลัดเปลี่ยนเครื่องแต่งตัว และปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน คือหุงข้าว กวาดบ้าน ถูบ้าน และอาบน้ำตนเองและบุตร เมื่อเสร็จงานบ้านแล้ว ข้าพเจ้าก็นำเสื่อมาปูและนอนเล่นกับบุตร ๒ คน ในขณะนี้เป็นเวลา ๑๖.๐๐ น. เศษ ต่อมาข้าพเจ้าจะหลับไปเมื่อไรข้าพเจ้าไม่ทราบมารู้สึกตัวต่อเมื่อตัวของข้าพเจ้าเองมายืนอยู่ใต้ร่มไม้ มีร่มมะพร้าว, ขนุน มองดูสวยงามมาก มะพร้าวและขนุนกำลังมี

ผลดก แต่ข้าพเจ้าก็ไม่ทราบว่า ที่ข้าพเจ้ายืนอยู่นี้เป็นที่ใด ข้าพเจ้ามองดูไปรอบ ๆ ตัวของข้าพเจ้า บังเอิญสายตาของข้าพเจ้า ก็มองไปพบถนนเข้าสายหนึ่ง ยาวเหยียดไปข้างหน้า ด้วยความอยากรู้ ข้าพเจ้ายกเท้าจะขึ้นเดินไปเที่ยวถนนสายนั้น

แต่ยังมิทันที่เท้าของข้าพเจ้าจะถูกกับถนน ข้าพเจ้าก็ต้องสะดุ้งเพราะได้ยินเสียงพูดแต่เสียงดังเหลือเกิน ดังคล้ายตวาด เสียงนั้นดังมาจากทางหน้าของข้าพเจ้าว่า "อ้อ บุญชู เหมาะเลยมาเถิด นายให้มารับ ถึงเวลาแล้ว" ข้าพเจ้าได้ยินดังนั้น ก็บอกเขาว่าฉันไม่ไปหรอก พร้อมกับผละออกวิ่งหนีทันที แต่ชายทั้ง ๔ ที่มารับก็เดินตามมา และพูดว่า "ถึงเวลาแล้ว ไม่ไปไม่ได้" ฉันก็หันไปบอกเขาว่า "ลุงไปบอกกับนายเถิดว่า ฉันผลัดไปก่อน ฉันยังไม่ไปหรอก" แต่เขาตอบมาอีกว่า "ผลัดกับข้าไม่ได้ เอ็งต้องไปผลัดเอง" เมื่อหมดทางเลี่ยง ข้าพเจ้าจึงบอกว่า ถ้าเช่นนั้นต้องคอยก่อน ฉันต้องไปบอกคนทางบ้านเสียก่อน เพราะที่มาเที่ยวนี้ไม่มีใครรู้ แล้วข้าพเจ้าก็เดินมาหน้าบ้าน และเดินเข้ารั้วบ้านขึ้นบันไดไป ก็พบว่าบนบ้านสว่างไปด้วยตะเกียงเจ้าพายุ และมีชาวบ้านมานั่งกันอยู่เต็มบ้านพร้อมทั้งร้องไห้ ข้าพเจ้าขึ้นบันไดได้ก็ผละวิ่งจากตรงบันไดไปหาสามีของข้าพเจ้า ซึ่งนั่งอยู่ข้าง ๆ หมอ ข้าพเจ้าเสียหลัก สะดุดชายเสื่อล้มลงไป

เมื่อข้าพเจ้าลุกขึ้นมา ชาวบ้านใกล้เคียงที่มานั่งอยู่บนบ้านข้าง ๆ ข้าพเจ้านั้นต่างพากันถอยหลังหนีไปรวมกันอยู่หน้าครัวหมด และต่างก็ชิง

ถามกันว่า ครูฟื้นแล้วหรือ ครูไม่ตายหรือ ครูไม่หลอกพวกฉันไม่ใช่หรือ ข้าพเจ้าก็บอกพวกนั้นว่า อย่ากลัวฉันเลย แต่ฉันอยากจะพูดอะไรด้วยสักหน่อย แล้วก็จะต้องไป เพราะเขามารับฉันแล้ว ฉันอยู่ไม่ได้ ฉันยังไม่อยากตาย ขอผลัดเขา เขาไม่ยอม เขาบอกให้ไปผลัดกับยมบาลเอง ฉันจึงจะต้องไป และฉันขอร้องด้วยทุก ๆ คนว่า ขอให้เก็บศพฉันไว้ ๓ วันก่อน ถ้าไม่กลับ หมายความว่าเขาไม่ยอม จึงค่อยจัดการเผา

พอดีได้ยินเสียงสุนัขหอนขึ้น และข้าพเจ้าได้ยินเสียงเรียกข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจึงบอกว่าโน่นเขาเร่งแล้ว ฉันไปละ ลาก่อนทุก ๆ คน นายเจ๊กที่เป็นหมอ แกจึงเอาธูปเทียนมาให้ข้าพเจ้าและบอก "พระอรหํ, พระอรหํ" ตอนนี้ข้าพเจ้าเกือบจะหมดสติแล้ว รับคำพระอรหํได้ ๒ ครั้งก็หมดสติวูบไป มารู้สึกตัวของข้าพเจ้าเองได้มาเดินอยู่ถนนสายนั้นเสียแล้ว

ในระยะที่ข้าพเจ้าฟื้นและตายไปใหม่นี้ คือฟื้นตอนประมาณ ๒๒.๑๐ น. และตายไปใหม่ประมาณ ๒๒.๐๕ น. ตลอดทางที่เดินไปนั้น ข้าพเจ้าอยู่ตรงกลาง มีคนขนาบข้าง ๒ คน และอยู่หน้า ๑ คน หลัง ๑ คน เดินมาพักใหญ่จึงมาพบโต๊ะตั้งอยู่ข้างทางเดิน มีอาหารหลายชนิดตั้งอยู่บนโต๊ะ มีเหล้า, ข้าว, หมู, ไก่ ขนมจีนน้ำยา และขนมอีกหลายชนิด คนทั้ง ๔ ตรงเข้าไปที่โต๊ะ และเรียกข้าพเจ้าว่าบุญชูยังไม่ได้กินข้าว มากินเสียซี่ ข้าพเจ้าก็ตรงเข้าไปกินกับเขา เมื่ออิ่มแล้วก็ถามเขาว่าของของใครนี่ เรามากินของเขา เขาไม่ว่าเอาหรือ คนที่มีท่าทีว่าจะเป็นหัวหน้าบอกข้าพเจ้าว่าไม่มีใครว่าหรอก เพราะเขาเซ่นผีไว้ อีก ๒ วันข้าจะกลับมาเอา ข้าพเจ้า

ก็ถามว่าบ้านใครเล่า เขาบอกว่าโน่นยังไงเล่า บ้านนางหล่ำ หัวตะพาน เขาทำบุญต่ออายุไว้ อีก ๒ วันเถิดช้าจะมาเอาตัวไป ข้าพเจ้ามองไปตามมือ ก็เห็นบ้านหลังนี้อยู่ข้าง ๆ บ้าน ๆ หนึ่งมีลูกกรงสีเขียว

ต่อจากบ้านนางหล่ำมาอีกพักใหญ่ จึงพบกระบวนคนยืนอยู่สองฝาก ถนน ต่างไชโยโห่ร้องรับข้าพเจ้า และร้องบอกกันว่า พวกเรามาอีกคน หนึ่งแล้วโว้ย ข้าพเจ้าบอกกับเขาว่า ฉันไม่มาเป็นพวกแกหรอก พวกนี้ ส่วนมากไม่นุ่งผ้ากัน เลยจากพวกนี้ไปก็ถึงสวนดอกไม้ใหญ่ดอกนั้นสวย มากเป็นทองคำทั้งดอก ใบเป็นสีเขียวเป็นมันเหมือนมรกต ข้าพเจ้าตรง เข้าไปเก็บบ้าง ก็ถูกห้ามไม่ให้เก็บ เขาบอกว่าถ้ายังอยากจะกลับละก้ออย่า ไปเก็บ ถ้าเก็บแล้วเอ็งจะไม่ได้กลับ ข้าพเจ้าต้องเดินผ่านมาด้วยความ เสียดาย

ต่อจากนี้ มีบ้านเล็ก ๆ เป็นแถว ข้าพเจ้ารู้สึกสงสัย เพราะน้อย บ้านนักที่จะมีคน ๒–๓ คน โดยมากบ้านละ ๑ คน บางบ้านมีคนอยู่ใต้ถุน เต็มไปหมด ข้าพเจ้าถามก็ได้ความว่า ที่บางบ้านมีคนอยู่มากบ้าง น้อย บ้าง เกี่ยวกับทำบุญของแต่ละบุคคล บางคนทำบุญไว้ดี ก็ได้อยู่บ้านสวย งาม บางคนร่วมกันทำบุญสร้างด้วยกัน ทำพร้อมกัน ก็ไปพบกันได้ไปอยู่ บ้านเดียวกัน บางคนทำบุญ แต่ก่อนที่จะทำ ว่าเขาเสียก่อนทำโดยไม่ตั้ง ใจจะทำก็ไปอาศัยใต้ถุนเขาอยู่

ต่อจากบ้านที่มีเรียงรายไปอีกไกล เดินพักใหญ่ ก็พบลานกว้างใหญ่ มีต้นไทรขนาด ๒๐ คนโอบ มีแท่นหินและโต๊ะหินอยู่โคนต้นไทร มีชาย

คนหนึ่ง ดำ ผมหยิก ตาพอง รูปร่างใหญ่โต นั่งอยู่บนแท่นหินนั้นชายทั้ง ๔ และข้าพเจ้าเดินมาถึงตรงนั้ ก็ถูกเรียกว่า "เฮ้ย พามาตรงนี้ซิ มาถามไถ่กันดูก่อน อีนี่ดื้อนักเรียกไม่ค่อยจะมา" ข้าพเจ้าและชายทั้ง ๔ จึงเดินเข้าไปหยุดตรงหน้า พอข้าพเจ้าเงยหน้าขึ้นดู ก็รู้สึกดีใจว่า ยมบาลคนนี้รูปร่างเหมือนนายเชย สิงหมี (สิงห์มี ?) ผู้ใหญ่บ้านที่ข้าพเจ้ารู้จัก จึงถามว่า "อ้าวตาเชยมาเมื่อไรเล่า" แต่กลับถูกตวาดว่า "เชยเชยอะไร เอ็งรู้จักข้าตั้งแต่เมื่อไร" ทำให้ข้าพเจ้าเงียบเสียงทันที แต่ก็ยังนึกสงสัยว่า ยมบาลนี้ ถ้าไม่ชื่อเชยทำไมรูปร่างจึงเหมือนผู้ใหญ่เชยจริง ๆ คล้ายกับจะเป็นลูกฝาแฝดทีเดียว แต่ยมบาลตัวใหญ่มาก ข้าพเจ้าจะพูดกับยมบาล ต้องแหงนหน้าพูด ข้าพเจ้ายืนอยู่ตรงหน้าคล้าย ๆ กับเอาลูกหนูไปยืนอยู่ตรงหน้าวัวตัวเขื่อง ๆ ทีเดียว

ต่อไปยมบาลถามข้าพเจ้าว่า "เอ็งทำไมดื้อนัก ข้าให้คนไปรับยังวิ่งหนี" ข้าพเจ้าตอบไปว่า "ฉันห่วงลูก เพราะลูกยังเล็กอยู่" คราวนี้ยมบาลสะดุ้งทันที ร้องว่า "อ้าว พวกมึงทำไมทำระยำยังงี้เล่าผิดตัวเสียแล้ว อีนั่นมันไม่มีลูกนี่หว่า" เสร็จแล้วก็ไปพลิกบัญชีดู และบอกว่า "อีคนนั้นชื่อ บุญชู จิตทอง บ้านต้นโพธิ์ หมู่ ๑ จังหวัดสิงห์ ตายเวลาตี ๑ ครึ่ง เป็นไข้ทับระดูตาย อีนี่ตายตั้งแต่ ๕ โมงเย็นเป็นลมตาย ไม่ใช่ ๆ ผิดตัว เอ็งจัดแจงเตรียมตัวไปเอาอีคนนั้นมา"

พอ ๔ คนนั้นเตรียมตัวไป ยมบาลก็หันมาบอกข้าพเจ้าว่า จะดูอะไรก็ดูเสีย ประเดี๋ยวจะให้เขาเอากลับไปส่ง ข้าพเจ้าจึงเดินดู เห็นนาย ศิริสุขรัตน์กำลังขึ้นต้นงิ้ว

ต้นงิ้วน่ากลัวมาก คือ สูง แหงนมองเห็นยอดลิบ ๆ หนามไม่ยาว แต่พอขึ้นไป หนามยาวออกเองได้แทงทะลุท้องทะลุออกมา ตายอยู่กับหนาม เขาก็เอาคีมเหล็กจับตรงเอว ดึงออกมาวางลงตรงโคนต้น เอาน้ำในโอ่งใหญ่มาราด แล้วกลับฟื้นขึ้นมาอีก จะเลี่ยงก็ไม่ได้ เพราะใต้ต้นก็มีทหารถือหอกคอยแทง

ข้าพเจ้าเห็นหญิงคนหนึ่งขึ้น ซึ่งข้าพเจ้ารู้จักชื่อว่า ชื่อม้วน ขึ้นต้นงิ้ว จึงถามเขาว่า "เอ๊ะผู้หญิงก็ขึ้นต้นงิ้วด้วยหรือ" เขาบอกว่า "ทำไมเล่า มันนอกใจผัว ไปเป็นชู้กับตาหอม ต่างขึ้น ๆ ลง ๆ อยู่เช่นนั้น"

ข้าพเจ้ายังได้พบชายอีกคนหนึ่ง ซึ่งข้าพเจ้าเคยรู้จักชื่อนายเปลื้อง จินดาวัต ถูกตัดนิ้วมือด้วนกุดหมด ถามได้ความว่า ชอบยิงนกในวัดเสมอ บางคนที่เคยทุบวัวทุบควาย ก็ถูกล่ามโซ่และถูกเชือดเนื้อเสียงร้องอู้ ๆ น่ากลัวมาก ข้าพเจ้ามองดูด้วยความหวาดเสียว

พอข้าพเจ้าเดินดูต่อไปอีก ก็ได้ยินเสียงยมบาลบอกกับข้าพเจ้าว่า หิวข้าวก็ไปกินซี่ ของเราอยู่โน่น ข้าพเจ้าจึงเดินไปดู เห็นโต๊ะใหญ่ตัวหนึ่ง มีของเกือบเต็ม มีขันใส่ข้าว ซึ่งข้าพ.จ้าจำได้ว่าขันลูกนี้ข้าพเจ้าเคยใส่ข้าวไปใส่บาตร ข้าวยังเต็มขัน และควันร้อนขึ้นฉุยอยู่ ทั้ง ๆ ที่ขันลูกนี้ข้าพเจ้าจำได้ว่ายังอยู่ที่บ้านของข้าพเจ้า หม้อแกง, ถ้วยชาม, ถาด ที่ข้าพเจ้าได้พบที่นี่ ก็ยังอยู่ที่บ้านของข้าพเจ้าทั้งนั้น

นอกจากนี้ ยังมีน้ำครึ่งขวดตั้งโต๊ะ ข้าพเจ้าจึงถามเขาว่า "เอ๊ะของฉันทำไมมีน้ำครึ่งขวดเท่านั้นเล่า และบางโต๊ะทำไมไม่มี" เขาบอกว่า

"พวกเมืองมนุษย์นั้นเต็มที่ มันไปทำบุญ มันไม่เอาน้ำไปทำมันเอาข้าวกับขนมไปทำเท่านั้น มันไม่เอาน้ำมาทำบุญ มันจึงต้องอดน้ำ" ข้าพเจ้าได้ถามถึงวิธีทำบุญด้วยน้ำก็ได้ความว่าให้เอาน้ำไปใส่ขวดหรือขันที่ตั้งอยู่หน้าพระสงฆ์ เมื่อใส่บาตรเสร็จแล้วจึงกรวดน้ำแผ่กุศลต่อไป น้ำที่นำไปใส่ขวดหรือขันนี่แหละจึงจะได้กิน ถ้ามิฉะนั้นแล้วจะไม่ได้กินน้ำ ข้าพเจ้าจึงบอกกับเขาว่า ฉันได้กลับมา จะมาบอกพวกชาวบ้าน

เมื่อข้าพเจ้าเดินออกมาจากตรงโต๊ะอาหาร ยมบาลก็โยนบัญชีมาให้ข้าพเจ้าดูในบัญชีนั้นมีหนังสือตัวใหญ่ ๆ แผ่นกระดาษใหญ่ เท่ากับแผ่นกระดานดำที่สอนเด็ก ข้าพเจ้ามองดูมีชื่อคนมาก แต่ข้าพเจ้าพยายามจำแต่คนที่ข้าพเจ้ารู้จัก ข้าพเจ้าจำมาได้ดังนี้ คือ :-

๑. บุญชู จิตทอง ตีหนึ่งครึ่งไข้ทับระดู ๕ กุมภาพันธ์ ๙๕

๒. นางหล่ำ ๗ กุมภาพันธ์ ๙๕

๓. นายฉาย บุญวงศ์ ๔ มีนาคม ๙๕

๔. นายแม่น ทองสติ ๔ กรกฎาคม ๙๕

๕. นายปลอด สีสิงห์อีก ๒ ปี (๔ กุมภาพันธ์ ๙๗)

ข้าพเจ้าจึงขอเขาเปิดดูอีก แต่เขาก็ไม่ยอมให้เปิด เขาบอกว่าเอ็งหมดสิทธิ์ที่จะเปิดแล้วเอ็งเป็นคนใจบุญเปิดดูไม่ได้หรอก เดี๋ยวไปเที่ยวบอกเขาหมด เมื่อก่อนนี้เอ็งเป็นคนทำบัญชีให้ข้า ข้าคิดถึงเอ็งอีก ๕ ปีข้าจะให้ไปรับ เพราะเอ็งจะลำบากอีกมาก ข้าพเจ้าบอกว่า อีก ๕ ปีข้าพเจ้าไม่มาหรอก ยมบาลหัวเราะแล้วพูดว่า เอ็งอยากลำบากก็ตามใจเอ็งแต่ถ้าเอ็งไม่มา เอ็งต้องบวชลูกให้ข้า ข้าก็ไม่ไปรับเอ็ง

แต่ข้าจะให้คาถาเอ็งไว้ป้องกันตัวบทหนึ่ง เอ็งพยายามท่องอยู่เสมอ อันตรายและความลำบากจะลดน้อยลงไป คาถานี้เอ็งบอกให้ทั่ว ๆ ไปเถิด เอาบุญ เพราะต่อไปในเมืองมนุษย์จะยุ่งกันใหญ่ เอ็งคอยจำนะ ข้าจะบอกให้ แล้วเขาบอกว่า ก่อนท่องตั้งนโมเสียก่อนนะ แล้วท่อง จะลงจากบ้านหรือจะนอน ท่องอยู่เสมอ ๆ จะคุ้มภัยเอ็งได้ :—

"ปะโตเมตัง ปะชิวินัง สุขะโต จุติ
จิตะเมตะ นิพพานัง สุขะโต จุติ"

ข้าพเจ้าจำไว้เพื่อนำมายังมนุษย์โลกต่อไป และก็เป็นที่น่าแปลกว่า ข้าพเจ้าได้ฟังเพียงครั้งเดียว ก็จำได้

และก็พอดีเขานำ บุญชู จิตทอง มา บุญชูคนนี้กับข้าพเจ้า รูปร่างเหมือนกันมาก ข้าพเจ้าได้ยินเสียงยมบาลดุบุญชูว่า เอ็งนี่จะตายแล้วยังจะก่อเวร ไปลักพุทราเขามากิน และผิดสำแดงพุทราจึงตายแล้วเขาก็สั่งให้ตีบุญชู ข้าพเจ้ารู้สึกกลัวจริง ๆ เพราะการทรมานต่าง ๆ ของขุมนรกนี้เป็นที่น่าหวาดเสียวมากเมื่อบุญชู คนโน้นถูกตีด้วยหวายแล้ว ยมบาลก็สั่งให้ชายทั้ง ๔ นำข้าพเจ้ามาส่ง

มาระหว่างทาง ชายคนหนึ่งซึ่งมีท่าทางคล้ายกับจะเป็นหัวหน้า ได้เตือนข้าพเจ้าว่า "อย่าลืมนะอีก ๕ ปี เอ็งต้องบวชลูกให้ข้า" ข้าพเจ้าก็รับคำ แต่แล้วข้าพเจ้าก็ต้องผละออกเดินห่างจากแก เพราะเวลาแกพูดมีหนอนร่วงออกมาจากปากมาก จึงถามแกว่า "ลุงจ๋า ลุงชื่ออะไร ทำไมลุงจึงเป็นดังนี้" แกก็บอกว่า "ข้าชื่อเอื้อม คนดอนรัก (คนในตำบลดอน

รัก?) ไปถามดูเถิด มีคนรู้จัก ลูกข้าชื่อไอ้เจือ เมื่อก่อนข้าเลี้ยงช้าง ได้เงินค่าหญ้าช้างเดือนละตำลึง เงินเหลือข้าก็ซื้อเหล้ากิน ผลแห่งการกินเหล้านี่แหละ หนอนมันจึงกินปากข้า"

พอมาถึงบ้าน ข้าพเจ้าเข้าบ้านไม่ได้ เพราะล้อมสายสิญจน์และซัดข้าวสารไว้ จนกระทั่งลุงเอื้อมแกจับข้าพเจ้าเหวี่ยงโครมขึ้นมาบนบ้าน ทำให้บ้านไหวยวบ คนหนีกันหมด ในเวลาที่ถูกขว้าง ตะโพกข้างซ้ายของข้าพเจ้าลงกับพื้น ทำให้เคล็ดไปหลายวัน พอฟื้นขึ้นมาคนหนีลงจากเรือนไปหมด เหลือแต่ลูกสาวของข้าพเจ้าอายุได้ ๔ ปี นั่งอยู่และถามข้าพเจ้าว่าแม่ไม่ตายหรือ พอบอกว่าไม่ตายหรอก จึงได้เรียกคนขึ้นมาบนบ้าน ข้าพเจ้ารู้สึกใจหาย เพราะตอนที่ฟื้นมานี้ เป็นเวลา ๘.๐๐ น. เศษ และต่อโลงเสร็จเรียบร้อยแล้ว พวกชาวบ้านและพระได้ขอร้องให้ข้าพเจ้าเล่าให้ฟัง และข้าพเจ้าได้ถามถึงลุงเอื้อม ก็ได้ความว่าเป็นพี่ชายนายทันผู้ใหญ่บ้านและตายไปประมาณ ๓๐ ปีแล้ว ชื่อผู้มีอยู่ในบัญชีข้าพเจ้าก็นำมาเล่าให้ชาวบ้านและพระฟังจนหมด

และต่อมาวันที่ ๗ นางหล่ำตาย วันที่ ๔ มีนาคม ทหารฉายตาย วันที่ ๔ กรกฎาคม นายแม่นตาย ต่อมาคนสุดท้าย นายปลอด สีสิงห์ กำหนด ๒ ปี พอครบพอดีก็ตาย แต่ก่อนตายแกไปเที่ยวขุดละลายหัวคันนาที่แกเคยรุกเขามาคืนให้เจ้าของหมด

และต่อมา ชายคนหนึ่งทางห้วยคันแหลม (ตำบลห้วยคันแหลม?) ได้สั่งให้ลูกหลานไว้หลังจากข้าพเจ้าฟื้นมาแล้ว "กูตายละก็ มึงเอาขวาน

ใส่ไปให้กูด้วย กูจะเอาไปโค่นต้นงิ้ว พอตาย ลูกหลานก็เอาขวานใส่ไปให้จริง ๆ ต่อมาแกกลับมาเข้าทรงเด็ก ๆ ให้ไปขุดขวานขึ้น แกบอกว่า "ไม่ไหวละ มันเอาขวานทุบหัวเสียอีกด้วยซี แทนที่จะเอาขวานไปโค่นต้นงิ้ว" ในที่สุด พวกลูกต้องไปขุดเอาขวานขึ้น

พุทธสังเวชนียสถาน ๔

๑. ลุมพินี

สถานที่ประสูติ

"สวนลุมพินี" หรือ "รุมมินเดย์" ที่พระพุทธองค์ทรงประสูตินั้น ตั้งอยู่ในเขตของประเทศเนปาล แต่ก็ไม่ห่างจากพรหมแดนของประเทศอินเดียเท่าไรนัก อยู่ห่างจากพรมแดนที่แท้จริงของอินเดียเพียง ๙ กิโลเมตร ที่เราได้หลักฐานยืนยันว่า เป็นสถานที่ทรงประสูติอย่างแน่นอนนั้น ก็เพราะพระเจ้าอโศกมหาราช ได้ปักเสาศิลาจารึกไว้ตรงนั้น

สถานที่สำคัญในลุมพินี

๑. เสาศิลาจารึกของพระเจ้าอโศกมหาราช ลุมพินีในสภาพปัจจุบัน ตั้งอยู่กลางทุ่งอันกว้างใหญ่ไพศาล เมื่อไปถึงลุมพินี เราจะได้พบและชมเสาศิลาจารึกของพระเจ้าอโศกมหาราชตั้งตระหง่านอยู่กลางทุ่ง ซึ่งปักไว้เป็นเครื่องหมายให้ทราบว่า ตรงนี้เป็นสถานที่ประสูติ นอกจากเสาศิลาจารึกดังกล่าวนี้ ท่านยังจะได้มีโอกาสชมเสาศิลาจารึก ของพระเจ้าอโศกอีกแห่งหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า หลักปักเขตกรุงเทวทหะ และกรุงกบิลพัสดุ์

๒. มายาเทวีวิหาร ณ ที่ใกล้ ๆ กับหลักศิลาจารึกของพระเจ้าอโศกมหาราช มีวิหารเล็ก ๆ หลังหนึ่งเรียกว่า "มายาเทวีวิหาร" มีผู้

สร้างไว้เพื่อเป็นอนุสรณ์แด่พระนางศิริมหามายา พุทธมารดา และมีรูปจำลองแกะสลักด้วยหินเกี่ยวกับการประสูติพระโพธิสัตว์ และด้านพระวิหารมีต้นโพธิ์อยู่ต้นหนึ่ง

๓. สระสนานพระวรกาย ณ ที่ใกล้เคียงกันนั้น มีสระน้ำอยู่แห่งหนึ่ง เข้าใจกันว่าเป็นสระน้ำสนานพระวรกายของพระนางเจ้าศิริมหามายาหลังจากประสูติพระโพธิสัตว์แล้ว

ในสวนลุมพินี มีวัตถุโบราณให้ชมพอสมควรแต่ไม่มากนัก ซึ่งผิดจากแห่งอื่น ๆ นอกจากที่กล่าวมาแล้วนี้ ก็มีทรากวัดที่เก่าแก่บ้างเล็กน้อย และมีพระสถูปใหม่อีกสองแห่งเท่านั้น

๒. พุทธคยา

สถานที่ตรัสรู้

"พุทธคยา" สังเวชนียสถานที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ ตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันตกแห่งแม่น้ำเนรัญชรา ณ ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม จังหวัดคยา มีกรุงราชคฤห์เป็นเมืองหลวงในอดีต นับจากฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ถึงสถานที่ตรัสรู้ปัจจุบัน ห่างกันประมาณ ๒๐๐ เมตร

สถานที่สำคัญในพุทธคยา

๑. พระวิหารมหาโพธิ์ (พระมหาเจดีย์พุทธคยา หรือพระมหาวิหารพุทธคยา) พระวิหารแห่งนี้ ดูภายนอกเป็นทรงเจดีย์ใหญ่มหึมา สูง ๑๗๐ ฟุต ดูภายในเป็นวิหาร จึงเรียกทั้งสองอย่าง คือ พระมหาเจดีย์

พระศรีมหาโพธิ์ และพระมหาวิหารพุทธคยา ทรงสร้างโดยพระเจ้าอโศกมหาราช ได้มีการต่อเติมและปฏิสังขรณ์เรื่อยมาจนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ ลักษณะของพระวิหารมหาโพธิ์ เป็นรูปทรง ๔ เหลี่ยม ยอดทำเป็นฉัตรหล่อด้วยทองเหลืองรมสัมฤทธิ์ ยอดแหลมคล้ายยอดพระเจดีย์ เป็นวิหาร ๒ ชั้น ภายในพระวิหารชั้นล่างมีพระประธานขนาดกลาง เป็นลักษณะของพระพุทธรูปหินโบราณ ส่วนชั้นบนมีพระพุทธรูปสมัยต่าง ๆ งามมาก

๒. **ต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่ตรัสรู้** อยู่ติดกับพระวิหารมหาโพธิ์ หรือพระมหาเจดีย์พุทธคยา ทิศตะวันตก ต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่เห็นอยู่ในขณะนี้ กล่าวกันว่าเป็นต้นพระศรีมหาโพธิ์ต้นที่ ๔

เพื่อความแจ่มแจ้งแห่งความเป็นมาของต้นพระศรีมหาโพธิ์ ต้นที่ ๔ นี้ก่อนอื่นข้าพเจ้าจะขอนำประวัติความเป็นมาของต้นพระศรีมหาโพธิ์ต้นที่ ๑ – ๒ – ๓ มาเล่าแนะนำไว้ในเบื้องต้นเสียก่อน

พระศรีมหาโพธิ์ ต้นที่ ๑

ณ เพ็ญวิสาขะมาศกลางเดือน ๖ ก่อนพุทธศก ๘๐ ปี เป็นวันที่เจ้าชายสิทธัตถะ ประสูติจากพระครรภ์ของพระนางเจ้าศิริมายานั้น ปรากฏตามคัมภีร์ว่า มีบุคคล สัตว์ และขุมทอง เกิดพร้อมกับพระองค์ ๗ อย่าง คือ

๑. พระนางยโสธรา

๒. พระอานนท์

๓. อำมาตย์ กาฬุทายี

๔. นายฉันนะ

๕. ม้ากัณฐกะ

๖. ไม้มหาโพธิ์

๗. ขุมทองทั้ง ๔

นับตั้งแต่เจ้าชายสิทธัตถะราชกุมาร ได้ประสูติจากพระครรภ์ของมารดาทรงเจริญวัยจนถึงอายุ ๒๙ พรรษา พระองค์ได้รับการปรนนิบัติจากพระราชบิดาเป็นอย่างดีทั้งนี้ เพราะพระราชบิดาทรงพระประสงค์จะป้องกันมิให้พระราชโอรสหนีออกทรงผนวชตามคำทำนายของ อสิตดาบส และโกณฑัญญะพราหมณ์ แต่แล้วสิ่งต่าง ๆ ที่พระราชบิดานำมาปรนปรือก็มิสามารถที่จะเหนี่ยวรั้งพระองค์ให้อยู่ครองฆราวาสอีกต่อไปได้

ณ ราตรีแห่งวันนั้น พระองค์พร้อมด้วยนายฉันนะ และม้ากัณฐกะคู่สหายได้เสด็จออกจากพระราชวัง บ่ายหน้าไปยังฝั่งแม่น้ำอโนมานที ทรงตัดพระเมาลีด้วยพระขรรค์ชัย ทรงอธิษฐานเพศเป็นบรรพชิต แล้วศึกษาจากสำนักอาฬารดาบส และอุทกดาบส จนจบภูมิ

เมื่อพระองค์ทรงศึกษา เห็นว่าไม่เป็นทางตรัสรู้ พระองค์จึงลาครูทั้งสองไปยังคยาสีสะประเทศชั่วระยะหนึ่งจึงเสด็จมุ่งตรงไปยังอุรุเวลาเสนา-นิคม และเริ่มบำเพ็ญทุกรกิริยาที่นั่น ทรงอาศัยแม่น้ำเนรัญชรา และโรหินี เป็นที่อาบและดื่ม

เมื่อพระองค์ทรงเห็นว่าไม่เป็นทางตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ พระองค์จึงทรงหันมาบำเพ็ญเพียรทางใจ โดยเริ่มเสวยพระกระยาหาร ณ วันเพ็ญวิสาขะมาศ กลางเดือน ๖ นั่นเอง ตอนเช้าพระองค์ทรงรับข้าวมธุ-ปายาสจากนางสุชาดาแล้ว เสด็จมุ่งหน้าไปยังฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ซึ่งอยู่ฝั่งตรงข้ามกับต้นพระศรีมหาโพธิ์ เสด็จสรงสนานพระวรกายแล้ว เสด็จกลับมาประทับ ณ ภายใต้ต้นไม้เพื่อเสวยพระกระยาหาร เสร็จจากเสวยพระกระยาหารแล้วเสด็จลงไปยังแม่น้ำเนรัญชรา ทรงทำการอธิษฐานลอยถาดว่า "ถ้าหาก ข้าพเจ้า จะได้บรรลุอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้วไซร้ ขอให้ถาดทองคำใบนี้ จงลอยทวนกระแสน้ำ" ทันใดนั้น ถาดทองคำก็ลอยทวนกระแสน้ำไป และไปหยุดจมลงในเส้นดิ่งตรงกับต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่ตรัสรู้พอดีดังคำอธิษฐาน พระองค์ทรงดีพระทัยยิ่งนัก เสด็จข้ามแม่น้ำเนรัญชราไปยังแดนมหาโพธิ์ ทรงรับหญ้ากุสะ ๘ กำมือจากโสตถิย-พราหมณ์ แล้วเสด็จตรงไปยังต้นพระศรีมหาโพธิ์ ทรงลาดหญ้ากุสะ ๘ กำมือนั้น ทำเป็นที่ประทับนั่ง พร้อมกับทรงอธิษฐานจิตว่า

"ตราบใด ที่ข้าพเจ้ายังมิได้ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้วไซร้ ตราบนั้นข้าพเจ้าจะมิยอมลุกขึ้นจากอาสนะโพธิบัลลังก์นี้ ถึงแม้เลือดเนื้อจะเหือดแห้งไปจะเหลืออยู่เพียงหนัง เส้นเอ็นและกระดูกก็ตามที"

ณ คืนวันเพ็ญวิสาขะมาศ พระองค์ก็ได้ตรัสรู้ญาณทั้งสาม ตั้งแต่ประถมยามมัชฌิมยาม ปัจฉิมยาม โดยลำดับในเวลาปัจจุสมัยใกล้สว่าง

พระองค์ก็ได้ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ ณ ภายใต้ร่ม อัสสัตถพฤกษ์ (พระศรีมหาโพธิ์) นั่นเอง

ต้นโพธิ์ต้นนี้ ต่อมาได้นามว่า "พระศรีมหาโพธิ์" มีอายุได้ประมาณ ๓๕๒ ปี ก็ได้ถูกพระมเหสีองค์ที่ ๔ ของพระเจ้าอโศกมหาราช ทรงพระนามว่า "มหิสุนทรี" ใช้ให้นางสาวใช้นามว่า "นครา" เอายาพิษและน้ำร้อน ซ่อนใส่ภาชนะโปรยที่โคนต้นโพธิ์ ด้วยมีจิตริษยาในต้นศรีมหาโพธิ์นี้

มีเรื่องเล่าโดยย่อว่า หลังจากที่พระเจ้าอโศกมหาราชนับถือพระพุทธศาสนาแล้ว พระองค์ทรงศรัทธาและเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ได้นิมนต์ให้พระอุปคุตตอรหันต์ชี้แจงชักนำถึงหลักสำคัญในพระพุทธศาสนา เพื่อที่จะปลดเปลื้องบาปกรรมต่าง ๆ ที่พระองค์ได้ทรงกระทำไว้แต่อดีตหนหลัง พระองค์ได้ทรงสร้างเจดีย์ถึง ๘๔๐๐ องค์ พร้อมด้วยเสาศิลาจารึกปักไว้เป็นเครื่องกำหนดหมาย เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้ทราบว่า ณ สถานที่นี้ เป็นสถานที่พระตถาคตเจ้า ประสูติ ตรัสรู้ แสดงพระธรรมเทศนา เสด็จดับขันธปรินิพานเป็นต้น

ปรากฏว่า พระองค์ทรงมีความเลื่อมใสศรัทธาในสถานที่ ตรัสรู้ "พระศรีมหาโพธิ์" เป็นอย่างยิ่งมากกว่าแห่งอื่น บางครั้งพระองค์ถึงกับทรงมอบพระราชสมบัติให้เสนามาตย์ดูแลรักษาราชกิจแทนพระองค์ เป็นเวลาหนึ่งสัปดาห์บ้าง สองสัปดาห์บ้าง หนักเข้าจนกลายเป็นแรมเดือน

ที่พระองค์ได้ทรงใช้เวลาไปต่อพระศรีมหาโพธิ์มากกว่าพระอัครมเหสีทั้งสี่พระองค์ จึงเป็นเหตุให้พระอัครมเหสีพระองค์หนึ่งพระนามว่า "มหีสุนทรี" น้อยพระทัย คิดหาทางที่จะเอาชนะน้ำใจพระราชสวามีและต้นพระศรีมหาโพธิ์ให้จงได้

ระยะแรก พระนางได้ทรงส่งพระราชสารมอบให้นางสาวใช้ชื่อ "นครา" นำไปถวายพระเจ้าอโศกมหาราช เพื่อทูลเสด็จกลับสู่พระราชวังโดยด่วน แต่พระองค์ก็มิได้สนใจต่อพระราชสารของพระนางเลยแม้แต่น้อย พระองค์กลับเสด็จลงกรรมฐาน ณ ภายใต้ต้นโพธิ์ นางสาวใช้รีบกลับมาทูลความแก่พระนางทุกประการ

พระนางได้ทราบเรื่องราวเป็นเช่นนั้น ก็ยิ่งโทรมนัสใจ จึงคิดหาทางที่จะทำลายต้นพระศรีมหาโพธิ์ ด้วยแรงจิตริษยาเป็นทวีคูณ พระนางจึงได้ให้นางสาวใช้นำยาพิษและน้ำร้อนใส่ภาชนะ ปกปิดซ่อนเร้นมิให้พระเจ้าอโศกมหาราชทรงเห็น ครั้นถึงต้นพระศรีมหาโพธิ์แล้วจึงเอายาพิษผสมกับน้ำร้อนราดลงที่โคนต้นพระศรีมหาโพธิ์ จากผลแห่งการกระทำของพระนางโดยทำนองนี้หลายครั้งหลายหน ต้นพระศรีมหาโพธิ์ก็เริ่มเหี่ยวแห้งอับเฉาลงทุกที ๆ พระเจ้าอโศกมหาราชได้ทอดพระเนตรเห็นต้นพระศรีมหาโพธิ์ผิดสังเกตเช่นนั้น ทรงสำคัญว่าคงจะเป็นเพราะอกุศลผลวิบากแห่งกรรมที่พระองค์ได้กระทำไว้ แต่ปางหลัง จึงบันดาลให้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ ต้องเหี่ยวแห้งอับเฉาเช่นนี้ พระองค์จินตนาไปก็ยิ่งโทมนัส จึงเสด็จนิวัติกลับพระราชวังโดยด่วน

การเสด็จนิวัตกลับคืนพระราชวังของพระเจ้าอโศกมหาราชครั้งนี้ เป็นที่ยินดีปรีดาของพระมเหสียิ่งนัก ยิ่งได้ทราบว่าต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่พระองค์หลงศรัทธาเลื่อมใสตายลงสมดังจิตริษยา พระนางจึงได้เรียกนางสาวใช้ผู้ร่วมคิดมาแล้วประทานของรางวัลอันถูกใจแก่สาวใช้ผู้ซื่อสัตย์เป็นการสมนาคุณ

เพราะความโทมนัส ที่เกิดแก่พระเจ้าอโศกมหาราชครั้งนี้ใหญ่หลวงนัก และในที่สุดพระองค์ทรงประชวร ฝ่ายพระมเหสีผู้คอยเฝ้าดูการเคลื่อนไหวของพระสวามีทุกระยะ เมื่อได้เห็นพระสวามีทรงประชวร พระนางจึงคิดว่าหากแม้นไม่ทูลเรื่องราวความจริงทั้งหมดให้พระองค์ทรงทราบแล้ว เห็นทีว่าพระองค์จักต้องสวรรคตแน่ พระนางจึงเรียกสาวสาวใช้มาเล่ามูลความจริงตลอด

พระเจ้าอโศกมหาราช ครั้นได้ทรงทราบเรื่องราวความจริงเช่นนั้น พระองค์มีความชื่นชมโสมนัสปีติยินดีเป็นอย่างยิ่ง ในวันรุ่งขึ้นพระองค์พร้อมด้วยทหารนำภาชนะอันเต็มด้วยนมโคบริสุทธิ์ถึง ๑๐๐ ตัว มุ่งหน้าตรงไปยังต้นพระศรีมหาโพธิ์ ครั้นไปถึงต้นพระศรีมหาโพธิ์แล้ว พระองค์รีบสั่งให้ถางทำความสะอาดโคนต้นพระศรีมหาโพธิ์เป็นอย่างดี ทรงหลั่งน้ำนมรดลงที่โคนต้นพระศรีมหาโพธิ์ พร้อมกับตั้งจิตอธิษฐานว่า

"ตราบใดที่หน่อแห่งต้นพระศรีมหาโพธิ์ยังไม่งอกงามขึ้น ตราบนั้นข้าพเจ้าจะมิยอมจากต้นพระศรีมหาโพธิ์ แม้ชีวิตของข้าพเจ้าจักตายวอดวายลงไป ข้าพเจ้าก็จะยอมตายถวายชีวิตเพื่อบูชาต้นพระศรีมหาโพธิ์"

ด้วยจิตอธิษฐานของพระองค์เพียงไม่กี่วัน ต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่เหี่ยวแห้งตายไปแล้วกลับมีหน่อน้อยงอกขึ้นที่โคนต้นพระศรีมหาโพธิ์อย่างอัศจรรย์ยิ่ง พระเจ้าอโศกมหาราชทอดพระเนตรเห็น ดังนั้น จึงมีพระราชหฤทัยเต็มไปด้วยความโสมนัส จึงรับสั่งให้ทหารทำกำแพงล้อมพระศรีมหาโพธิ์ เพื่อป้องกันอันตรายอันจะพึงเกิดขึ้นแก่ต้นพระศรีมหาโพธิ์ต้นนี้ อายุประมาณ ๓๕๒ ปี

พระศรีมหาโพธิ์ ต้นที่ ๒

หน่อต้นพระศรีมหาโพธิ์ ได้เจริญเติบโตสืบต่อจากต้นที่หนึ่งมาโดยลำดับ จนถึง ค.ศ. ๖๐๐-๖๒๐ กษัตริย์ชาวฮินดูแห่งแคว้นเบงกอลพระนามว่า สาสังกา ผู้ประกาศตนเป็นอิสระไม่ประสงค์จะเป็นเมืองขึ้นต่อพระเจ้ามคธ พระนามว่า ปรณวรมาอีกต่อไป จึงกรีฑาทัพมุ่งหน้าตรงไปยังดินแดนแห่งต้นพระศรีมหาโพธิ์ทันที ทั้งนี้ก็เพราะต้นพระศรีมหาโพธิ์ต้นที่ ๒ นี้ กลายเป็นต้นไม้ที่ชาวพุทธกราบไหว้บูชากันมากมายไปทั่ว ทำให้การขยายตัวทางพระพุทธศาสนากว้างขวางมากขึ้น และในสมัยนั้นปรากฏว่า ศาสนาฮินดู ได้เสื่อมสลายตัวลงแทบจะไม่มีร่องรอยเหลืออยู่เลย

เมื่อกษัตริย์ชาวฮินดูได้เข้ายึดต้นพระศรีมหาโพธิ์สมพระทัยแล้ว จึงได้สั่งให้ทหารเริ่มระรานกิ่งก้านสาขาตัดต้นพระศรีมหาโพธิ์จนหมดสิ้น มิให้ เหลืออยู่แม้แต่น้อย

ครั้นแล้วพระเจ้าสาสังกา พร้อมด้วยหมู่ทหารได้เข้าไปยังพระมหาวิหาร แล้วสั่งให้เสนาบดีนำพระพุทธรูปปฏิมาปางมารวิชัยเนื้อหินทรายออกไปจากมหาวิหาร แต่เสนาบดีเป็นผู้มีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า ทันใดนั้น ความคิดอย่างหนึ่งก็ได้เกิดขึ้นมา จึงกราบทูลพระราชาว่า พระพุทธรูปองค์นี้ใหญ่โตมาก ยากที่จะนำออกไปในวันนี้ได้ ข้าพระองค์ใคร่ขอเวลาสัก ๗ วัน พระสาสังกา จึงตกลงยอมให้

ฝ่ายเสนาบดี ครั้นให้คำมั่นสัญญาเรียบร้อยแล้ว จึงได้เริ่มแผนการตามที่ตนคิดไว้ โดยใช้แผ่นอิฐก่อเป็นกำแพงบังพระพุทธรูปไว้อย่างมิดชิด พร้อมกับตั้งประทีปโคมไฟบูชาไว้ภายในกำแพงที่กั้นปิดไว้ ครั้นครบกำหนด ๗ วัน จึงกราบทูลพระราชาว่า ได้จัดการนำพระพุทธรูปออกไปจากพระวิหารแล้ว

พระเจ้าสาสังกาพอได้สดับคำเช่นนั้น แทนที่พระองค์จะยินดี แต่พระองค์กลับเสียพระทัยถึงกับลงพระโลหิตและล้มลงสวรรณคต ต่อหน้าหมู่ทหาร ณ ที่นั้นเอง

ในขณะที่กองทัพพระเจ้าสาสังกา รอทัพอยู่ ณ พุทธคยานั้น กษัตริย์ชาวมคธนามว่าปูรณวรมา ได้เสด็จยกทัพมาถึงพอดี ฝ่ายพวกกองทัพของพระเจ้าสาสังกาซึ่งต่างอกสั่นขวัญหนีอยู่ก่อนแล้วก็ยิ่งเสียขวัญ ต่างแยกย้ายหนีเอาตัวรอดไปคนละทิศละทาง

พระเจ้าปูรณวรมา เมื่อได้เห็นเหล่าทหารของพระเจ้าสาสังกาแตกทัพหนีไป พระองค์จึงได้เข้ายึดดินแดนแห่งพุทธคยาและได้ตรวจดูบริเวณ

สถานที่พุทธคยาว่าจะมีสิ่งใดเสียหายบ้าง ครั้นได้เห็นต้นพระศรีมหาโพธิ์ถูกทำลายลงจนไม่มีอะไรเหลืออยู่เลย พระองค์ทรงเสียดายต้นพระศรีมหาโพธิ์เป็นอย่างยิ่ง จึงสั่งให้ทหารพร้อมด้วยชาวบ้านร่วมกันไปรีดนมวัวได้ ๑๐๐๐ ตัว ครั้นได้น้ำนมมาแล้ว พระองค์จึงทรงตั้งจิตอธิษฐานรดน้ำนมนั้นลงตรงบริเวณโคนต้นพระศรีมหาโพธิ์เก่าโดยรอบ ด้วยจิตอธิษฐานของพระองค์ หน่อน้อยที่ ๓ ของต้นพระศรีมหาโพธิ์ได้งอกขึ้นมาอย่างอัศจรรย์ เมื่อพระองค์ได้ทอดพระเนตรเห็นหน่อน้อยงอกขึ้นมาก็เกิดปีติโสมนัส จึงจัดการสร้างกำแพงล้อมต้นพระศรีมหาโพธิ์นั้นไว้

ต้นพระศรีมหาโพธิ์ ต้นที่ ๒ นี้ มีอายุได้ ๘๗๑ ปี ถึง ๘๙๑ ปี

พระศรีมหาโพธิ์ ต้นที่ ๓

ต้นพระศรีมหาโพธิ์ต้นที่ ๓ นี้ได้มีอายุเจริญงอกงามมาจนถึง พ.ศ. ๒๔๒๑ และในปีนั้นเอง ท่านนายพล คันนิ่งแฮม ชาวอังกฤษ ได้เดินทางมาสู่พุทธคยา ครั้งที่ ๓ ได้เห็นต้นพระศรีมหาโพธิ์ล้มลงไปทางทิศตะวันตก ท่านนายพลได้บันทึกไว้ ดังนี้ว่า "ในปี พ.ศ. ๒๔๑๕ ข้าพเจ้าได้เดินทางมาสู่พุทธคยา เห็นต้นพระศรีมหาโพธิ์แก่ชรามาก และ พ.ศ. ๒๔๑๘ ข้าพเจ้าได้มาเยี่ยมพุทธคยาอีกเป็นครั้งที่ ๒ ได้พบว่าต้นพระศรีมหาโพธิ์ แก่โทรมลงอย่างมาก อาจจะตายในไม่ช้า ทั้งถูกประชาชนในบริเวณนนตัดกิ่งก้านไปทำเป็นเชื้อเพลิง"

ในปี พ.ศ. ๒๔๑๙ เมื่อนายพลได้มีโอกาศไปพุทธคยาอีก ปรากฏว่าต้นพระศรีมหาโพธิ์ได้ถูกลมพายุล้มลงไปทางทางตะวันตกของมหาวิหาร ต้นพระศรีมหาโพธิ์ ต้นที่ ๓ นี้ มีอายุประมาณ ๑๒๕๘ ปี ถึง ๑๒๗๘ ปี

พระศรีมหาโพธิ์ ต้นที่ ๔

(ต้นปัจจุบัน)

ภายหลังจากที่นายพล คันนิ่งแฮม ผู้เชี่ยวชาญทางโบราณคดีของอังกฤษ ได้เห็นต้นพระศรีมหาโพธิ์ต้นที่ ๓ ถูกพายุโค่นล้มตายเช่นนั้น ท่านนายพลจึงได้ช่วยกันหาเมล็ดต้นพระศรีมหาโพธิ์ต้นนั้น แต่ในขณะที่กำลังหาเมล็ดอยู่นั้นก็ได้พบหน่อพระศรีมหาโพธิ์ ๒ หน่อ จึงขออนุญาตจากเจ้าหน้าที่รัฐบาลผู้ดูแล ทำการขุดต้นเก่าออกทิ้งไป แล้วนำต้นใหม่ลงมาปลูกแทนที่ ส่วนอีกต้นหนึ่งได้นำไปปลูกไว้ในที่ไม่ห่างจากต้นเดิมทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ต้นพระศรีมหาโพธิ์ต้นที่ ๔ ที่กล่าวนี้ ท่านนายพลได้ทำการปลูกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๓ รวมอายุจนถึงปัจจุบัน (๒๕๑๓) นี้ได้อายุ ๙๐ ปี

ความศรัทธาในต้นพระศรีมหาโพธิ์

แม้ว่าต้นพระศรีมหาโพธิ์ต้นปัจจุบันนี้ มีอายุเพียง ๙๐ ปีเศษก็ตาม แต่ก็เป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาของพุทธศาสนิกชนที่ได้ไปนมัสการ ต่างเก็บใบและเปลือกนำไปสักการะบูชาเพื่อให้เกิดผลเป็น พุทธานุสสติ ธรรมานุสสติ สังฆานุสสติ สืบต่อไป

๓. **พระแท่นวัชรอาสน์** ตั้งอยู่ ณ ภายใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่ตรัสรู้ทางด้านตะวันออก ซึ่งมีพระเจดีย์มหาโพธิ์วิหารประดิษฐานอยู่ทางด้านหน้า ลักษณะของพระแท่นวัชรอาสน์ เป็นรูป ๔ เหลี่ยมด้านขนานสลักด้วยแผ่นหินทราย ด้านยาววัดได้ ๗ ฟุต ๖ นิ้ว ด้านกว้างวัดได้ ๔ ฟุต

๑๐ นิ้ว ตั้งอยู่บนฐานก่ออิฐฉาบด้วยปูน ส่วนบนพื้นผิวด้านหน้าพระแท่น แกะสลักเป็นเชิงศิลปรูปหัวแหวนเพชรและมีเพชรซีกประดับอยู่โดยรอบเรือนแหวน ทางด้านข้างทางทิศเหนือและทิศใต้ แกะสลักเป็นรูปดอกบัวและรูปห่าน หรือพญาหงษ์ ณ สถานที่ตั้งพระแท่นวัชรอาสน์นี้ เป็นสถานที่ซึ่งสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ประทับนั่งในวันตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ พระแท่นวัชรอาสน์นี้ ปรากฏว่าได้ถูกทำลายในตอนปลายคริสตวรรษที่ ๑๒ แตกออกเป็น ๕ เสี่ยง ครั้นมาถึง ค.ศ. ๑๘๘๐-๘๔ ท่านเซอร์ คันนิ่งแฮม นักโบราณคดีแห่งอังกฤษได้ทำการบูรณะปฏิสังขรณ์ โดยนำเอาส่วนต่าง ๆ มาประกบกันเข้าในรูปเดิมได้อย่างเรียบร้อย ซึ่งหากเราไม่สังเกตแล้วจะไม่ทราบเลยว่า พระแท่นนี้ได้เคยถูกทำลายมาแล้ว

๔. รัตนจงกรมเจดีย์ - พระพุทธเจ้าหลังจากเสด็จประทับยืนถวายพระเนตรบูชาต้นพระศรีมหาโพธิ์ ๗ วันแล้ว พระองค์ได้เสด็จจงกรมขึ้นลงระหว่างต้นพระศรีมหาโพธิ์ ทำเป็นรูปจำลองไว้มีดอกบัว ๑๙ ดอกรองรับ

๕. ที่นางสุชาดาถวายข้าวมธุปายาส และบ้านของนางสุชาดา ที่ซึ่งนางสุชาดาถวายข้าวมธุปายาสนั้น อยู่ทางฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ซึ่งอยู่ฝั่งตรงกันข้ามกับต้นพระศรีมหาโพธิ์ ส่วนบ้านของนางสุชาดานั้น อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ของสถานที่เธอถวายข้าวปธุปายาส

๖. แม่น้ำเนรัญชรา เป็นแม่น้ำที่กว้างใหญ่มากไหลตัดผ่านทางด้าน

หน้าต้นพระศรีมหาโพธิ์ขึ้นไปทางทิศเหนือ เวลานี้ตื้นเขินมาก มองเห็นแต่ทรายเท่านั้น ถึงฤดูฝนจึงจะมีน้ำ และเห็นเป็นแม่น้ำกับเขาบ้าง

พุทธคยานอกจากที่กล่าวมาแล้วนี้ ยังมีสิ่งที่น่าชมอีกหลายแห่ง เช่น วัดมหันต์ฮินดู ต้นอชปาลนิโครธ สระมุจลินท์และราชายตนะ ดงคศิริ หมู่บ้านอุเรล นอกจากนี้ เมื่อไปถึงพุทธคยาแล้ว ถ้ามีเวลาพอเราอาจไปชมนครเก่าแก่สมัยครั้งพุทธกาลได้อีก คือ นครราชคฤห์ ซึ่งเหลืออยู่ในสภาพเพียงหมู่บ้านในหุบเขา และก็จะพบทรากปรักพังแห่งวังพระเจ้าพิมพิสาร วังพระเจ้าอชาตศัตรู เขาคิชฌกูฏ ชีวกัมพวัน เวฬุวนาราม อันเป็นวัดแรกในพระพุทธศาสนา ซึ่งพระเจ้าพิมพิสารถวายไว้ ตโปธาราม บ่อน้ำร้อน มหาวิทยาลัยนาลันทาเก่า และมหาวิทยาลัยนาลันทาใหม่ ระยะทางประมาณ ๗๒ กิโลเมตร

๓. สารนาถ

สถานที่พระองค์ทรงแสดงประถมเทศนา

สารนาถ ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงประถมเทศนา อยู่ใกล้เมืองพาราณสี ๙ ก.ม. ๖ เส้น สารนาถ เรียกตามชื่อเดิมว่า "อิสิปตนะ-มฤคทายวัน"

สถานที่สำคัญในสารนาถ

๑. ธรรมเมกขสถูป สถานที่ทรงแสดงประถมเทศนา เป็นสถูปใหญ่รูปทรงกลม มองเห็นเด่นกว่าปูชนียสถานอื่น ณ สถานที่นั้น และ

ตั้งอยู่บนเนินสูงด้วย พระสถูปนี้ สร้างโดยพระเจ้าอโศกมหาราช เพื่อเป็นเครื่องหมายว่า พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนา ณ ที่นั้น

๒. ธรรมราชิกาสถูป พระบรมสารีริกธาตุ ถัดจากวัดเชน เดินทางไปด้านหลังวัด จากนั้นให้เดินเลี้ยวไปทางขวามือ และไม่ไกลกันนักก็จะพบธรรมราชิกาสถูป เวลานี้จะได้เห็นแต่เพียงทรากเท่านั้น เดิมทีเดียวพระสถูปนี้สร้างโดยพระเจ้าอโศกมหาราช เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า เมื่อตกมาในปี ๒๓๓๗ ยะมัตสิงห์ แห่งเมืองพาราณสีได้พังทำลายพระสถูปลงจนเรียบ แล้วนำพระบรมสารีริกธาตุไปทิ้งลงแม่น้ำคงคา และเหนือขึ้นไปจากธรรมราชิกาสถูปเล็กน้อยก็เป็นพระมูลคันธกุฎีที่พระพุทธองค์เสด็จประทับจำพรรษา มีทรากเห็นเป็นรูปร่างปรากฏอยู่ชัดส่วนสองฝากข้างแวดล้อมไปด้วยกุฏิวิหารพุทธสาวกมากมาย

๓. มูลคันธกุฏิวิหาร พระวิหารหลังใหม่สวยงามซึ่งอยู่ข้างหน้านั้นเรียกชื่อว่า "มูลคันธกุฏีวิหาร" สร้างโดยการนำของท่าน อนาคาริกธรรมปาละ เมื่อปี ๒๔๗๔ และมีพระบรมสารีริกธาตุบรรจุอยู่ห้องกลาง ภายใต้พระประธานในพระวิหาร นำออกให้ประชาชนนมัสการได้บางโอกาส บนฝาผนังมีลวดลายเกี่ยวกับพุทธประวัติ มองเห็นสวยงามมาก เขียนโดยนักศิลปชาวญี่ปุ่น

นอกจากที่กล่าวมาแล้วนี้ สารนาถ ยังมีสิ่งน่าชมอีก เช่น วัดศาสนาเชน พิพิธภัณฑ์สารนาถ ซึ่งอยู่รอบนอกที่เสด็จจงกรม

๔. กุสินารา

สถานที่เสด็จดับขันธปรินิพพาน

กุสินารานคร (กุสินครา) นครที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

เสด็จดับขันธปรินิพพาน ตั้งอยู่ใกล้กับเมืองกาเซีย ในจังหวัดโครักขปุร์ รัฐอุตตรประเทศ อยู่ห่างจากจังหวัดโครักขปุร์ ๕๕ กิโลเมตร

สถานที่สำคัญในกุสินารา

๑. **ที่เสด็จดับขันธ์ปรินิพพาน** สถานที่เสด็จดับขันธปรินิพพาน เดิมเรียกว่า "สาลวโนทยาน" เวลานี้มองเห็นเป็นเนินสูง บนเนินนั้นมีมหาปรินิพพานสถูป กับนิพพานวิหารตั้งอยู่ ซึ่งขอแยกกล่าวเป็นตอน ๆ ดังนี้

ก. มหาปรินิพพานสถูป ลักษณะของสถูปเป็นรูปกลม ยอดแหลม ทำเป็นฉัตรสามชั้น พระสถูปเดิมนั้นสร้างโดยพระเจ้าอโศกมหาราช แต่พระสถูปที่เห็นอยู่เวลานี้เป็นพระสถูปใหม่ ซึ่งสร้างครอบพระสถูปเดิม

ข. นิพพานวิหาร พระวิหารที่กล่าวนี้ เป็นพระวิหารที่สร้างขึ้นใหม่ หลังเล็ก ๆ ภายในพระวิหารคับแคบมาก และมีพระพุทธรูปนอนขนาดใหญ่พอสมควร ทำด้วยหิน มีความยาว ๒๐ ฟุต คณะชาวพุทธไทยได้เดินทางไปนมัสการเมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๐๗ และได้สร้างจีวรห่มคลุมขนาดใหญ่ปักด้วยดิ้นทองเป็นพิเศษ พร้อมทั้งเครื่องสักการะบูชา

๒. **พระสถูปที่ถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ** สถานที่แห่งนี้อยู่ห่างจากมาธาทัวร์ ประมาณ ๑๑ กิโลเมตรเศษ เป็นพระสถูปใหญ่มาก เรียกว่า "รามภาร" เดิมเรียกว่า "มกุฏพันธนเจดีย์"

จบสังเวชนียสถาน ๔

สถานที่ทั้ง ๔ แห่งนี้ ข้าพเจ้าได้เดินทางไปนมัสการมาแล้ว พร้อมกับหลวงพ่อพระครูศรีพรหมโสภิต (หลวงพ่อแพ) วัดพิกุลทอง จังหวัด

สิงห์บุรี และคณะรวม ๑๖ คน ออกเดินทางเมื่อวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๔ ข้าพเจ้าและคณะได้เดินทางไปถึงวัดไทยพุทธคยาเป็นแห่งแรก และพักที่วัดไทยพุทธคยา เพื่อนมัสการพระศรีมหาโพธิ์ – ตรัสรู้ คณะทุกคนได้รับแจกหนังสือ "สู่แดนพุทธภูมิ" มีเรื่องพระศรีมหาโพธิ์ โดยพระมหาทองยอด ภูริปาโล บุณยเนตร และเรื่อง "พุทธสังเวชนียสถาน ๔" โดยท่านเจ้าคุณพระเทพวิสุทธิโมลี เจ้าอาวาสวัดไทยพุทธคยา อินเดีย เมื่อข้าพเจ้าได้อ่านหนังสือ "สู่แดนพุทธภูมิ" แล้วรู้สึกพอใจและซาบซึ้งในข้อความของหนังสือนี้มาก จึงได้รวบรวมนำมาบางตอนพอเป็นสังเขป เพื่อเป็นประโยชน์แด่ท่านผู้สนใจ ถ้าผิดพลาดประการใด โปรดกรุณาอภัยด้วย จะเป็นพระคุณอย่างยิ่ง

สาระประโยชน์อันใดที่ท่านได้จากการอ่านหนังสือนี้ และบุญกุศลอันใดทั้งในอดีตและปัจจุบัน ที่ข้าพเจ้าได้ทำแล้วโดยชอบและโดยสุจริตใจ มีพลังกุศลแรงกล้าเพียงใด ข้าพเจ้าขออุทิศให้พ่อสงวน ศีลศร บิดาผู้บังเกิดเกล้า จงได้รับส่วนกุศลทั้งปวง และมีความสุขในสัมปรายภพทุกประการ.

เสาวภา กฤษณะโลม

